



Česká lesnická akademie Trutnov
střední škola a vyšší odborná škola

DĚJEPIS

Název: **003_5_Starověk – starověké Řecko – prezentace**

Obor: 41-45-M/01 Mechanizace a služby

Ročník: 1.

Autor: Ing. Jiří Franc

Obsah

1. Úvod

2. Antika

3. Starověké Řecko

- a) Geografické a přírodní podmínky
- b) Společnost
- c) Zemědělství, suroviny, řemesla
- d) Umění
- e) Náboženství a kultura
- f) Stručné dějiny

1. Úvod

- **Starověk začíná obdobím vzniku prvních státních útvarů v cca 4. - 1. tisíciletí př. n. l., kdy se také objevuje zaznamenávání informací pomocí písma.**
- Období starověku **mnohde plynule navazovalo na pravěk, ale na mnoha místech vůbec neproběhl** – to je i příklad např. našeho území.
- První státy vznikají právě **v oblastech, kde člověk nejdříve přešel k zemědělství.**
- Na konci 4. tis. př. n. l. vznikají **dvě nejstarší civilizační centra** a první města:
 - **v Mezopotámii** (oblast mezi řekami Eufrat a Tigris) a
 - **v Egyptě** (v údolí Nilu)
- Nejvýznamnější starověké státy vznikaly nejprve **v teplém klimatu kolem velkých řek** – vedle Mezopotámie a Egypta i v Indii v povodí Indu a v Číně v povodí Žluté řeky.
- **Pro vývoj evropské a světové kultury jsou zásadní starověké civilizace Řecka a Říma**, svým vznikem významně spojeny s blízkostí moře.
- **Konec starověku** = zánik západořímské říše roku **476**.

Starověké státy

- **Státy v povodí velkých řek**

- Státy v Mezopotámii
- Starověký Egypt
- Státy v Indii a Číně

- **Antické státy**

- Starověké Řecko
- Starověký Řím

2. Antika

- Období **antiky** je možno považovat za **civilizační vyvrcholení starověku**.
- Pojem pochází **z lat. antiquitas = starý, starobylý, staré časy** – jako označení pro období se začalo používat v 1. pol. 19. století ve Francii.
- Časově spadá antika **zhruba do období 1000 př. n. l. – 500 n. l.**
- Pojem antika **dnes označuje dějiny a kulturu starověkého Řecka, Říma a zemí, které byly pod jejich vlivem.**

- Antika měla i po svém zániku trvalý vliv na kulturu, myšlení a další oblasti života. Z řečtiny a z latiny jsme mj. **převzali množství slov.**
- **Bez dědictví antiky by nejen dnešní evropská civilizace neexistovala tak, jak ji známe.**

- **Mnoho kulturních slohů vzniklých po zániku antických států navazuje na jejich kulturu.**

- **Chceme-li tedy porozumět běhu historie, je nezbytné znát dějiny antického světa.**

- Homér
- Sofoklés
- Eurípidés
- Sapfó z Mytilény
- Hérodotos z Halikarnássu

- Solón
- Periklés
- Gaius Julius Caesar
- Traianus (optimus princeps)
- Marcus Aurelius

- Pythagoras ze Samu
- Thalés z Milétu

- Sokratés
- Démokritos
- Platón
- Aristotelés ze Stageiry
- Lucius Annaeus Seneca
- Publius Vergilius Maro
- Publius Ovidius Naso
- Marcus Tullius Cicero

3. Starověké Řecko

Nad celou Evropou se skutečně klene „řecké nebe“, nebe řeckých pojmů a jmen, příběhů a tvarů.

I to viditelné nebe je koneckonců „řecké“, jelikož se na ně díváme řeckýma očima – dáváme hvězdám a planetám původně řecká jména a spojujeme je čarami, vytvářejícími obrazy řeckých bohů a hrdinů.

PUTNA, Martin C.

Řecké nebe nad námi, aneb, Antický košík:
studie k druhému životu antiky v evropské kultuře.

Praha: Academia, 2006.

a) Geografické a přírodní podmínky

- Řecká civilizace vzniká a rozvíjí se v nejjižnějším cípu Balkánského poloostrova, na ostrovech v Egejském moři a pobřežní oblasti Malé Asie.
- Souhrnně mluvíme o Egejské oblasti.
- Řekové později zakládali své osady na řadě míst pobřeží Středozemního i Černého moře.
- Přírodní podmínky pevninského Řecka jsou pro obdělávání půdy příznivé jen na 1/5 území.
- Významná byla sezónní pastva dobytka, které významně ovlivňovalo život společnosti a zásadně proměnilo i tvář krajiny (přemnožení koz jako krajino tvorný prvek).
- Některé oblasti trpí nedostatkem vody.
- Četná pohoří oddělují údolní nížiny.
- Členitá pevnina s omezenými komunikacemi mohla být důvodem politické roztržtění.
- Odlesnění již ve starověku mj. kvůli dřevu ke stavbě lodí (např. makedonské jedle).
- Velká část území ohrožena zemětřeseními a vodní erozí.



Regiony starověkého Řecka:

- Makedonie a Thrákie** - severovýchod
- Epirus** – hornatý severozápad - dlouho izolovaná oblast
- Thessálie** - úrodná nížina v centru Řecka, obilnice země
- Pindos** – centrální pohoří severního a středního Řecka
- Attika** - střední část Řecka s Athénami
- Peloponés** – členitý poloostrov, centrální část = Arkádie
- Egejské ostrovy**
- Jónské ostrovy**
- Kréta**



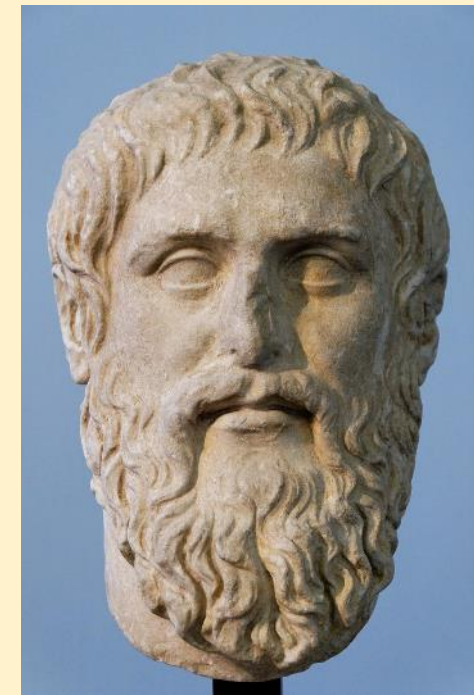
b) Společnost

- Řecké obyvatelstvo je v oblasti doloženo již v období cca 2100 př. n. l.
- Společnost prošla přeměnou občinové držby půdy k jejímu soukromé vlastnictví.
- Zemědělská výroba umožnila rozvoj řemesel, obchodu (mořeplavba) a peněžního hospodářství.
- Otroctví bylo všeobecně chápáno jako nutnost pro rozvoj civilizace – ani nejvýznamnější filozofové proti němu nic nenamítali (existovali různé formy otroctví). Mnohde měl každý občan k dispozici alespoň 1 otroka.
- Aristotelés (384-322 př. n. l.) v díle Politika říká: *„kdyby tak člunky samy od sebe tkaly a paličky hrály na kitharu, nepotřebovali by stavitelé pomocníků ani páni otroků“*
- Řecké kmeny/kmenové skupiny nikdy nevytvořily vznik jednotný, centrálně řízený stát/říši – přesto dokázaly úspěšně vzdorovat např. v rámci řecko-perských válek Perské říši.

Jak je to možné napoví základní poznatky o fungování starověké řecké civilizace?

Platón (427–347 př. n. l.) byl řecký filosof, jeden z nejvlivnějších myslitelů lidských dějin.

- Spolu se Sókratem obrátili pozornost filosofů od úvah o původu světa k otázkám člověka a lidské společnosti.
- Založil athénskou Akademii = vzor všech evropským univerzitám.
- Své spisy psal většinou jako dialogy, rozhovory mezi svým učitelem Sókratem a dalšími osobami, kterým Sókratés otázkami pomáhá vyvrátit jejich předsudky a mylné názory.
- Ústava je jedním z nejdůležitějších textů západní filosofie vůbec – [plný text zde](#).
- Hlavním tématem je spravedlnost na úrovni jedince i státu, kniha se však dotýká i mnoha dalších oblastí, včetně umění, výchovy, práva, vědy atd.
 - Pokud jde o žánr, jedná se o utopii = Platón se pod dojmem občanských válek a rozpadu athénské demokracie zamýšlí nad možnostmi spravedlivého uspořádání lidských společností.
 - Mnoho jeho myšlenek je mírně řečeno „překvapivých“.

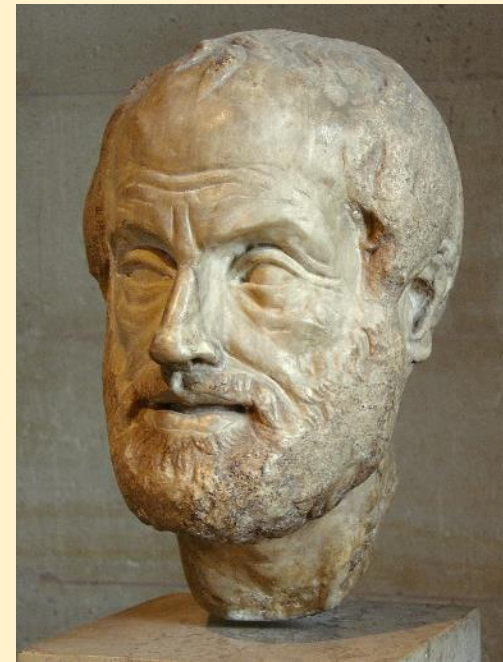


„Nejlepší obecná charakteristika evropské filosofické tradice je, že je to řada poznámek k Platónovi.“

napsal Alfred North Whitehead (1861–1947) jeden z nejvýznamnějších anglo-amerických filosofů v díle *Proces a realita* (1929)

Aristotelés ze Stageiry (384-322 př. n. l.) filosof vrcholného období řecké filosofie.

- Aristotelés **studoval a pak i vyučoval v Platonově Akademii** v Athénách.
- Stal se **vychovatelem Alexandra Makedonského**.
- **Založil vlastní filosofickou školu zvanou Lykeion** (odtud slovo lyceum) nebo také peripatetická škola (peripatein = procházet se - s žáky se při výuce procházel).
- Na rozdíl od Platóna **se snažil utřídit všechno vědění své doby a výsledky vlastních pozorování světa.**
- Aristotelovo dílo má většinou **podobu soustavných pojednání, která obsahují přesný obsah, který má žákům přednášet učitel.**
- **Aristoteles položil základy mnoha věd**, např. anatomie, astronomie, biologie, fyziky, ekonomie, geografie, geologie, lingvistiky, logiky, meteorologie nebo politologie.
- I když zejména v oblasti přírodních věd se často mýlil, obecně **mnohé z jeho způsobu zkoumání, třídění a vysvětlování zůstává dodnes platné a použitelné.**



c) Zemědělství, suroviny, řemesla

- I v dobách vrcholného rozkvětu realizovali Řekové málo velkých veřejných prací.
- Maximem jejich stavebních schopností byly chrámy, jejichž pozůstatky známe.
- Zemědělství bylo zajišťováno prací svobodných zemědělců a otroků.
- Pastevectví - vlna (ovce), kozy.
- Pěstování oliv a vinné révy.
- Rybářství.
- Směňování zboží za zboží nahradilo použití mincí, které výrazně ulehčily obchodní transakce.
- **Stříbrné doly** – vrchol těžby a zpracování v 5. stol. př. n. l.



Athénská tetradrachma z roku 499 př. n. l. = cca 12 g stříbra

d) Umění

- **Společné znaky umění:**

- **Individualismus** = důraz na osobitost díla, originalitu autorova přístupu
- **Racionalismus** = důraz na pochopitelnost díla, snahu napodobit dokonale skutečnost – zachycení pohybu, symetrie a proporce díla
- **Estetičnost** = díla vznikají z přirozené touhy po kráse a ušlechtilosti
- **Humanismus** = ideálem poprvé nikoliv jen bůh nebo panovník, ale člověk jako takový

- **Druhy umění:**

- Architektura
- Sochařství
- Malířství
- Literatura
- Drama

e) Náboženství a kultura

- Starověké Řeky žijící v rámci mnoha států spojovala společná kultura, jazyk a náboženství.
- Řekové byli polyteisté.
- Za sídlo 12 nejvýznamnějších bohů považovali vrchol nejvyšší řecké hory Olympu.
- Nesmrtelní bohové s nadpřirozenými silami, lidskou podobou a vlastnostmi.
- Řekové jim obětovali = vždy božstvu, které bylo příslušné ke splnění určité žádosti.
- Představitelé rodů spojovali svůj původ s bohy a své předky oslavovali v mýtech, kde vystupovali společně - bohové často vstupují do světa lidí a do lidských osudů.
- Příběhy o bozích, stvoření světa a jejich vztazích se smrtelníky tvoří řeckou mytologii.
- V mýtech vystupují i hrdinové (héroové), múzy, nymfy, Satyrové, Siléni, ...
- V záhrobních představách odcházely duše héroů na ostrov blažených, kdežto duše ostatních do podsvětí, říše boha Háda, kde budou jejich činy souzeny.

- Vládce řeckých bohů, země i nebe byl **Zeus** (2. pád Dia), jeho manželkou **Héra**, která vystupovala jako ochránkyně manželství a rodiny.
- Vládce moří byl Diův bratr **Poseidon**.
- **Hermés** byl bohem pastvin, stád, cest a hranic, ve své podstatě obojaké a lstivé božstvo.
- Bohyní moudrosti a vítězné války byla **Pallas Athéna**.
- **Arés** – bůh války – krvavé, válečného běsnění.
- Bohyní lásky **Afrodité**.
- Slunce, umění, lékařství, kolonizace – **Apollon**.
- **Déméter** byla bohyní plodivých sil země a zemědělství.
- **Artemis** bohyně lovu a Měsíce, ochránkyně lesů a zvěře.
- **Héfaistos** – bůh ohně a kovářství.
- **Hestiá**, bohyně domácího krbu, domova.
- Bůh vína a veselí **Dionýsos**.

- **Náboženství bylo úzce provázáno se zemědělskou praxí** = základem obživy.
- Rozklad rodové společnosti přinesl **hledání nových životních cest** prostřednictvím **věštců** a úsilí o přiblížení se k bohům a dosažení posmrtné blaženosti (**mystéria** = uchovávání tajemství a spojení s božstvy prostřednictvím nemnoha zasvěcenců = mystů).
- **Věštírny** (např. **Dodóna, Delfy**) a **střediska mystérií a kultů** (Eleusis, Olympie).
- **Autorita věštíren trvala až do 4. století př. n. l.**
- O obsahu mystérií víme jen málo, neboť **byla důsledně potlačena křesťanstvím.**
- V městských státech se náboženské kultury a slavnosti staly **závaznými pro veškeré obyvatelstvo** – některé dosáhly všeřeckého významu (např. Panathénaje či Dionýsia).
- S rozvojem filosofie a krizí městských států se šířila **pochybovačnost vůči původním bohům** a naopak sílila **víra v existenci všemocného osudu** (tyché = náhoda).
- Původně **kněžský úřad se hromaděním majetku v chrámech stával kněžským stavem** – místy se chrámy stávaly v podstatě **peněžními ústavami („bankami“)** městských států.
- Od 3. stol. př. n. l. se šíří **představa o existenci božského všeobecného principu řídícího svět** (Pantheos = Všeobůh) – to **později usnadnilo nástup křesťanství** do všech vrstev obyvatelstva.

Dodóna – údajně nejstarší svatyně Boha Dia a věštírna, která se nacházela na samém SZ okraji starověkého řeckého světa. Věštci podle Homéra vydávali svá svědectví podle výkladu šumění Diova dubu a na otázky vyryté do kovové destičky odpovídali jen ano/ne. **Většinu zákazníků tvořili prostí lidé.**

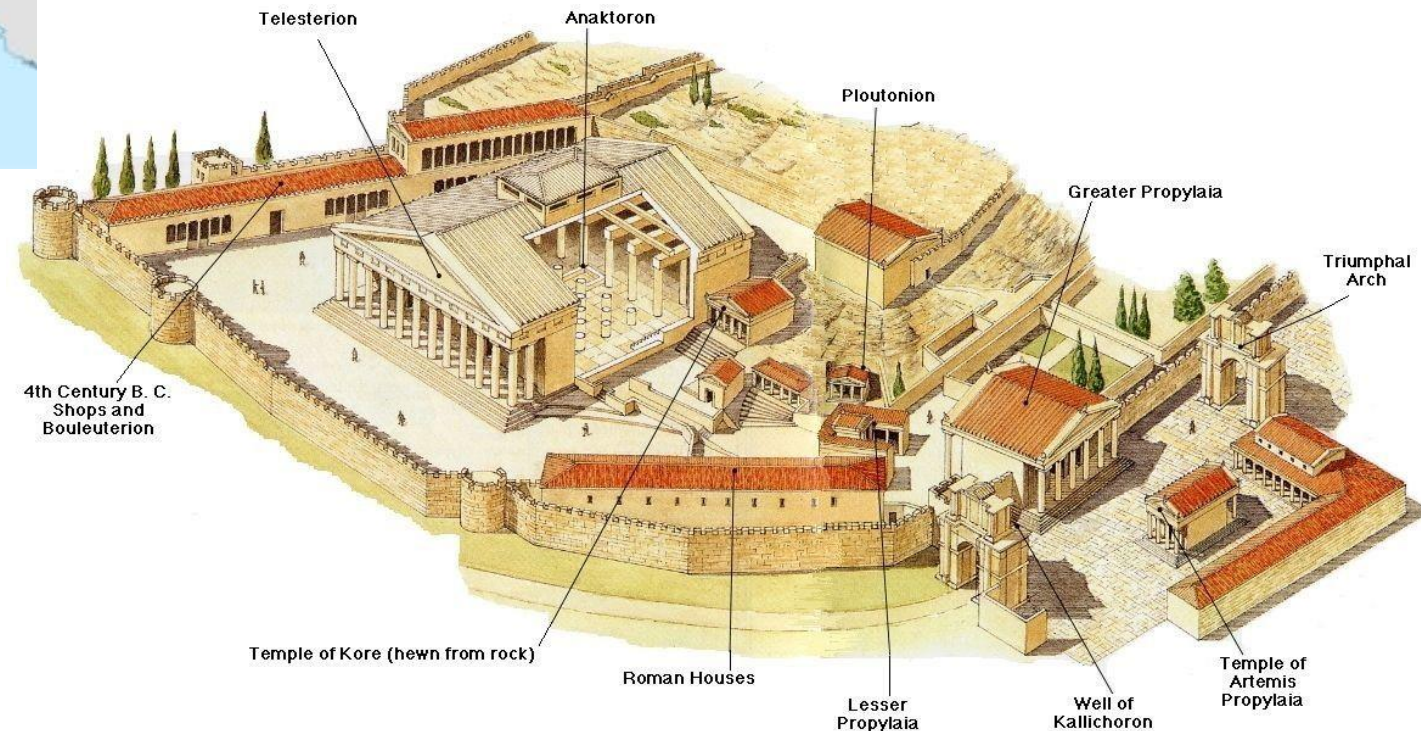
Nezachovalejší částí je divadlo z doby epirského krále **Pyrrha** (319 – 272 př. n. l.) – jednoho z nejvážnějších soupeřů Římanů (viz Pyrrhovo vítězství).



Delfy – na úpatí pohoří Parnas stála **nejslavnější věštírna a posvátné místo starověkého Řecka**. Vrcholným obdobím původně svatyně pastýřů uctívajících Matku zemi, pozdější Apollónovy věštírny bylo 8. – 6. století, kdy **zásadní rozhodnutí** o válce, míru, zakládání nových řeckých osad **byla nemyslitelná bez schvalujícího výroku Pýthie** = Apollónovy věštící kněžky. Proslulá je dvojznačnost některých výroků („mluví jako Pýthie“). Delfy byly považovány za **tzv. omfalos = „pupek světa“**, střed světa, kde je zem propojena s nebesy. **Za věštby se platilo formou darů**. Některé městské státy si zde postavily **tzv. pokladnice** k uchování darů a k odpočinku svých občanů. Nejlépe dochovanými pokladnicemi jsou např. athénská či pokladnice drobného ostrova Sifnos se zlatými a stříbrnými doly.



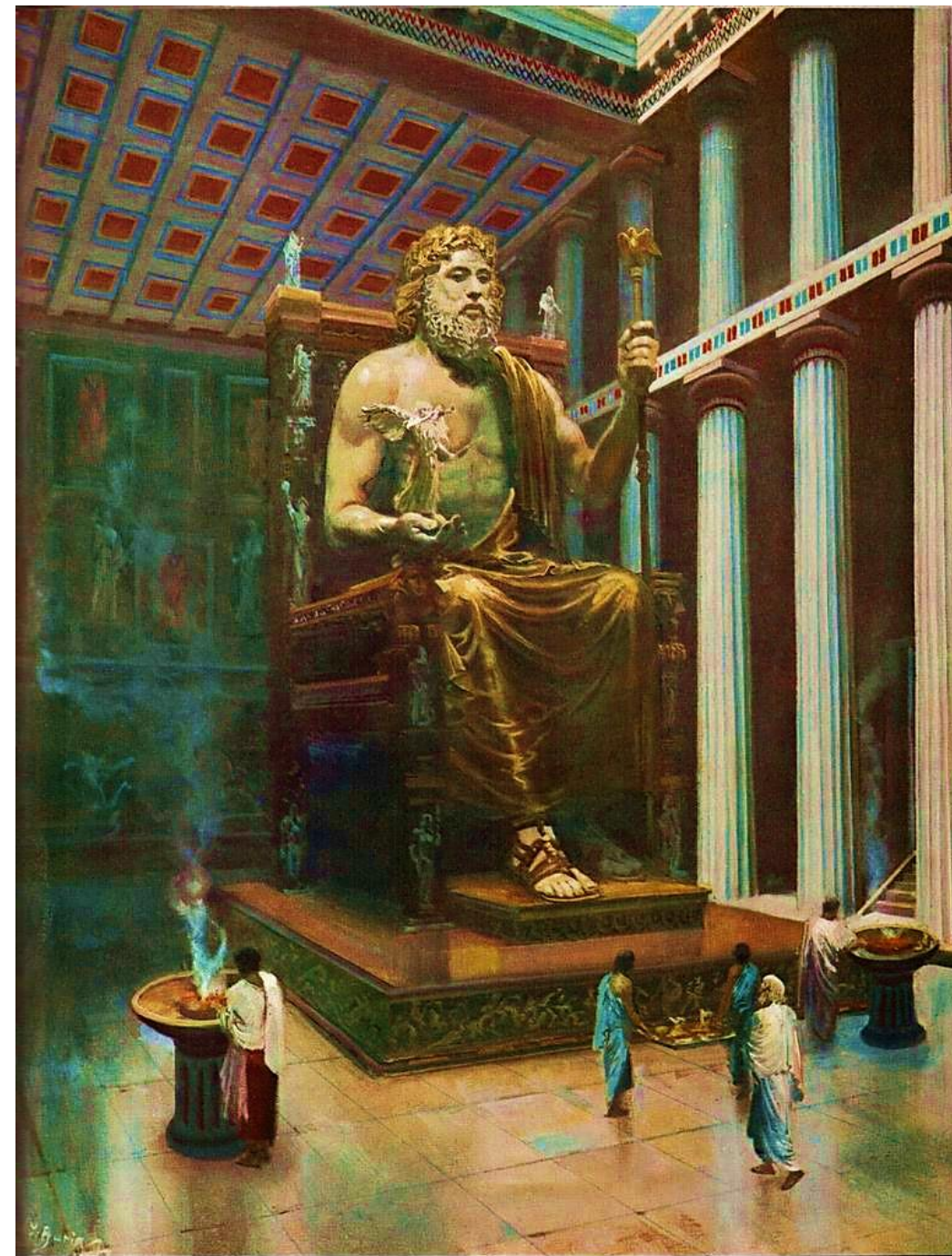
Eleusis – ve starověku to bylo středisko kultu bohyně úrody Déméter, sestry nejvyššího boha Dia. Zde bohyně podle bájesloví naučila lidi pěstovat obilí. Centrem Déméterina kultu, nejposvátnějších obřadů starověkého Řecka, oslavujících přírodní cyklus nového zrození a plodivosti země byl chrám Telesterion.



Diova socha v Olympii byla monumentální, asi 12 m vysoká socha, kterou v roce 433 př. n. l. vytvořil řecký sochař Feidiás (cca 490-430 př. n. l.).

Stála **v Diově chrámu** a byla považována za jeden ze sedmi divů starověkého světa. Na konci antiky, v roce 394 n. l., byla přenesena do Konstantinopole, kde ji pravděpodobně roku 475 zničil požár.

Socha byla ze dřeva, slonoviny, vlasy a šaty byly ze zlata. Trůn z cedrového dřeva byl zdoben zlatem, ebenem, slonovinou a drahokamy. Zeus držel v levé ruce berlu s orlem na vrcholu, v pravé ruce měl sochu bohyně Niké – **podoba sochy je známa pouze z dochovaných mincí**.



f) Stručné dějiny starověkého Řecka

- | | |
|--|--------------------------|
| I. Kykladské ostrovy | (2800 – 2300 př. n. l.) |
| II. Mínojská Kréta | (2000 – 1400 př. n. l.) |
| III. Mykénské období | (1600 – 1200 př. n. l.) |
| IV. Homérské období (tzv. temná staletí) | (1200 – 800 př. n. l.) |
| V. Archaické období | (800 – 500 př. n. l.) |
| VI. Klasické období | (5 – 4. stol. př. n. l.) |
| VII. Řecko pod vládou Makedonie – helénistické období | (338 – 301 př. n. l.) |

I) Kultura kykladských ostrovů (cca 2800 – 2300 př. n. l).

- Rozvíjela se na **12 ostrovech v Egejském moři.**
- Původ obyvatel neznáme, nepoužívali písmo.
- Mořeplavci a stavitelé lodí, **jako první v oblasti ovládli výrobu a zpracování bronzu.**
- **Keramika bez použití hrncířského kruhu.**
- Tato kultura **splynula s kulturou mínojskou (Kréta).**



Proslulé jsou kykladské **schematické mramorové sošky** i přes **1 m výšky, většinou ženy, bez přehnaně zveličených sexuálních znaků**. Měly zřejmě magický význam jehož podstata není známa. Jednalo se o hrobovou výbavu. Bylo jich nalezeno cca 1500 ks.



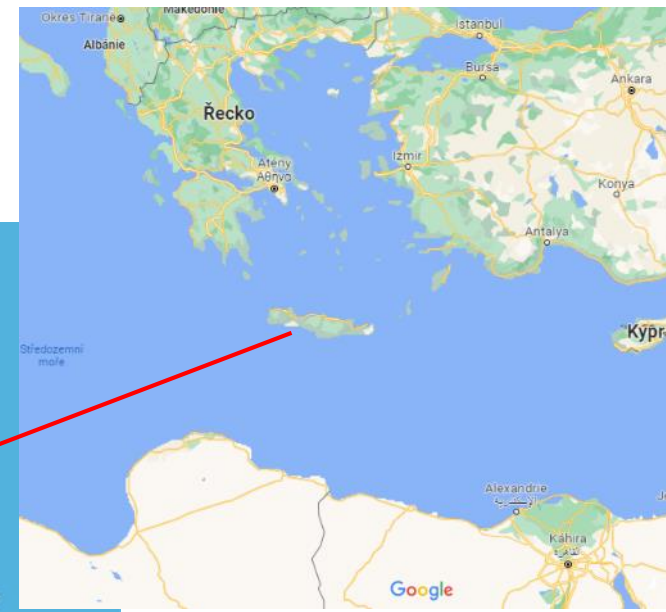
Staly se **inspirací pro moderní umění** (abstrakce a kubismus počátku 20. st.). Např. Amedeo Modigliani (1884-1920) – italský malíř a sochař.



II) Kultura mínojské Kréty (2000-1400 př. n. l.)

- **Nazvána** archeologem Arthurem Evansem po bájném králi Mínoovi.
- Kréta byla **křižovatkou námořních obchodních cest a kultur** - kontakty s Fénicií a Egyptem.
- 3 druhy písma, ale **písemné prameny jsou chudé** (evidence úrody, chovu ovcí, jména bohů).

- Archeologické nálezy = **na ostrově vznikala města s mohutnými paláci**.
- **Palácové lokality Knóssos** (nejvýznamnější), **Faistos, Malia, Zakros**) – **palác byl sídlem vládce, ústřední správy a také hospodářským centrem oblasti** (řemesla, skladiště obilí, oleje, vína a vlastnictví stád chovaných zvířat) = palácové hospodářství.
- Půdorys paláce v Knóssu byl tak složitý, že dal patrně vzniknout pověsti o **labyrintu** ukrývajícím bájného tvora Minotaura. Paláce měly **kanalizaci a dokonce i vany**.
- Palácové **budovy obepínaly ústřední dvůr a celý komplex nebyl chráněn hradbami**. Stavěny několik km od moře = dobré spojení s přístavem, ale obtížnější cíl pro dobyvatele.
- Úroveň kultury dokládají **nástěnné malby (fresky) v palácích** - přírodní motivy, obřady, tance, slavnosti, nebezpečné akrobatické hry s býkem, portréty aristokratů. Chybí válečné výjevy.

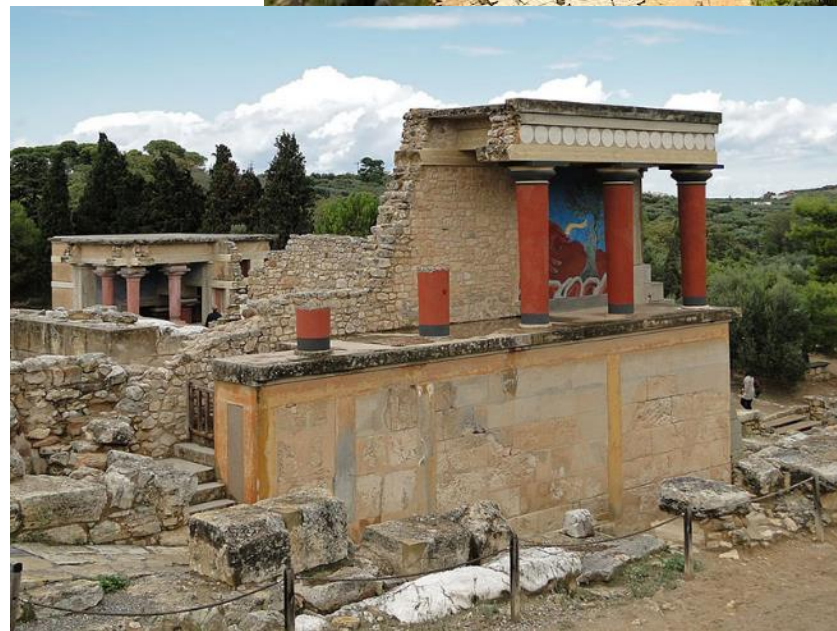
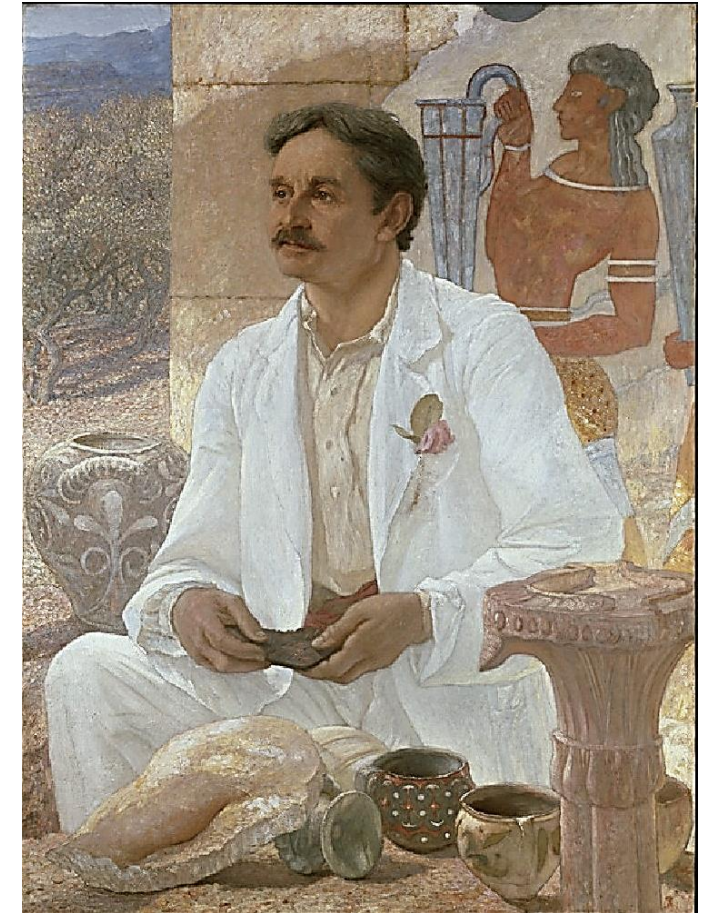


- Označení labyrint bývá také odvozováno od slova **labrys = dvojitá sekyra** – kultovní předmět spojovaný s býčími rohy, jež byly jedním ze symbolů paláce (viz obrázky).
- Doloženy **chrámy** – kulty spjaté s vrcholky hor, jeskyněmi a posvátnými stromy.
- **Kult býka** – postupně změna v obětní zvíře.
- Ke Knóssu a Krétě se váže řada řeckých mýtů – např. Únos Európy, Mínotauros, Daidalos a Ikaros, ...
- **Zánik mínojské kultury je dáván do souvislosti s výbuchem ostrova Théra.**





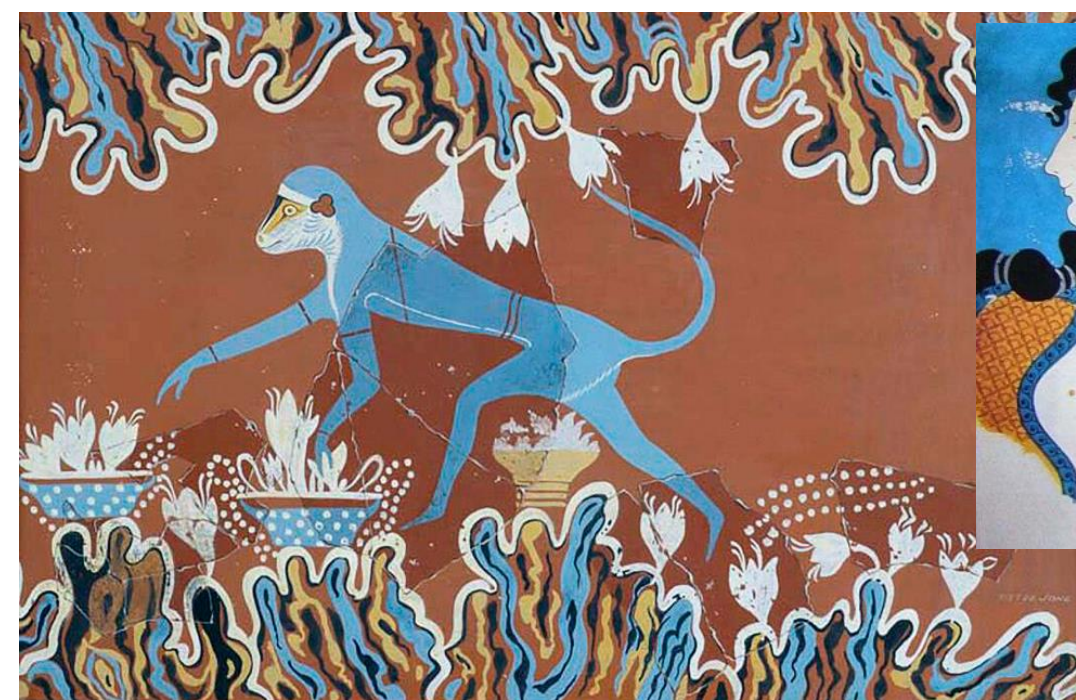
Sir Arthur John Evans (1851 – 1941) britský archeolog známý především vykopávkami paláce v Knóssu v letech 1900-03.



Palác o ploše 2 ha s 5000–8000 obyvateli, neměl hradby. Jednalo se o komplex asi 1000 místností různých funkcí provázaných chodbami, připomínající bludiště. Byl rozdělen do čtyř několikapatrových křídel s velkým centrálním dvorem. Stěny trůnního sálu byly zdobeny reliéfy a malbami fantastických i živých zvířat, lidí a rostlin.

Skok přes býka – nejproslulejší freska z paláce v Knóssu, 1600-1400 př. n. l. Zda šlo o nebezpečnou akrobatickou hru nebo o náboženský rituál, nevíme.





Další fresky z paláce v Knóssu.

Lineární písmo A - nerozluštěné písmo
používané v letech 2500 až 1450 před n. l.



Krétské piktografické písmo – 2100 až
1700 př. n. l. – dosud nerozluštěno



Lineární písmo B – rozluštěno, je to v podstatě nejstarší řečtina používaná ve 14. – 12. stol. př. n. l.

𐀀	𐀁	𐀂	𐀃	𐀄	𐀅	𐀆	𐀇	𐀈	𐀉	𐀊	𐀋	𐀌
a	da	ja	ka	ma	na	pa	qa	ra	sa	ta	wa	za
𐀍	𐀎	𐀏	𐀐	𐀑	𐀒	𐀓	𐀔	𐀕	𐀖	𐀗	𐀘	𐀙
e	de	je	ke	me	ne	pe	qe	re	se	te	we	ze
𐀚	𐀛		𐀜	𐀝	𐀞	𐀟	𐀠	𐀡	𐀢	𐀣	𐀤	
i	di		ki	mi	ni	pi	qi	ri	si	ti	wi	
𐀥	𐀦	𐀧	𐀨	𐀩	𐀪	𐀫	𐀬	𐀭	𐀮	𐀯	𐀰	𐀱
o	do	jo	ko	mo	no	po	qo	ro	so	to	wo	zo
𐀲	𐀳	𐀴	𐀵	𐀶	𐀷	𐀸		𐀹	𐀺	𐀻		
u	du	ju	ku	mu	nu	pu		ru	su	tu		

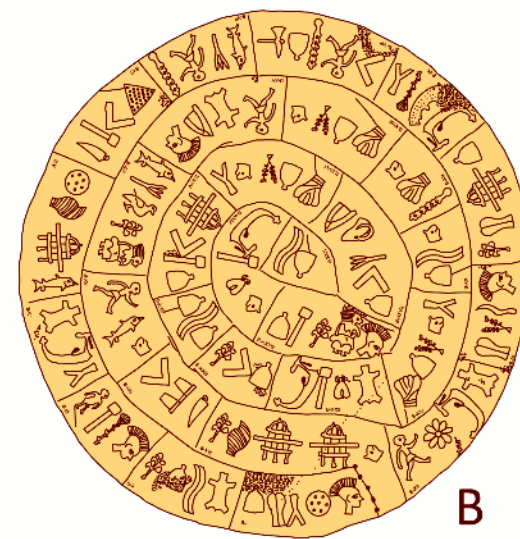
Tzv. kamarská keramika (podle vesnice Kamares) (1900 až 1550 př. n. l.) - luxusní palácové nádobí i dary na posvátných místech. Zhotovována na hrnčířském kruhu, **relativně tenké stěny a kontrastní vícebarevný dekor.** První kamarská keramika byla nalezena při vykopávkách v Egyptě.



Disk z Faistu je disk z pálené hlíny pocházející z minojského paláce ve Faistu na Krétě. (2. tisíciletí př. n. l.) - průměr kolem 16 cm a po obou stranách je pokryt do spirály otisknutými znaky. **Význam 45 symbolů ani účel předmětu není znám.** Vystaven v archeologickém muzeu v Irakliu na Krétě.



A



B

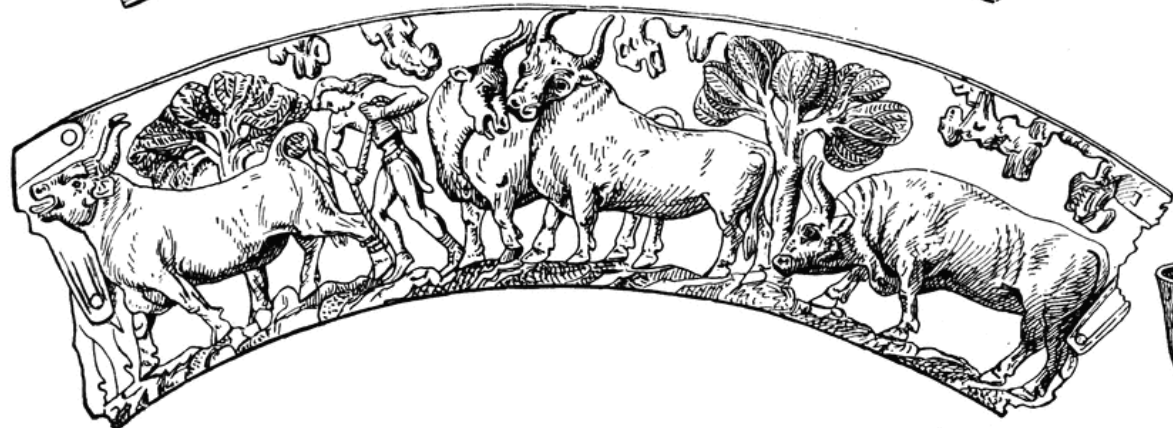
Ø = 16cm



Váza s ženci z Hagia Triada - (1600–1450 př. n. l.) spíše rituální nádoba používaná k nalévání tekutin. Je vyrobena ze steatitu a zdobena reliéfem 27 mužských postav pravděpodobně oslavujících zpěvem slavnost sklizně (nebo setí).



**Zlaté poháry s tepanými reliéfy představující
chytání divokých býků – nalezeny v hrobce u obce
Vafio nedaleko Sparty - 1500 až 1450 př. n. l.**

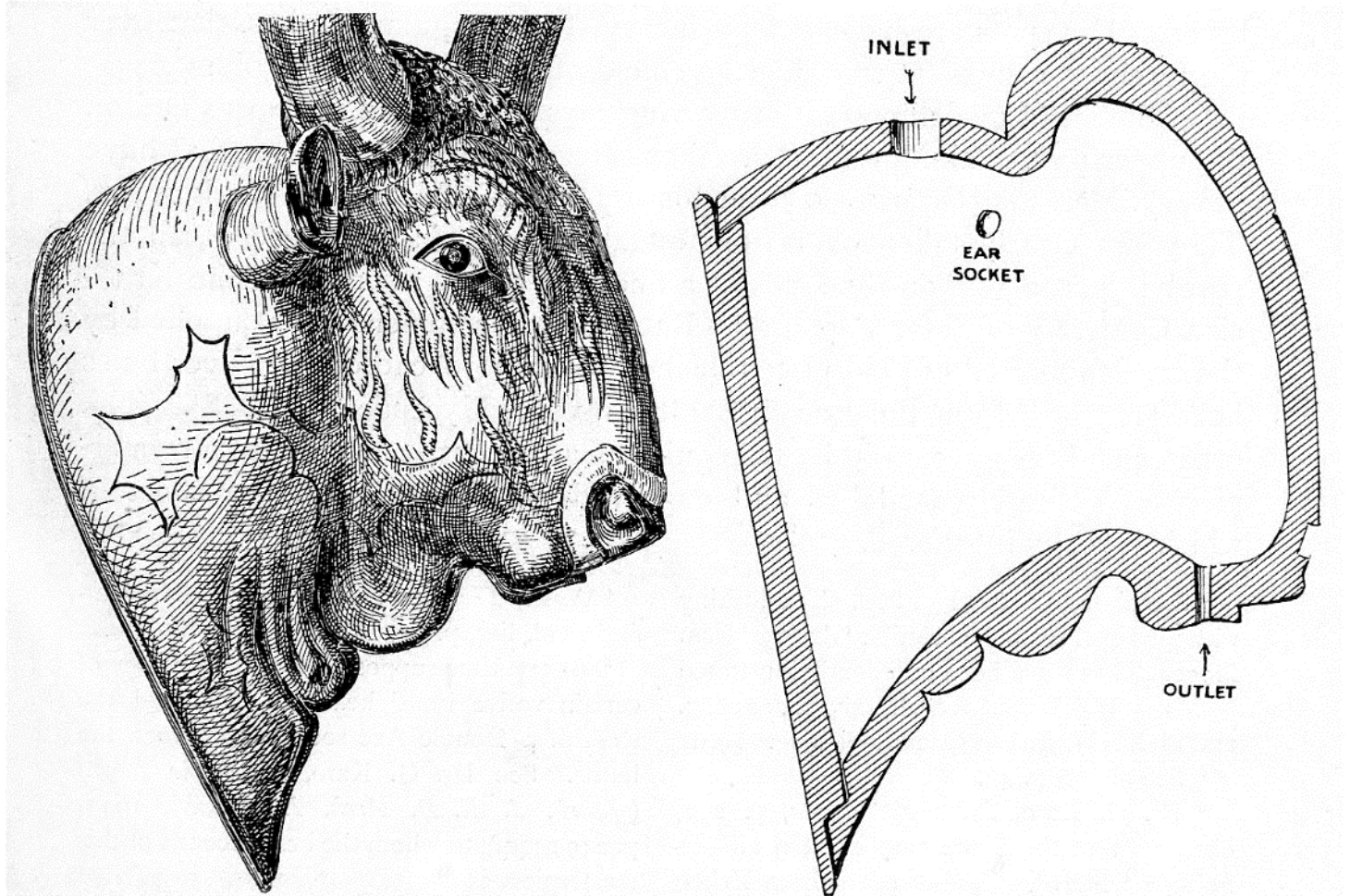




Figurka mínojské hadí bohyně, Kréta, cca 1600 př. n. l., fajáns (druh keramiky), výška 30 cm.



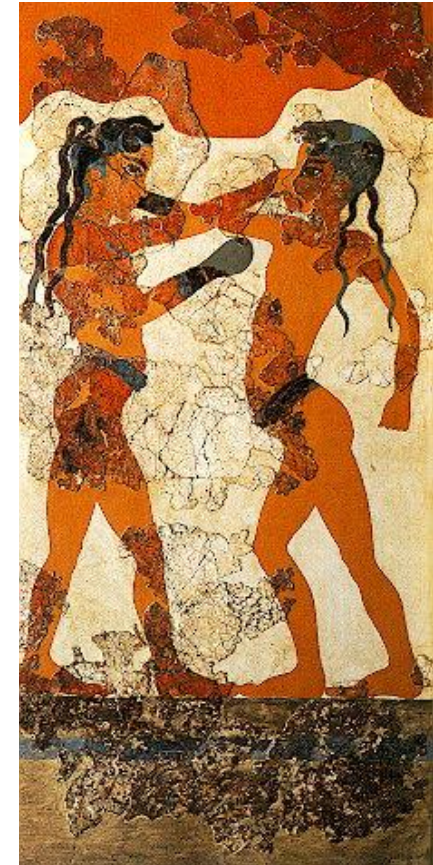
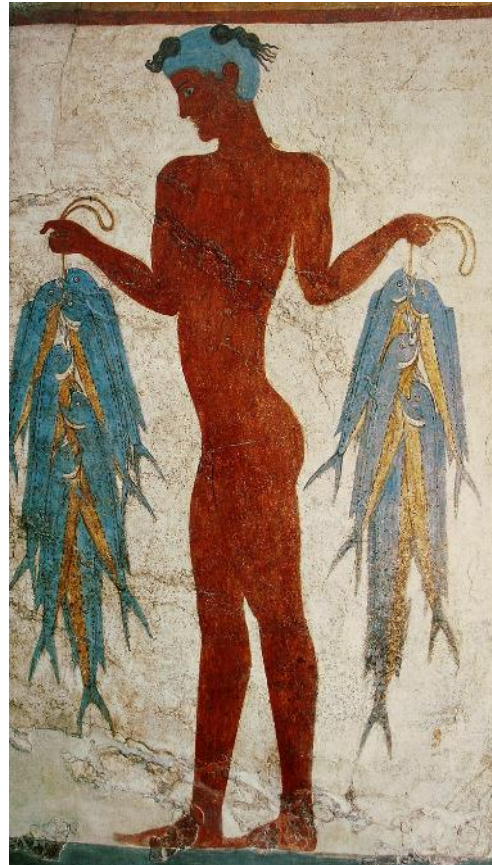
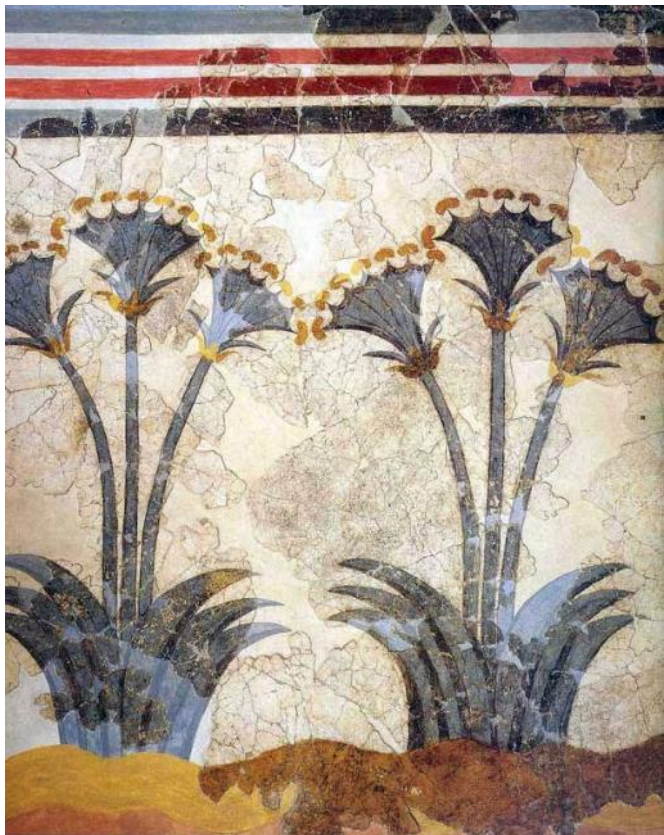
Rhyton ve tvaru býčí hlavy z paláce v Knóssu, cca 1500 př. n. l., černý steatit (mastek), jaspis a perleť, výška 26 cm Šlo o rituální nádobu s otvorem nahoře a dole.





Santorini - souostroví je **zbytkem ostrova Théra rozmetaného sopečnou erupcí v 15. století př. n. l.** Síla erupce je přirovnávána k 160 000 hirošimským bombám. Jí vyvolané vlny tsunami a následné klimatickým změny se dávají do souvislosti s **pádem mínojské civilizace, biblickými deseti egyptskými ranami a někdy také za zdroj pověsti o Atlantidě** – vliv katastrofy na historii širšího okolí ale není zatím jednoznačně zdokumentován.

Souostroví Santoriny (Théra) - fresky z domů na lokalitě Akrotiri objevil v roce 1967 řecký archeolog Spyridon Marinatos. Město bylo podobně jako Pompeje náhle pohřbeno následkem sopečného výbuchu.



III) Kultura mykénského období (1600-1200 př. n. l.) - na poloostrově Peloponés

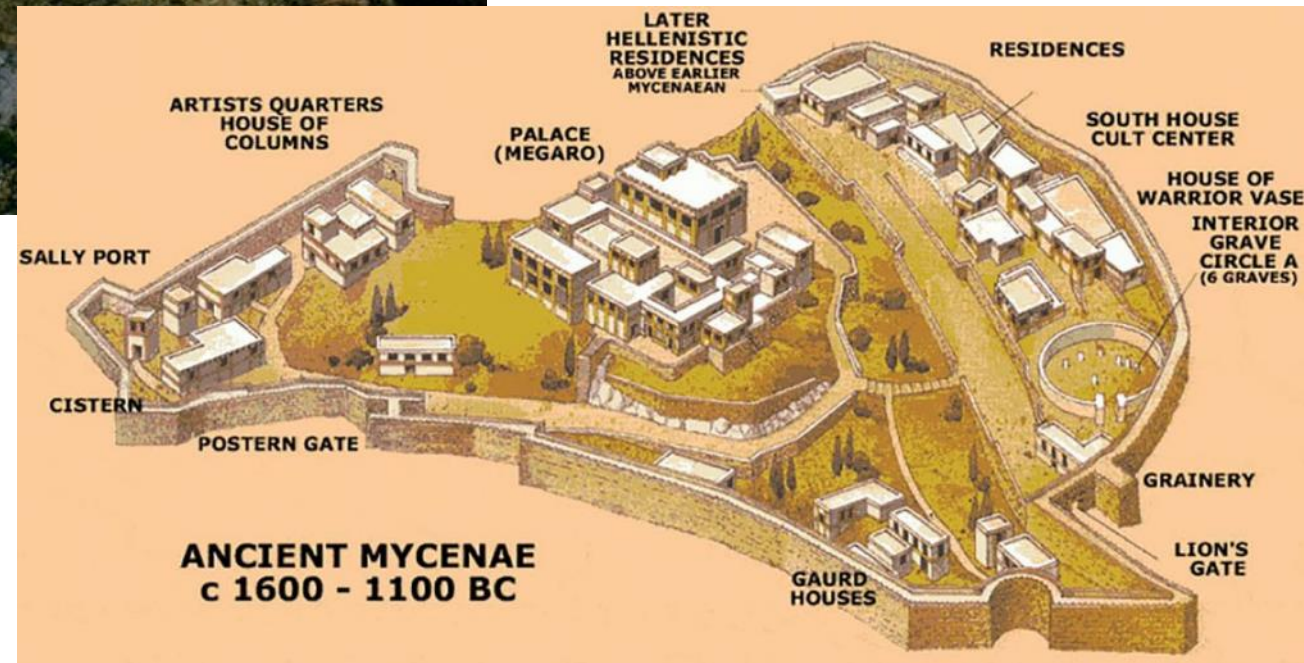
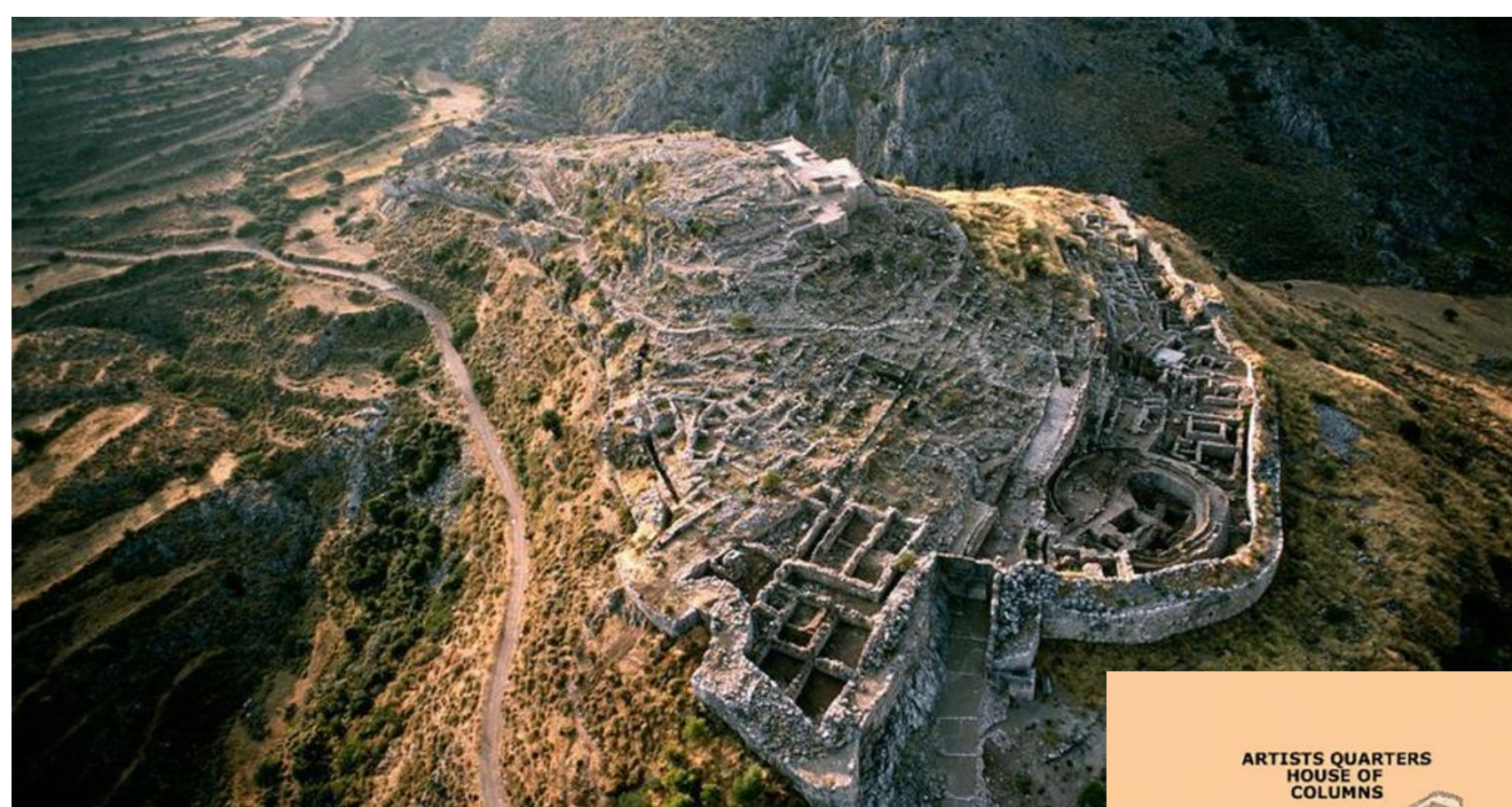
- Na území pevninského Řecka a poté i ostrovů se od přelomu 3. a 2. tisíciletí př. n. l. usazovaly **kmeny Achájů** ze severnějších oblastí (Balkán, Podunají).
- Původně pastevci a řemeslníci si postupně vytvářeli **palácová hospodářství – střediska měst tvořily opevněné paláce** (např. Mykény, Tírynthos, Théby, Pylos). **Nejvýznamnějším sídlem se staly Mykény = název civilizace cca 20 měst a stovek osad, ovládajících stř. a již. Řecko.** Sídla mykénského typu byla nalezena i na Rhodu a Kypru.
- **Zpracování bronzu.**
- Budovány tzv. **šachtové hroby aristokratů** – zbraně, poháry, šperky ze zlata a dále honosné **kopulovité hrobky.**
- **Malby v mykénských palácích** odlišné od krétských motivů – **výrazně zastoupeny lovecké a bojové scény** včetně válečných vozů.
- **Kontakty s maloasijskou Trójou jsou bohatým zdrojem řecké mytologie** (Perseus, trojská válka, Tantalos, Oidipús).
- Na sklonku 13. století mykénská civilizace zanikla pravděpodobně kombinací **klimatických změn** (sucho) a vpádu vnějších nepřátel = **vpád tzv. mořských národů**, které se podařilo zastavit až na hranici Egypta způsobil zánik Chetitská říše a některých městských států na území Sýrie a Libanonu. Část těchto národů se trvale usadila v Palestině a Fénicii
- V 11. století na Peloponés pronikají poslední řecké kmeny - **Dórové.**



Heinrich Schliemann (1822 – 1890) - německý podnikatel, obchodník, ředitel ruské Carské státní banky a amatérský archeolog.

Jako finančně zajištěný, jazykově nadaný, inspirován Homérem pátral podle popisů krajiny v Homérově eposu *Ílias* (Iliada) a **nalezl legendární město Trója** (1871-73). Později na základě starověkých textů autorů Aischyla a Eurípida objevil i **první mykénské hroby** (1876-78).

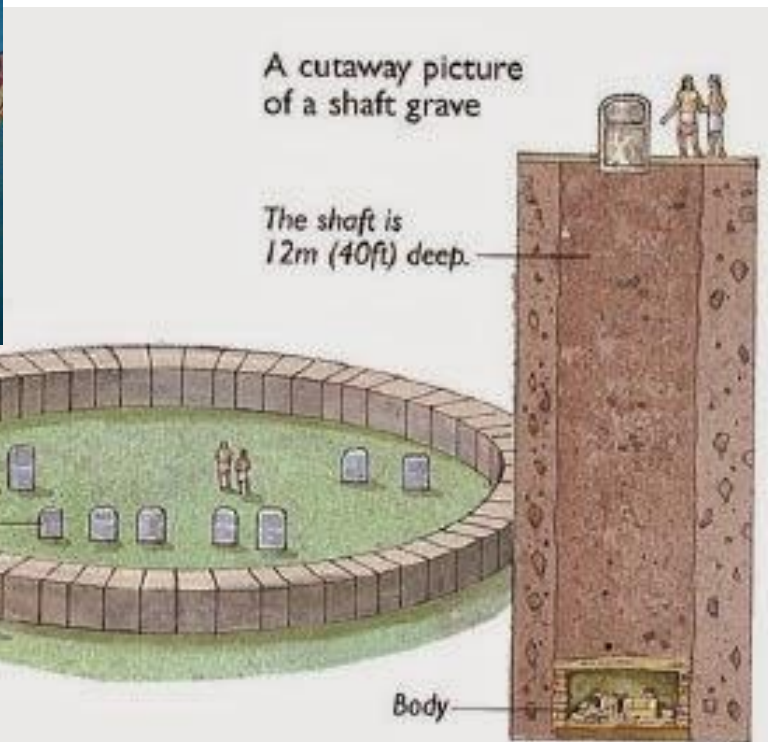
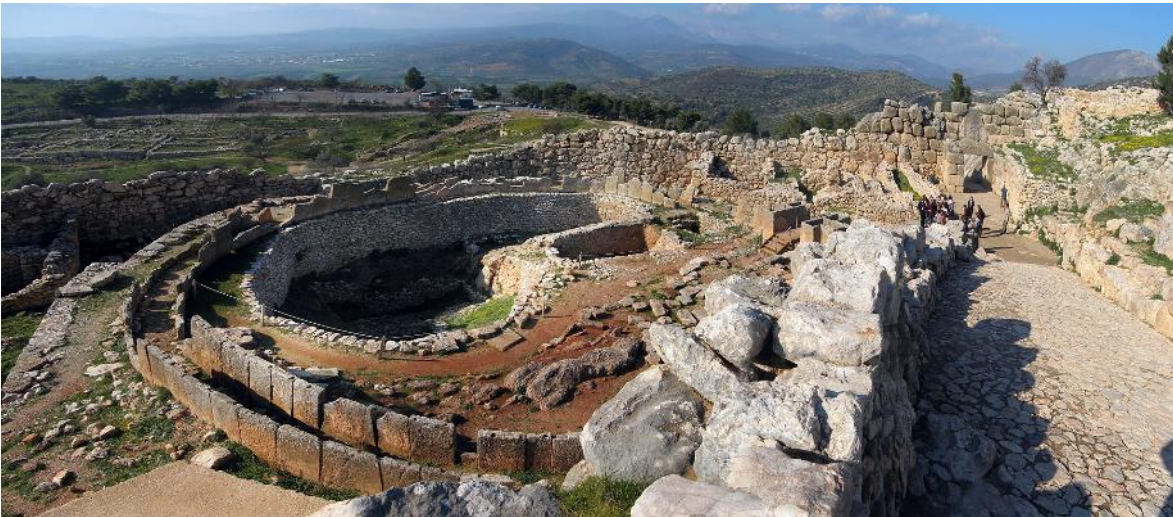
Starověké Mykény



Hlavní vstup do pevnosti v Mykénách, tzv. „Lví brána“ z doby okolo 1260 př. n. l. Hradby z velkých kamenných kvádrů o síle až 5 m byly později považovány za stavby mytických obrů Kyklópů.



H. Schliemann, objevil roku 1876 v jedné z hrobek i artefakt o němž věřil, že je **posmrtnou maskou krále Agamemnona**, vůdce Achájů v trojské válce. Nález však pochází z období asi 1600 př. n. l., tedy asi o 400 let dříve. Těla dětí byla pokryta plátkovým zlatem.

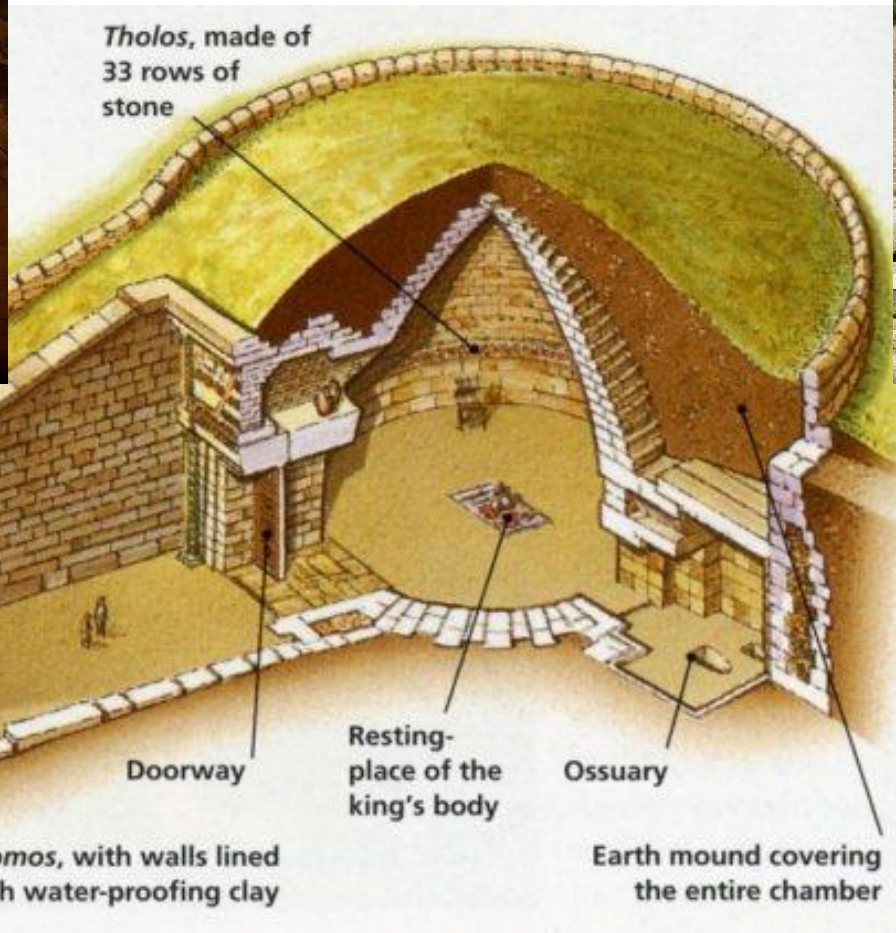
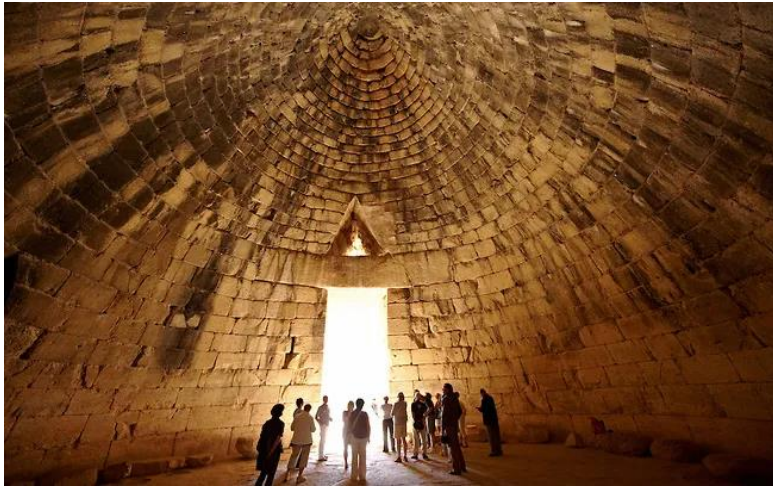


A circle of graves at Mycenae

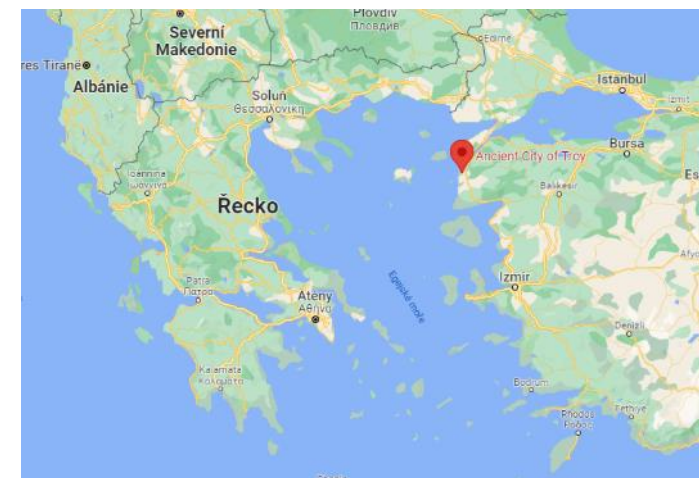
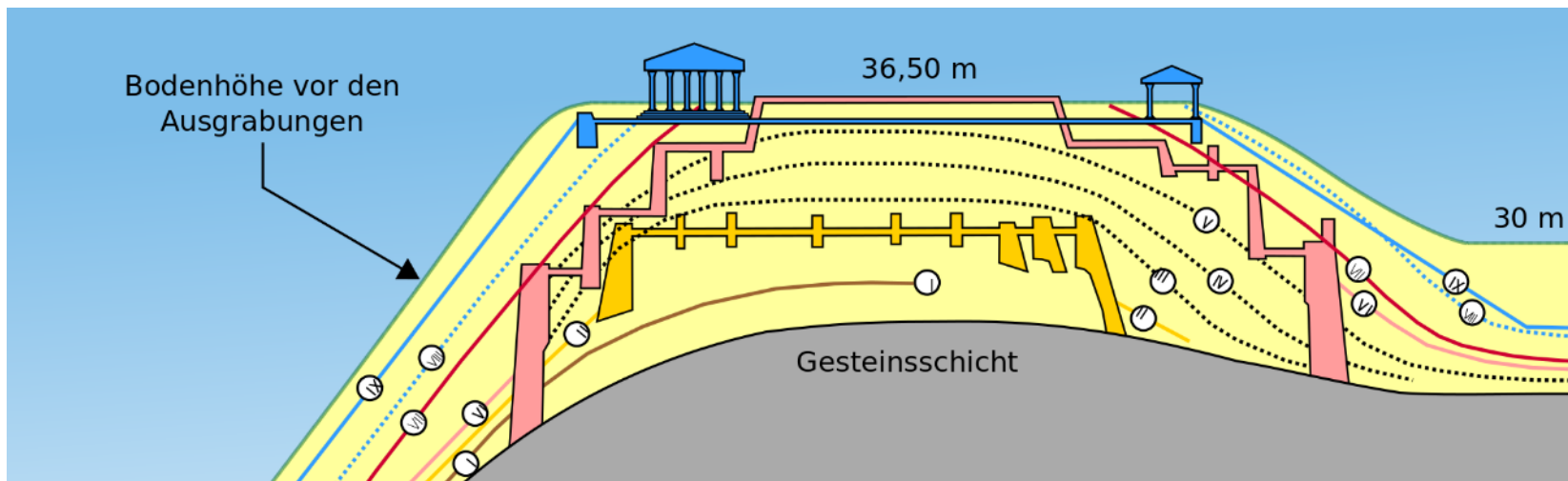
Each grave is marked by a stone slab.



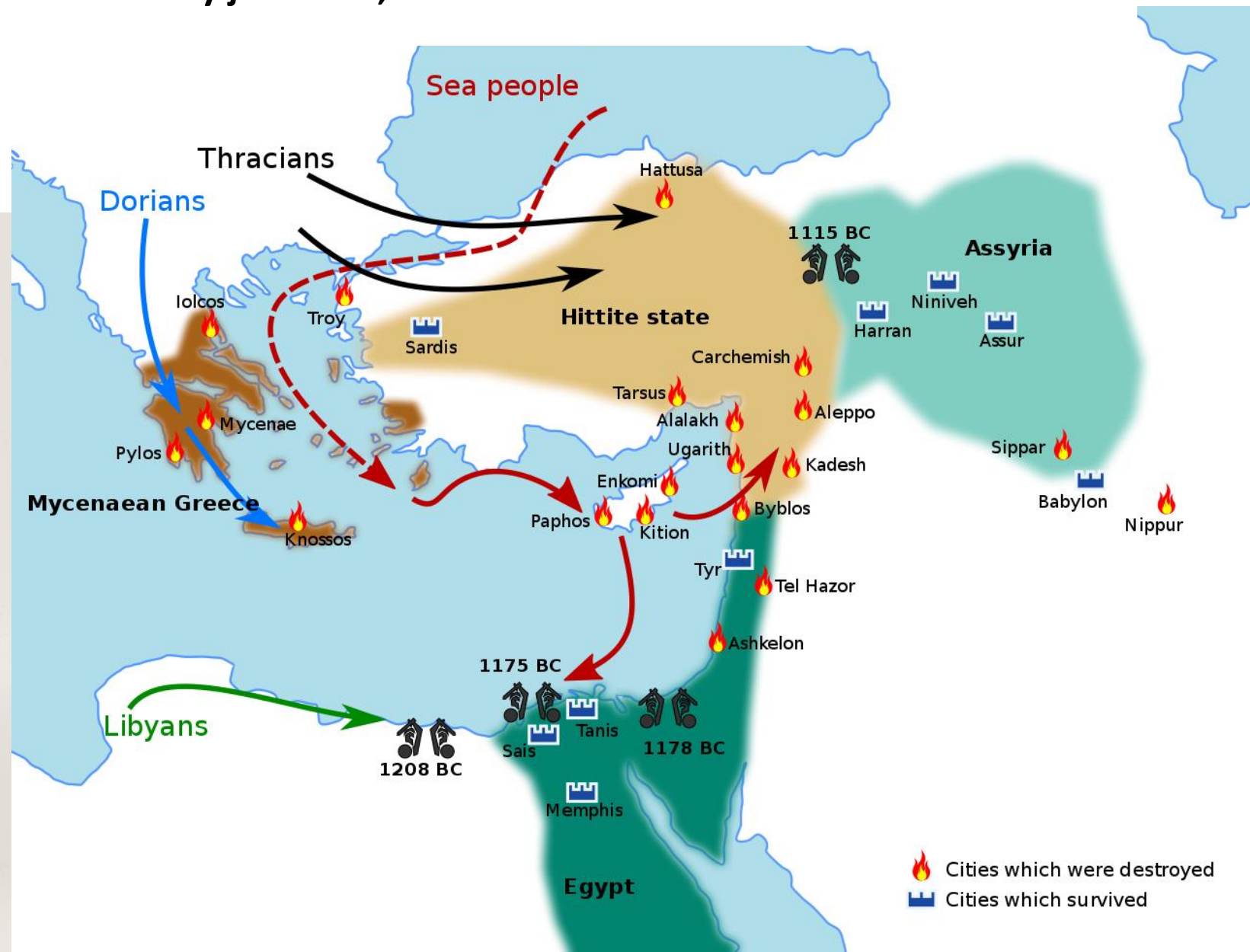
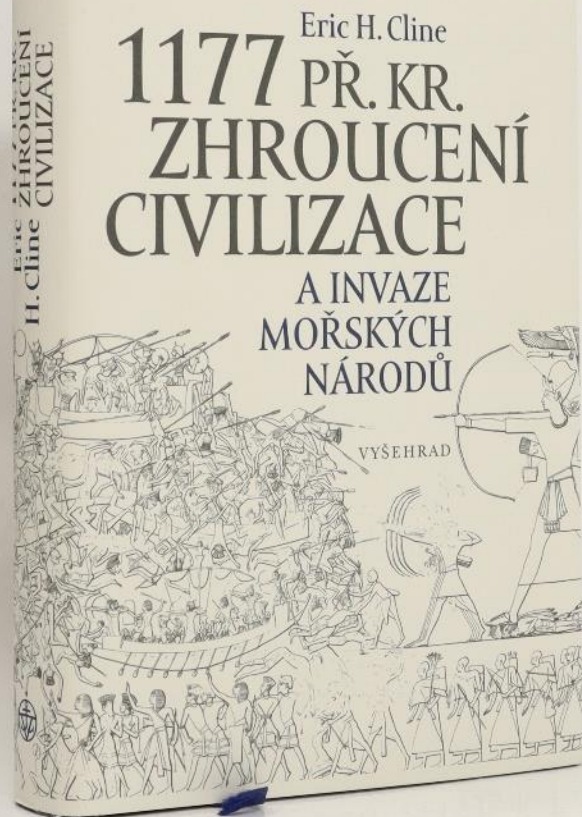
Největší kopulovitou hrobkou je tzv. **Átreova hrobka** či **pokladnice**, vnitřní výška 13 m, průměr 14,5 m, Mykény kolem roku 1250 př. n. l. Hrobka byla vykradena. Pravděpodobně nemá žádný vztah s králem Átreem otcem Agamemnona - legendárním vládcem Mykén v dílech Homéra, tradiční pojmenování Heinrichem Schliemannem se však používá.



Trója (u Homéra název Illios) skutečné i legendární město na pahorku Hisarlik v záp. Turecku. Bylo objeveno 9 sídelních vrstev, z nichž VII., datovaná 1300 – 1190 př. n. l. bývá ztotožňována s Trójou z Homérova eposu Ilias (i když reálný pád Tróje nemusel být výsledkem vojenské expedice Achájů, nýbrž útokem tzv. mořských národů).



Stěhování národů na konci pozdní bronzové doby je dobou, nad kterou stále visí řada otazníků.

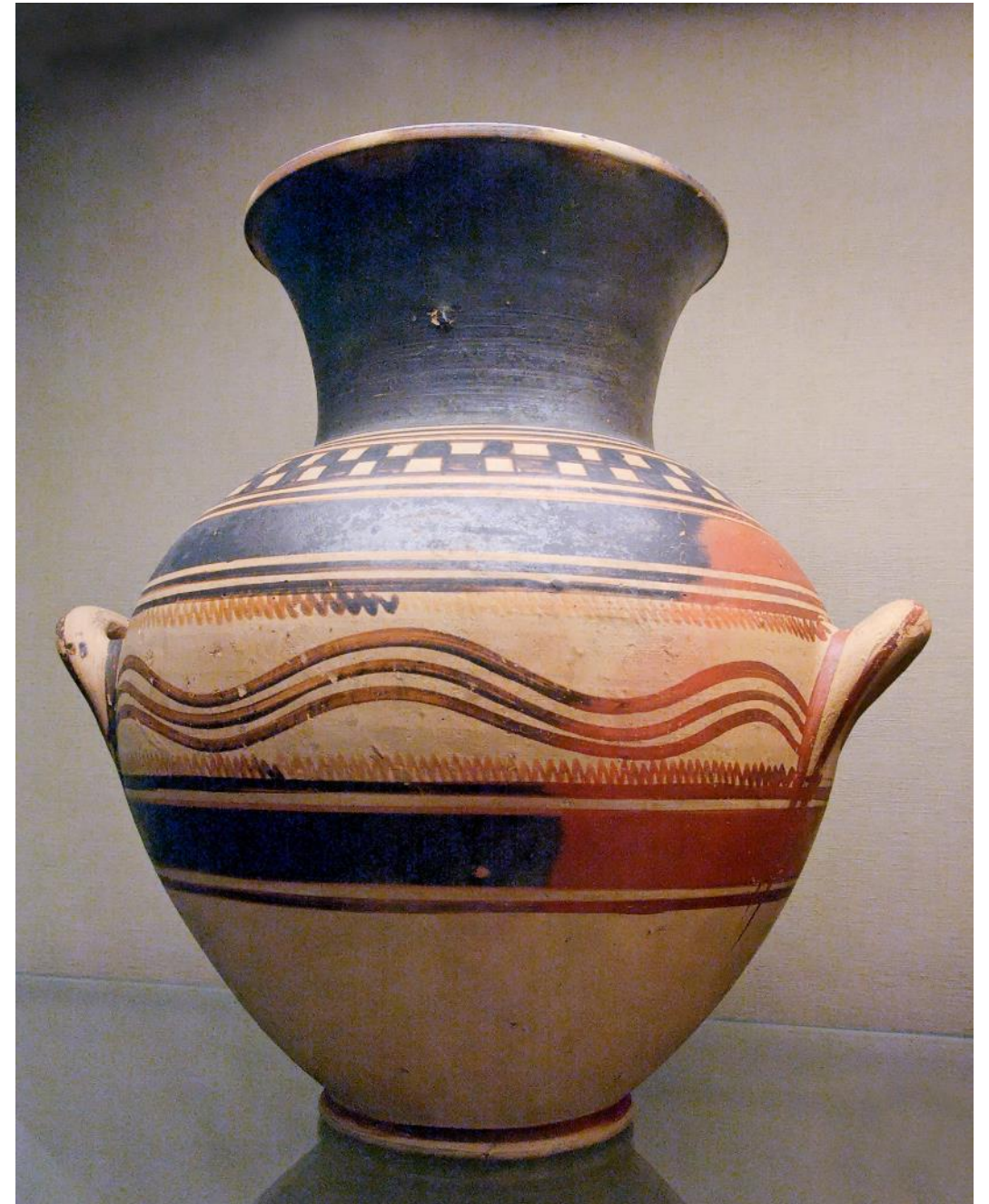


IV) Homérské období (tzv. temná staletí) (1200 – 800 př. n. l.)

- **Příchod Dóřů způsobil hmotný i kulturní úpadek i pokles populace – proto temná staletí.**
- Pro toto období nemáme dostatek historických pramenů.

- **Zpracování železa.**
- V 9. st. př. n. l. Řekové **převzali fénickou abecedu**, kterou si později přizpůsobili.
- Vzhledem ke členitosti řecké pevniny tvořily **městské státy (polis)** přirozený územní celek = sídla **rodové aristokracie** - privilegované **vládnoucí vrstvy plnoprávných občanů.**
- Ostatní obyvatelé polis byli rozděleni **do kategorií s omezenými pravomocemi.**
- Společnost této doby, se kterou nás seznamují homérské básně má aristokratický ráz v níž mají hlavní slovo **králové (basileové)** a **rada privilegovaných jedinců (búlé).**
- Většinové obyvatelstvo = **svobodní rolníci a řemeslníci, bezzemci a otroci** pracují především pro potřeby basilea.

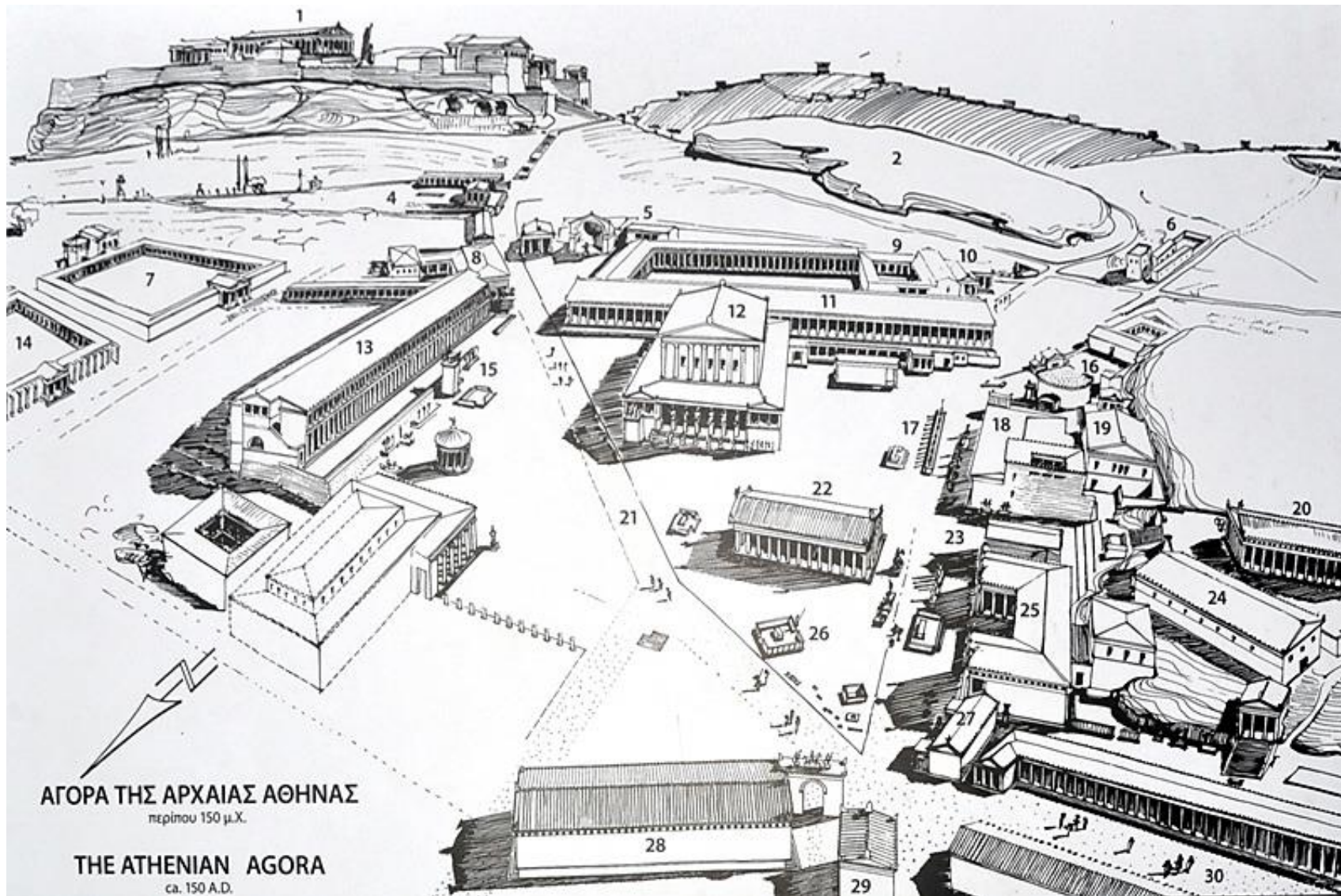
Archeologické nálezy z tohoto období jsou skromné - keramika temného období má jednoduchý styl založený na geometrických vzorech a chybí jí dekorativnost z období mykénské civilizace.



V) Archaické období (800 – 500 př. n. l.)

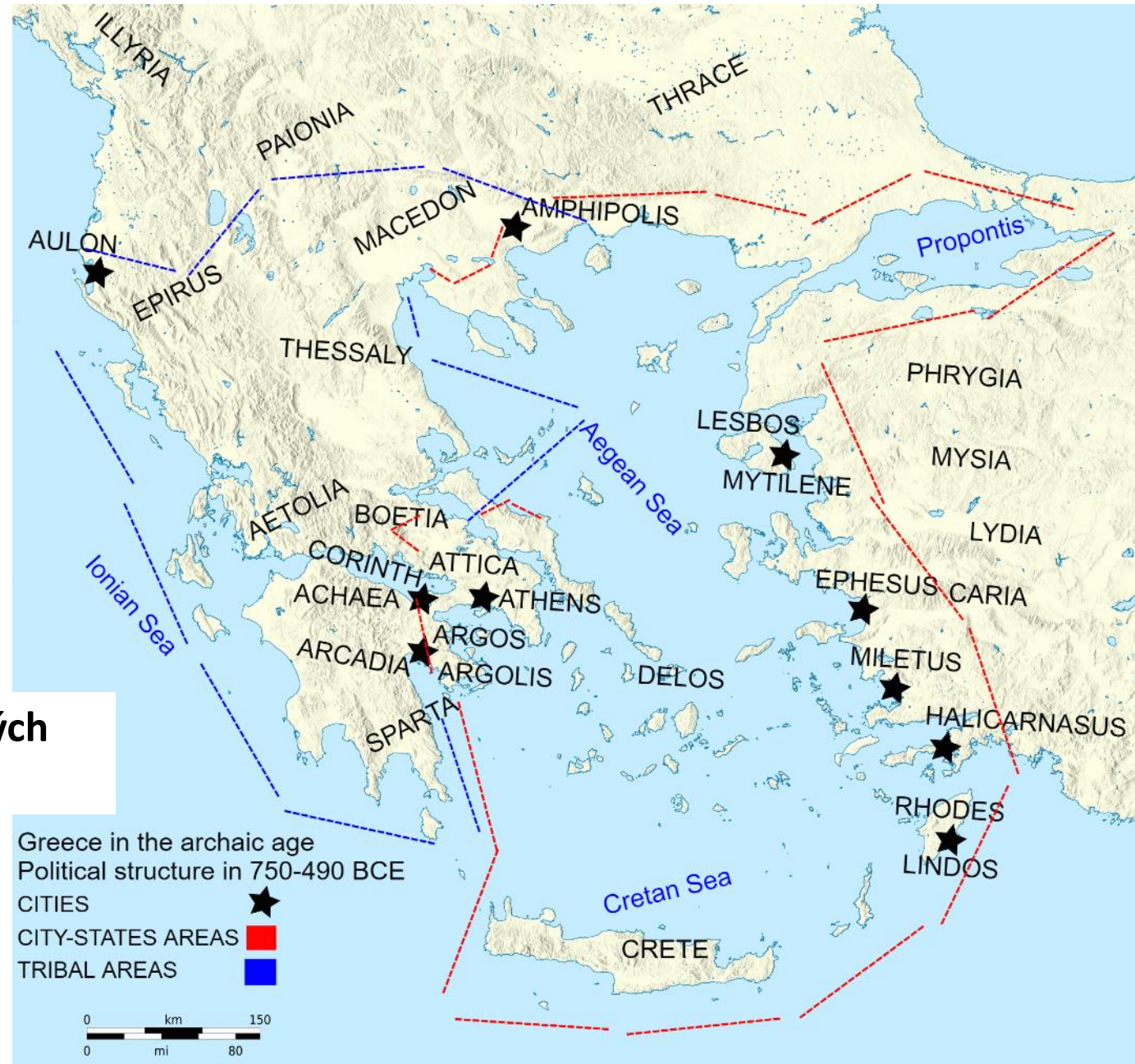
- V počátcích období byl dokončen rozpad rodové společnosti a vzniká typ státu označovaný jako **polis** (mn. č. poleis, česky s určitou nepřesností **obec** nebo společenství) – byl to **městský stát spravovaný plnoprávními občany** (podle pohlaví, původu, věku a výše majetku).
- Plnoprávní pocházeli z řad svobodných občanů, mezi které patřili řemeslníci, obchodníci a zemědělci. Dále žili v polis také nesvobodní otroci (buď dlužní otroctví, nebo ze zajatců).
- **Ženy v rámci řeckých poleis** nikdy nedosáhly politických práv a rovnoprávnosti s muži.
- Polis byly na sobě nezávislé, měly vlastní zákony i instituce, některé základní znaky měly však shodné a spojovala je i **stejná kultura**.
- Každá polis, pokud nebyla příliš malá, **hájila svou samostatnost a nechtěla se jí dobrovolně vzdát** - válka byla proto ve starověkém Řecku považována za běžný stav. Projevovala se ale i **solidarita** (např. podpora povstání maloasijských řeckých měst proti perské nadvládě).
- Souvislosti se slovem polis najdeme v mnoha jazycích, např.: *politika, policie, megapolis, nekropolis, akropolis, Konstantinopolis, Neapol, Sevastopol, Indianapolis, Tripolis, ...*

- **Platón** (427-347 př. n. l.) v díle **Ústava** považuje za tvůrce polis „**potřeby lidí**“ z nichž „**první a největší je opatřování potravy, abychom byli a žili, ... druhá pak obydlí, třetí oděv a podobné věci**“. Dále zde říká „**Tak tedy přibírá na pomoc jeden druhého, toho k té a onoho k jiné potřebě, a protože je mnoho potřeb, shromáždí se mnoho společníků a pomocníků do jednoho bydliště. Tomuto sdružení v jednom bydlišti jsme dali jméno polis.**“
- **Aristotelés** (384-322 př. n. l.) v díle **Politika** definuje polis jako „**společenství rodů a míst pro dokonalý a soběstačný život**“ a dále tvrdí že: „**anthrópos fysei zoon politikon**“ neboli „**člověk je tvorem přirozeně určeným pro život v obci**“ . Doslova tedy „**člověk je zvíře politické**“.
- **Polis nezahrnovala jen samotné město, ale i venkovské území = zemědělské zázemí města.**
- Zpravidla každá polis měla **hrad (akropolis)** a **náměstí (agora)** = hospodářské a politické centrum.



Athénská agora = nejstarší vzor západního veřejného prostoru = předchůdce našich náměstí. Byl to trh, sídlo vlády, centrum kultů, práce i zábavy. **Místo zrodu demokracie** (i když vykonávané jen svobodnými lidmi) a prostor, kde **intelektuálové** jako Sokratés, Platón, Euripides, Sofokles ..., **naprosto zásadní pro vývoji naší civilizace,** diskutovali o svých myšlenkách.

- Existovalo přes 1000 polis - nejvýznamnější Athény, Sparta, Korint, Théby, Syrakusy.
- V rámci polis existovalo většinou soukromé vlastnictví půdy jejími členy, kteří představovali původní obyvatele polis, což je odlišovalo od usedlých cizinců (metoikos) a otroků.
- V rámci toho, co si dnes pod pojmem stát většinou představíme, šlo o „ministáty“ – územní rozlohou největší Sparta měla plochu 8250 km², Athény 1650 km², Korint 850 km² = svou velikostí představovaly výjimky (srovnejte např. rozloha Trutnova 100 km², Prahy 500 km²).
- O počtech obyvatel polis neexistují spolehlivé údaje – předpokládá se cca 10 000 obyvatel u průměrné, nevýznamné polis, která byla schopna postavit vojsko do 1000 mužů.
- Nejlidnatější polis – Athény cca 200 000 obyvatel, ale pouze 35 000 plnoprávných občanů. Další lidnaté polis – na evropské pevnině **Korint**, na pobřeží Malé Asie Mílét a Efez, na Sicílii Syrakúsy a Akragás.
- Schopnostmi svého vojska proslulá Sparta představovala zvláštní případ, neboť při populaci cca 50 000 obyvatel měla největší armádu s cca 10 000 vojáky.

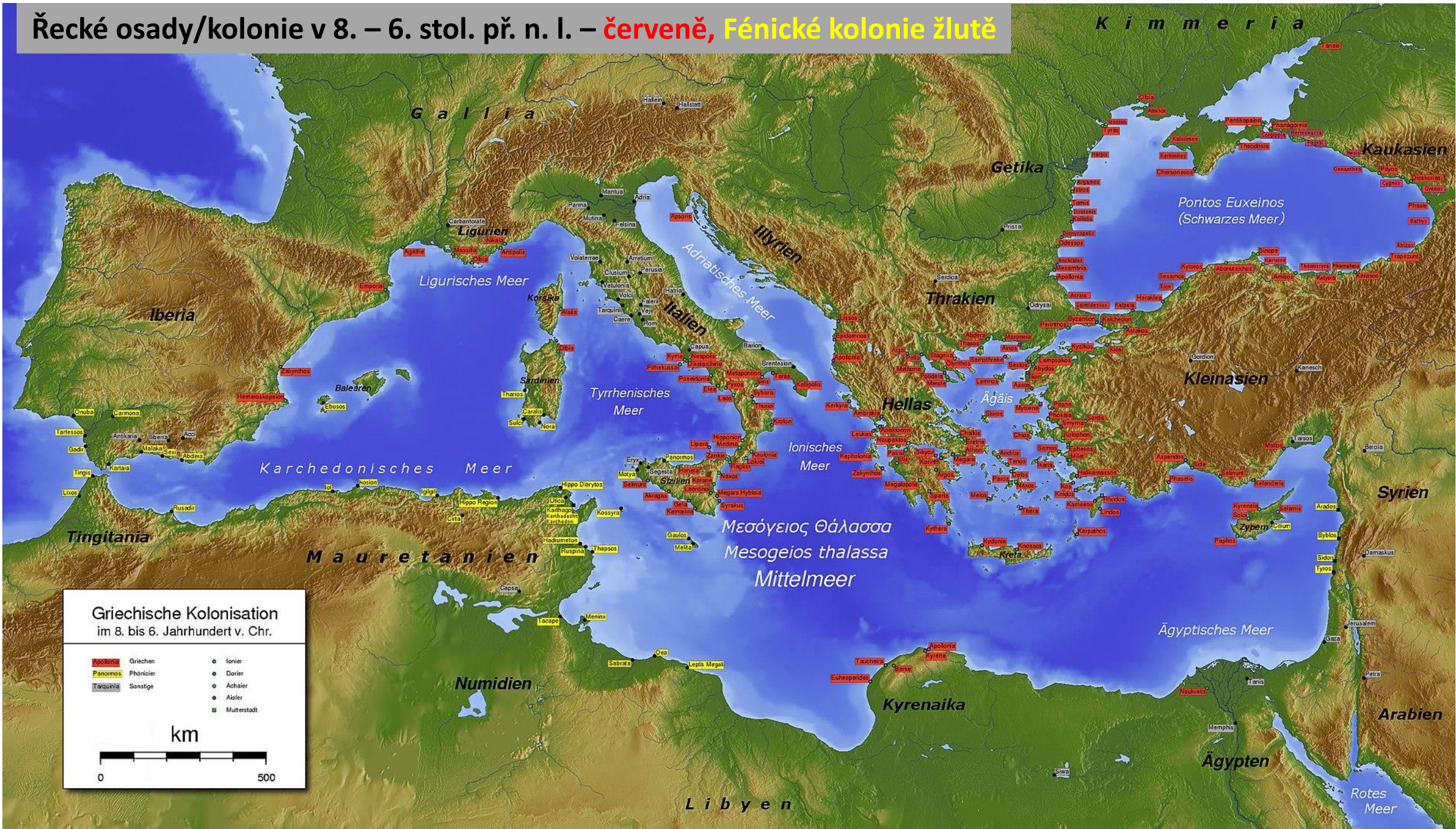


Geografická poloha některých významných řeckých městských států = polis.

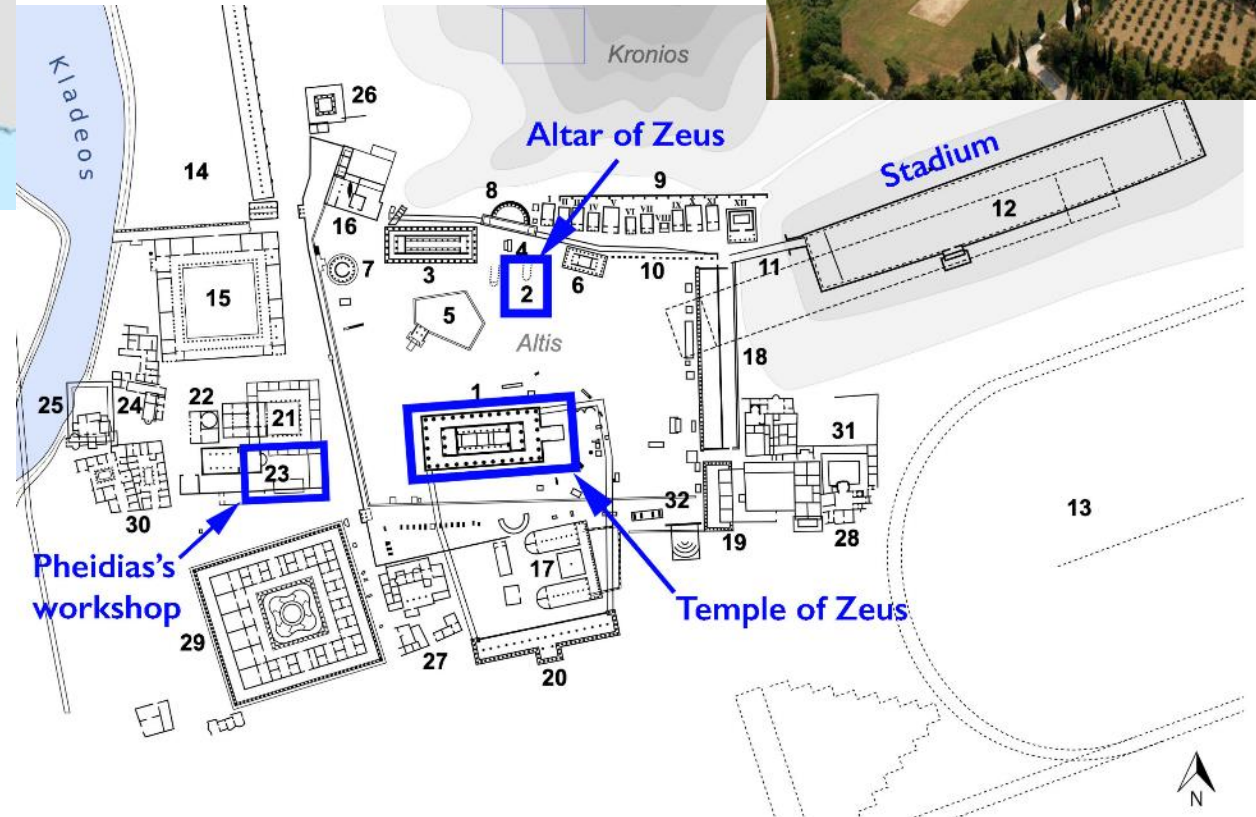
- V archaickém období došlo k **velké řecké kolonizaci**.
- Důvodem kolonizace bylo **místní přelidnění, nedostatek orné půdy** a surovin, potřeba ochrany obchodních cest a odbytí, ale také např. odchod nespokojených občanů z mateřských polis (tzv. metropolemi).
- Řekové založili **kolonie** (řec. apoikie) hlavně **ve Středomoří a Černomoří**, od dnešního Španělska na západě po Gruzii na východě a několik i **v sev. Africe** - Kyrenaika (Lybie) a Naukratis (Egypt) = vznikla **obchodní síť** pokrývající celé Středomoří.
- **Obyvatelstvo kolonií poutala k původní vlasti náboženská a kulturní tradice.**
- Do většiny kolonizovaných oblastí **přinášeli Řekové hospodářský i kulturní rozvoj.**
- Příslušníky jiných jazykových skupin označovali jako „**barbary**“, sebe jako **helény** (od pojmu Hellas pro území obývané Řeky).
- Celková **populace starověkého Řecka a jeho kolonií cca 7,5-10 milionů obyvatel** (jako dnes).
- **Na řecké pevnině se válčilo častěji než mezi koloniemi.**
- Kolonizace na jedné straně podpořila **šíření řeckého způsobu života** do dalších oblastí a **rozmach obchodu**. Na druhé straně **příliv levného zboží a potravin** ekonomicky postihl obyvatele řeckých polis na pevnině → ti ve velké množství upadali do dlužního otroctví, což zesilovalo **sociální napětí**.

- Sociální napětí se obracelo proti **aristokracii** (*aristos* = nejlepší, *kratos* = vláda), držící moc. Mocenské boje ve 2 pol. 7. st. př. n. l. mnohde vyvrcholily násilným uchopením moci samovládcem (*tyrannos*).
- **Tyran** (na rozdíl od monarchy neoprávněný vládce) se opíral o nespokojené vrstvy obyvatel, snažil se udržet svou moc a podporovat hospodářský rozvoj obce. Usiloval také o dosažení jednoty v obci pořádáním náboženských slavností na počest bohů, ochránců obcí. Věnoval prostředky na stavební rozvoj města.
- Toto období se nazývá **raná řecká tyranida**. Poté, co tyran přestal obyvatelstvu vyhovovat, byl zpravidla nedobrovolně zbaven moci .
- V dějinách starověkého Řecka docházelo k častému střídání státního zřízení jednotlivých polis: **monarchie** (království s jediným oprávněným vládcem) / **aristokracie** (vláda rodové šlechty, tedy bohatých a vlivných) / **tyranida** / **(otrokářská) demokracie**.

Řecké osady/kolonie v 8. – 6. stol. př. n. l. – červeně, Fénické kolonie žlutě



Olympie – v krajině, považované Řeky za nejkrásnější na světě, se roku **776 př. n. l. konaly první olympijské hry k poctě boha Dia**. Pak se každé 4 roky sjížděli **k všeřeckým hrám atleti i státníci** a Olympie se stávala **středem celého starověkého světa**. Během her se **dodržoval všeobecný posvátný mír**. Uctívali se polobožští héroové (hrdinové) a **podobně jako oni se mohli stát i atleti svou slávou nesmrtelní = sochy vítězů**. Od 3.stol. př. n. l. soutěžili i jiné národy. **Roku 394 n. l. zakázal hry římský císař Theodosius I.** (mj. povýšil křesťanství na státní náboženství).

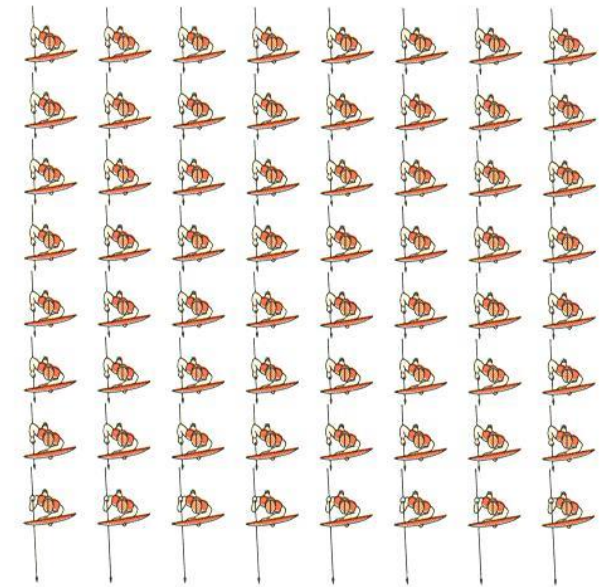


Sparta a Athény, dvě nejvýznamnější polis

- **Sparta (Lakedaimón)** tvořená 5 osadami na J poloostrova Peloponés. **Dórové**, její zakladatelé, tvořili asi 10-ti % plnoprávnou vládnoucí vrstvu (**homoioi**). Dále tu byli **perioikové** (svobodní, ale bezprávní řemeslníci a obchodníci) a **heilóti** (porobené původní obyvatelstvo na úrovni otroků).
- **Ženy nebyly plnoprávné, přesto zde měly nejvíce práv v rámci starověkého Řecka.**
- Půda s heilóty patřila státu (**kolektivní vlastnictví**). Plnoprávný spartán dostal přiděl půdy +heilóty (ti pracovali a část úrody odváděli pánovi, sloužili v domácnosti a působili v armádě – lehkooděnci, veslaři). Heilóti měli **napjaté vztahy s vládnoucí třídou**, docházelo ke vzpourám = **to bylo původním důvodem k vojenské přípravě.**
- **Spartská ústava** spojovaná se jménem legendárního Lýkurga, byla dlouho neměnná:
 - v čele státu stáli **dva králové** z dvou rodů a **pět eforů** (úředníci, dohlížitelé, soudci) volených na 1 rok. Dalšími výkonnými orgány byla **rada starších** (gerúsia – 2 králové + 28 stařešinů 60+ let volených na doživotí) a **lidové shromáždění homoioi** (apellá), které volilo radu i efory. Spartské zřízení bylo tedy oligarchické (vládli nejbohatší = oligarchie).



- Spartáné se nezabývali prací, žili **vojenským způsobem života** (a tak i **přísně a důsledně vychovávali od 7 do 30 let věku své mužské potomky**), ve 30 letech se Spartán stával plnoprávným občanem a do 60 let měl vojenskou povinnost.
- Na konci 6. st. př. n. l. ovládla Sparta ostatní polis na Peloponésském poloostrově, což vedlo ke vzniku vojenského uskupení zvaného **peloponéský spolek**. Dalších více než 100 let disponovala Sparta **nejlepší armádou ve starověkém Řecku**.
- Nijak vysoký počet Spartánů v průběhu staletí **neustále klesal**, což lze do značné míry přičíst ztrátám utrpěným v četných válkách.
- Nejhorším selháním spartského vojáka bylo **projevení zbabělosti před nepřítelem** - ženy vyprovázely muže před odchodem do války se slovy „*se štítem, nebo na štítě*“.



Základ vojska tvořili **těžkooděnci, tzv. hoplité**, vyzbrojení cca 2,5 m kopím a mečem s oboustranným ostřím o délce 60-75 cm. Měli bronzovou nebo vrstvenou koženou zbroj, tzv. **korintskou přilbu**, holenice a kulatý dřevěný štít o průměru 1 m pokrytý bronzem. Bojovali ve formaci zvané **falanga** (sevřený bojový šik) o hloubce 8 a více řad bojovníků. **Typ boje vyžadoval rovnou otevřenou krajinu a odvahu a disciplínu vojáků** pro udržení formace.

- **Athény** ležely na JV řeckého cípu Balkánského poloostrova (oblast nazývaná Attika).
- V 7. st. př. n. l. tam došlo k rozvoji zemědělství, řemesel i obchodu a v jejich důsledku pak k rozkladu rodového zřízení a **postupně až k přechodu k demokracii.**
- **Původně vládla aristokracie** - tzv. **archonti** (9 nejvyšších úředníků) **volených losem** na 1 rok. Bývalí archonti zasedali na Areově pahorku nad athénskou agorou v **radě starších (areopag).**
- V situaci násilných sporů mezi aristokraty byl v letech **cca 621-24 př. n. l.** pověřen archont **Drakón** vypracováním **zákonů, které nahradily zvykové právo.** Byly velmi přísné (odtud drakonické = kruté) a týkali se především těžkých provinění (např. vražda x neúmyslné zabití), **za půjčky se ručilo vlastním tělem = riziko dlužního otroctví.**
- Dalším zdrojem společenského napětí mezi aristokracií a lidem. To se pokusil vyřešit archont **Solón** roku **594 př. n. l.** - jeho ústava spočívala na těchto principech:
 - **zrušil dlužní otroctví** a zakázal za ručit za dluhy osobní svobodou,
 - **vykoupil Athéňany prodané jako otroky** do ciziny z prostředků státní pokladny,
 - **rozdělil svobodné občany podle výnosu jejich majetku** do čtyř skupin - **vlastníci půdy** (těžkooděnci) / **jezdci** – vlastnili koně (jízda) / **zeugité** – vlastnili volský potah (lehkooděnci) / **théti** – nádeníci (veslaři)
 - **výše výnosu rozhodovala o přístupu svobodných občanů k úřadům i o jejich zařazení ve vojsku**
 - **úřad archonta však mohli získat jen příslušníci dvou nejvyšších tříd**

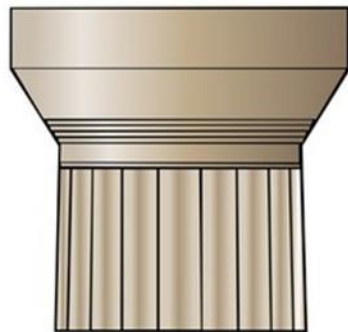
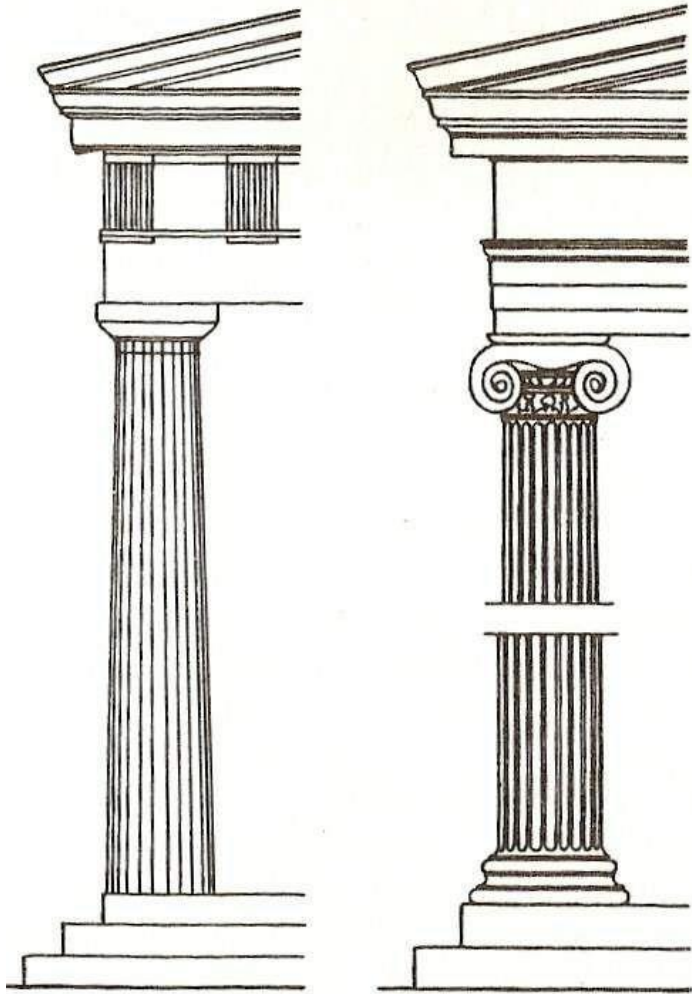


- Solónova ústava však v praxi příliš nefungovala a volba archontů byla dále spojena se soupeřením znepřátelených skupin.
- Toho využil předák jedné z nich, **Peisistratos - v roce 546 př. n. l.** provedl s pomocí svého vojenského oddílu **státní převrat a stal se tyranem.**
- **Během své tyrannidy v letech 546 –27 př. n. l. se pokusil řešit problém bezzemků** přidělením půdy, kterou zabavil aristokratům, rolníkům půjčoval státní peníze, podporoval řemeslo, obchod a výstavbu města. Po jeho smrti vládli jeho dva synové, kteří však zneužívali své moci a tak byla **v roce 510 př. n. l. obnovena demokracie.**
- **V roce 509 př. n. l. archont Kleisthenés** vydal ústavu, která dokončila likvidaci rodových vztahů - **obyvatele Attiky rozdělil do deseti územních jednotek - tzv. fýl.** Lidové shromáždění – **rada pěti set** (50 členů z každé fýly) volila **10 archontů** a dále **10 stratégů** (vojenských velitelů). Vybíralo se volbou nebo losováním.
- Kleisthenovi je připisováno zavedení **tzv. ostrakismu** (řec. *ostrakon* = hliněný střep), čili střepinový soud, používán jako **prevence samovlády** (tyranie) = jednou do roka na lidovém shromáždění psali občané na střep jméno občana, který podle nich nejvíce ohrožuje stát. Nejobávanější občan byl **vypovězen z Athén na deset let.**

Umění archaického období

Architektura

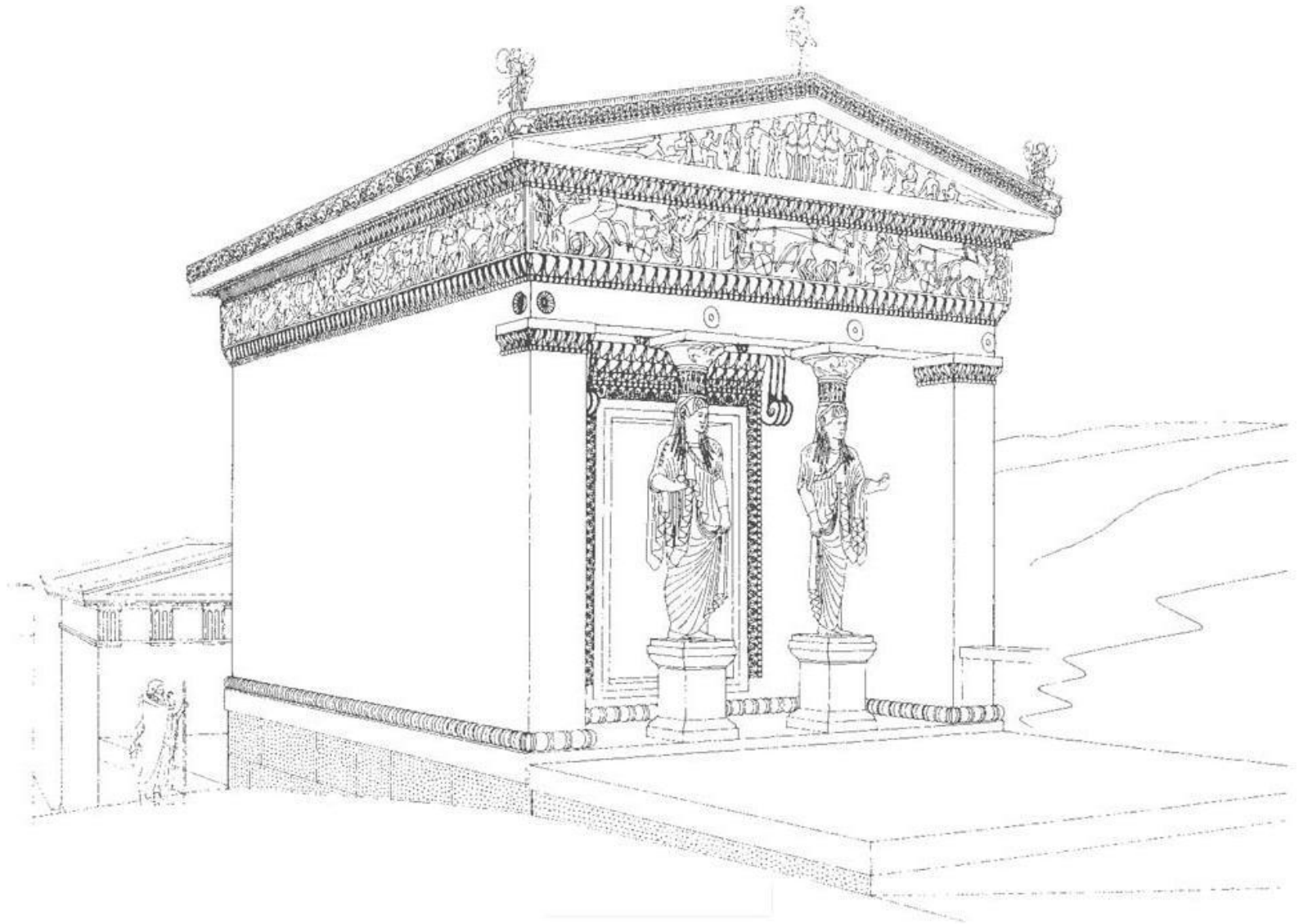
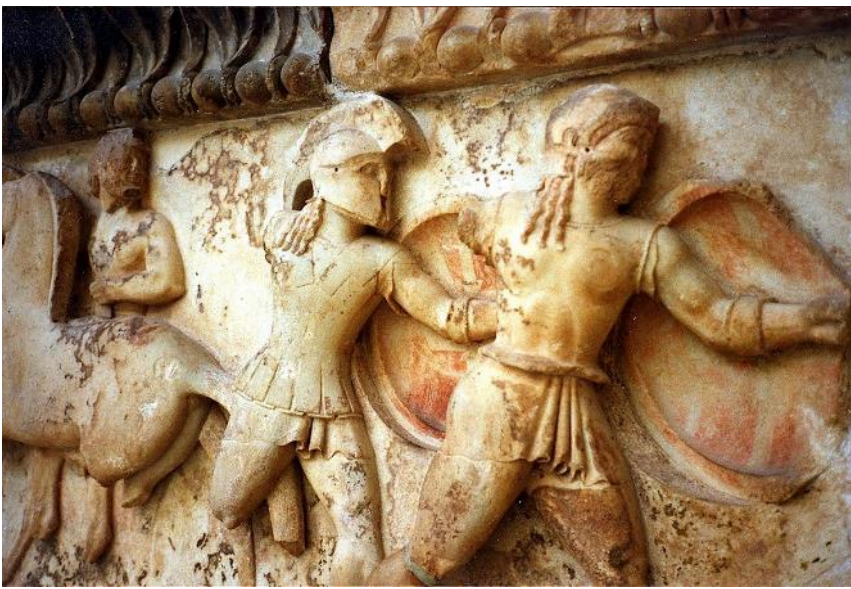
- Vrcholným výtvozem byl kamenný chrám zasvěcený bohům. Dřevo jako původní materiál nahradil mramor (vápenec). Stavby byly omítány a barevně zdobeny (tzv. polychromie) - bílá, **červená**, **modrá**, **černá barva**.
- Základním stavebním prvkem sloup určující výšku a mohutnost stavby – podle tvaru sloupů a jejich hlavic rozeznáváme během období antiky 3 architektonické styly = dórský, iónský a korintský. Historicky nejmladší z nich, korintský se v archaickém období ještě nepoužíval.
- Chrám byl **obvykle umístěn v posvátném okrsku a byl ohrazen zdí**. Uvnitř chrámu byly obvykle 3 místnosti: předsíň, hlavní cela – obydlí boha a zadní předsíň. Střecha chrámu bývala sedlová, vytvořená z mramorových desek nebo z tašek. Nad vodorovnou římsou kratších stran chrámu byl trojúhelníkový štít se sochařskou výzdobou = tzv. **tympanon**.



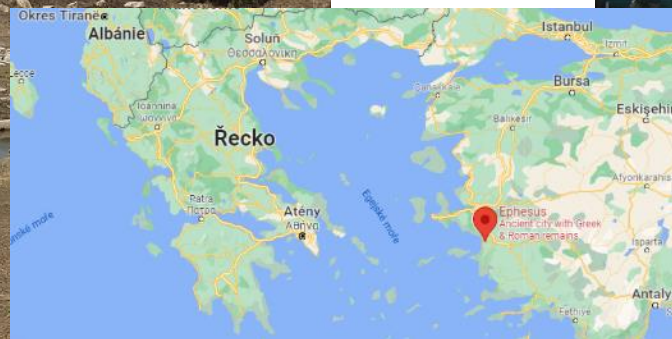
Dórský sloup byl nejvíce používán na pevnině. Jednoduchý sloup s vrchní část sloupu, tzv. hlavicí, nezdobenou.



Iónský sloup byl rozšířený ve východních koloniích Malé Asie a na Egejských ostrovech. Sloupy byly oproti dórským štíhlejší a hlavice zdobena tzv. závitnicí neboli volutou.



Rekonstrukce Sifnoské pokladnice z Delf (cca 525 př. n. l.) – cca 8 x 6 m. Barevné obrázky zachycují detaily vnější výzdoby. V Delfách bylo postaveno 16 takovýchto staveb, které ztělesňovaly prestiž městských států.

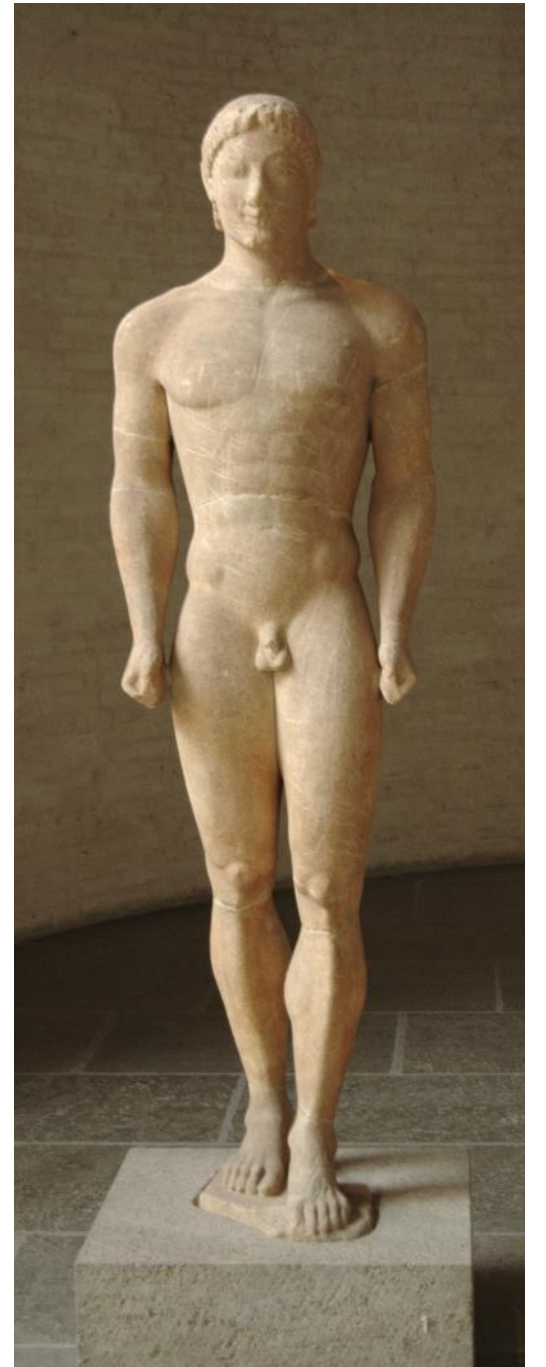


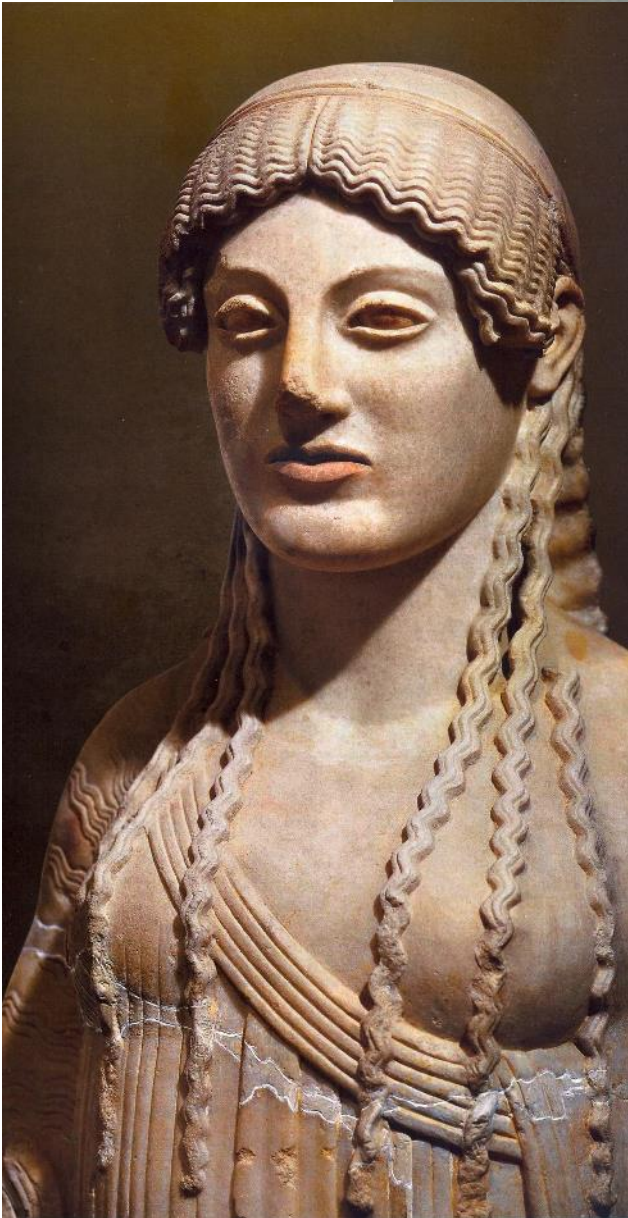
Artemidin chrám v Efesu - vybudován kolem roku 550 př. n. l. ve městě Efesos na pobřeží Malé Asie (dnešní Turecko). Jedno z center kultu bohyně lovu Artemis, největší starořecký chrám (půdorys 55x109 m) a jeden ze sedmi divů světa. Původní iónský chrám byl poničen požárem ve 4. století př. n. l., obnoven v době helenistické a zanikl v pozdním starověku (vliv křesťanství). Obrázek vpravo je zmenšená kopie z parku miniatur v Istanbulu.

S chrámem je spojeno jméno Hérostratos patřící jinak neznámému muži, který údajně v roce 356 př. n. l. chrám zapálil, aby se jeho jméno dostalo do historie. Psychologie pracuje s pojmem **Hérostratův komplex** = lidské jednání, které nemá jiné rozumné vysvětlení kromě touhy po popularitě za každou cenu. Jedná se vesměs o činy hrůzné, šokující či vandalské. Např. veřejné masové vraždy, poškozování či ničení světoznámých uměleckých děl ...

Sochařství

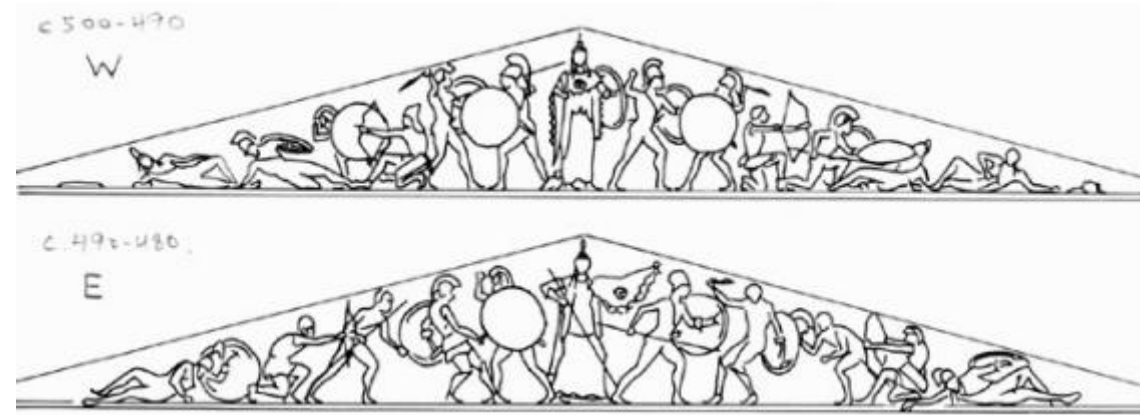
- **Sochy** zdobeny barevnou malbou. Nejčastější sochařské motivy:
 - **Mladý nahý muž** (tzv. kúros) – mramor, šlo o **zobrazení ideálu** nikoliv reality – jakoby v egyptském stylu – typické nakročení, postupné **zdokonalování zobrazení anatomie těla** a potlačování strnulosti postavy. Význam – oslava boha Apollóna, oslava vítězů sportovních her, místo náhrobků na hřbitovech. Na rozdíl od Egypta neměly sochy vyloženě náboženský účel.
 - **Mladá dívka oděná v rouchu** (tzv. koré) - ve většině případů má jednu ruku zvednutu těsně u těla a drží oběť. Sochy jako tzv. **karyatidy** plnily nosnou nebo jen dekorativní funkci sloupu.
 - **Bohové, hrdinové, mýtická zvířata a scény, ...**
- **Reliéfy** - ozdoba chrámů, náhrobků, ...







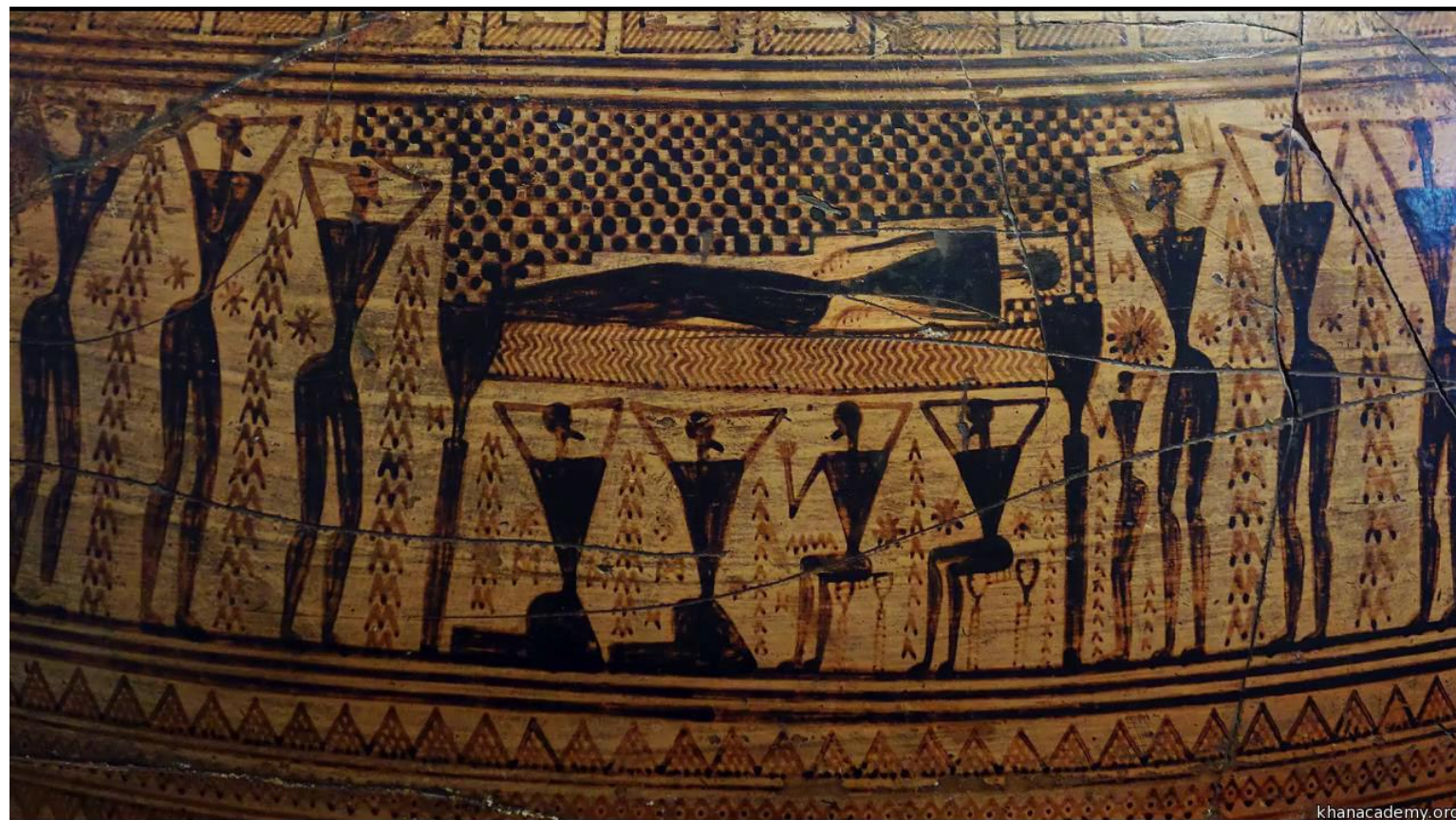
Zachovalá část výzdoby štítu na průčelí Artemidina chrámu na Korfu (Kerkýra) = figurální výjevy z řecké mytologie - Gorgona ve střežená po obou stranách dvěma spícími pantery pravděpodobně plnila funkci ochránkyně místa.



Figurální výzdoba průčelí chrám zasvěceného bohyni Aphaie na řeckém ostrově Aigina.

Malířství

- Dochováno zejména **na vázách** (z lat. *vas* = nádoba) což byly většinou zásobní nádoby, ale sloužily také např. jako pomníky u hrobů a mnoha dalších typech keramických výrobků.
- Nejdříve jednoduché **geometrické motivy**, později **ornamenty rostlinné, obrazy skutečných či mýtických tvorů.**
- Tzv. **keramika černofigurová** a pozdější **keramika červenofigurová** (5. stol. př. n. l.) – náměty z denního života (např. řemesla, boj) nebo života bohů.
- Některé keramické výrobky jsou **označeny jménem malíře.**



Tzv. Dipylská amfora (název podle naleziště u jedné z athénských bran), cca 150 cm, z let 760 -750 př. n. l. s geometrickými vzory a schematicky provedenými lidskými postavami představujícími truchlení nad zesnulým. Jeho vázy sloužily jako obdoba náhrobků pro hroby aristokratů.



Achilles a Ajax hrají kostky,
podpis malíře Exekiasē.



Hoplité s Athénou a Hermem na červenofigurové váze.

ΕΞΕΚΙΑΣΕΠΟΙΕΣΕ



Françoisova váza (tzv. krátér - z řec. *kratos* - smíšený) výška 66 cm, vyrobena v Aténách cca 570 př. n. l. Zobrazeny výjevy z řecké mytologie. Dnes v archeologickém muzeu ve Florencii. Nazvaná podle svého objevitele, byla nalezena v etruské hrobce ve střední Itálii. Nese nápisy „Ergotimos mě udělal“ a „Kleitias mě namaloval“.

Literatura

- Do tohoto období spadá vznik velkých eposů Íllias a Odysseia spojovaných se jménem básníka Homéra – díla patří k absolutní klasice literatury západního světa. Už od starověku je neustále řešen spor o Homérově autorství obou eposů, jeho životě i o tom, zda je postavou historickou nebo jen legendární = tzv. homérská otázka.
- Žádná srovnatelná epická díla již v řecké literatuře nevznikla.
- Homérské eposy se u Řeků těšily všeobecné úctě:
 - byly považovány za nejvyšší formu poezie, ve školách se užívaly jako vzor
 - přednášely se při nejvýznamnějších slavnostech
 - Řekům, politicky rozděleným, pomáhaly vytvářet společné řecké vědomí
 - jejich témata byla všudypřítomná v antické řecké literatuře
 - jejich témata byla hojně zastoupená i v pozdější literatuře evropské
- **Ezop - bajky** - alegorická vyprávění zakončená mravním ponaučením.
- **Sapfó** – básnířka z ostrova Lesbos, tvořila milostnou a svatební lyriku.
- **Anakreón** opěvující často žertovným tónem víno a lásku.
- **Hésiodos** - *Práce a dny* - naučná báseň o tom jak má žít a pracovat rolník.



Místa o nichž Homér vypráví při popisu cest krále Odyssea k Tróji a při jeho dlouhém návratu na rodný ostrov Ithaku.

„Bez Homéra by nebyl ani Tolkien. Možná je Tolkien tím nejzdařilejším „Homérem“ naší doby – protože snad nejvíc plní onu roli „spojujícího příběhu“, v jehož postavách nacházejí čtenáři a diváci obrazy vlastních životů a celého lidského údělu. Možná je Tolkien tak zdařilým „Homérem“ právě proto, že byl ve svém civilním životě profesorem starých literatur.“

(Zdroj: <http://www.fhs.cuni.cz/homer21/homer.html#homerdruhy>)

VI) Klasické období (5 – 4. stol. př. n. l.)

- Po staletích vývoje řecké civilizace bez narušení zvenčí **došlo ke konfliktu s Perskou říší.** Připomeňme její nejvýznamnější panovníky:
 - *Kýros II. Veliký* (vládl 559 - 530 př. n. l.) – zakladatel Perské říše (***v antice byl vzorem vladaře***)
 - *Kambýses II.* (vládl 530 - 522 př. n. l.) – připojil Egypt
 - *Dareios I.* (vládl 522 - 486 př. n. l.) – započal pokus o podmanění pevninského Řecka
 - *Xerxés I.* (vládl 486 - 465 př. n. l.) – jeden z hlavních aktérů řecko-perských válek
 - *Artaxerxés I.* (vládl 465 - 424 př. n. l.) – uzavřel s Řeky v roce 449 př. n. l. mír
- **Kýros začlenil do říše řecké kolonie na pobřeží Malé Asie** a i když perská nadvláda nebyla příliš tvrdá, **došlo k vzpouře vedené kolonií Milétos.** Milétos byl i přes pomoc Athén v roce 494 př. n. l. dobyt, vypleněn a jeho obyvatelé prodáni do otroctví.
- **Povstání a pomoc pevninských Řeků se stalo důvodem počátku řecko-perských válek.**

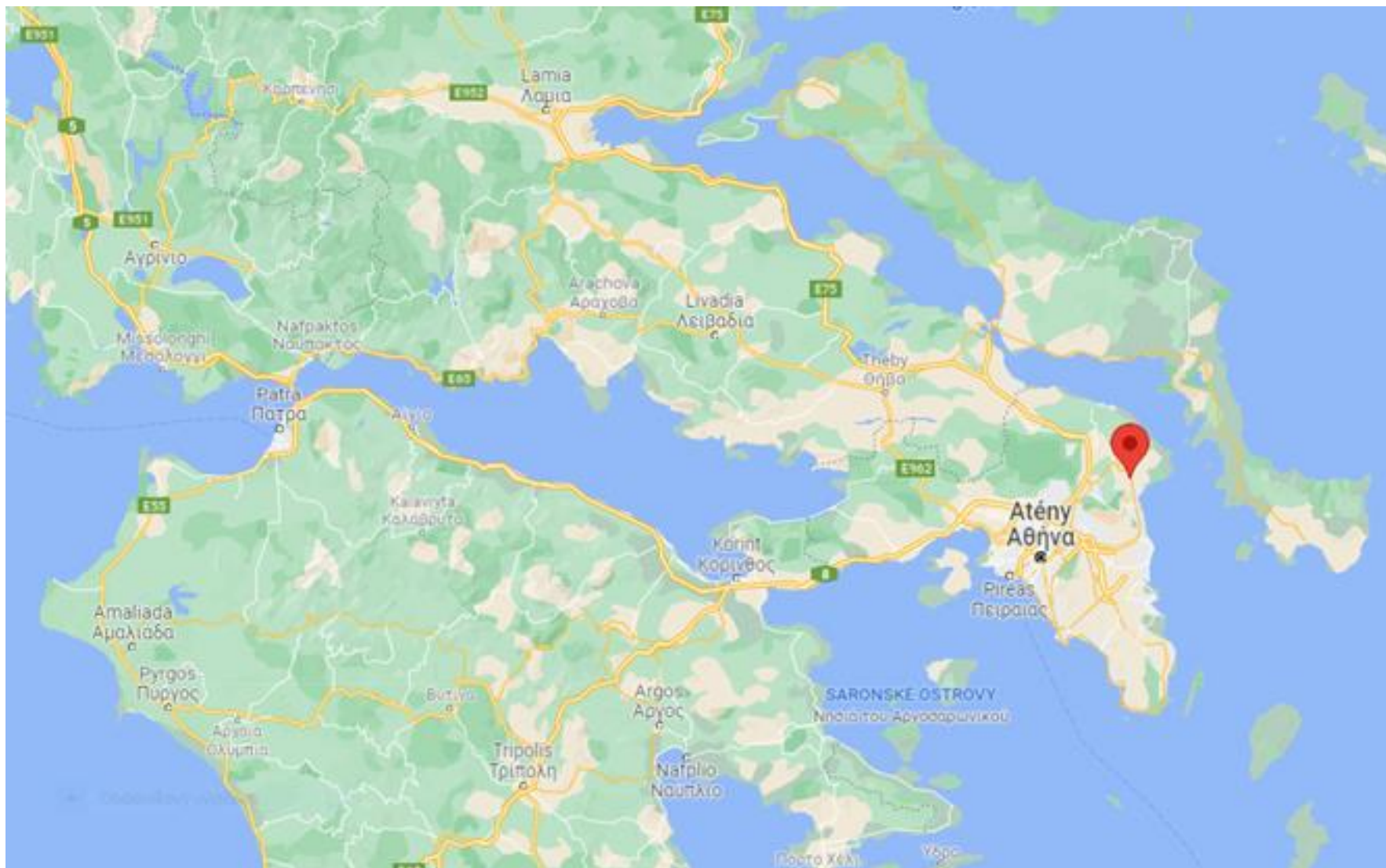


Perská říše kolem roku 500 př. n. l. představovala největší státní útvar tehdejšího světa – od údolí řeky Indus na východě, po Balkánský poloostrov na západě, dále oblast Palestiny a severní Afriky včetně území starověkého Egypta.

- **V roce 491 př. n. l. vyslal Dareios I. do Řecka posly s návrhem uznání perské nadvlády - až na Athény a Spartu byla uznána všemi řeckými polis.**
- **Roku 490 př. n. l. Peršané uskutečnili vojenskou výpravu. Obsadili část ostrovů v Egejském moři a usilovali o dobytí Athén – došlo k pozemní bitvě u Marathónu v níž Athéňané zvítězili (pomoc Sparty dorazila po střetu). Řecké **vítězství nad přesilou** bylo výsledkem schopností velení a zdatnosti athénských bojovníků, ale především **silnou motivací občanského vojska bojujícího za svou vlast** ve srovnání s nesourodou perskou armádou složenou z vojáků různých národností. Pro Řeky **šlo o zásadní psychologickou vzpruhu.****

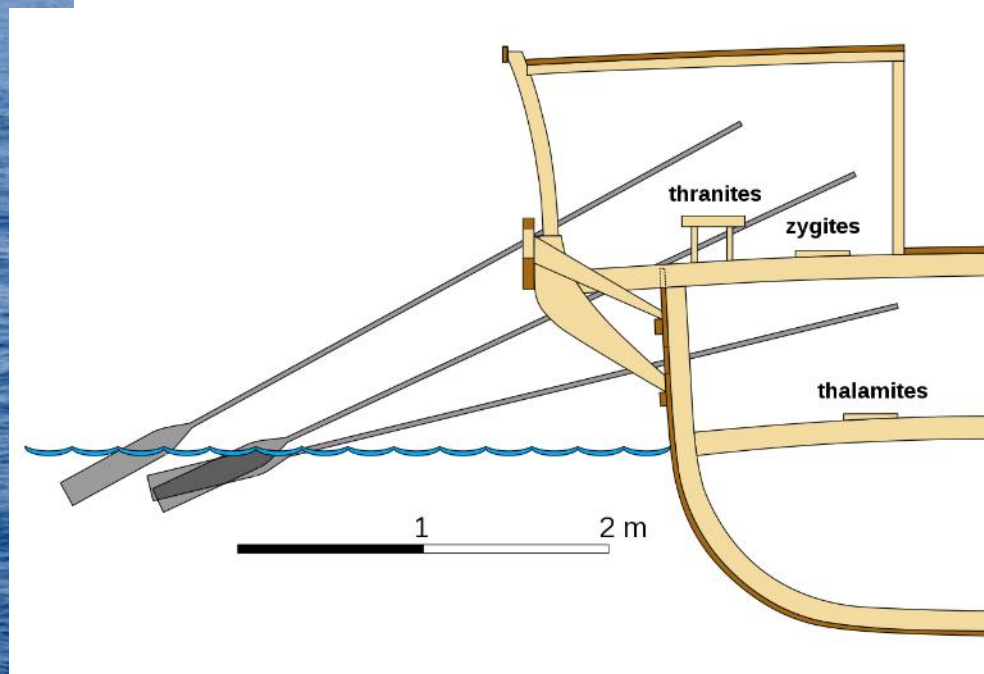


Socha vítězného aténského **vojevůdce Miltiada** na místě bitvy u Marathonu.



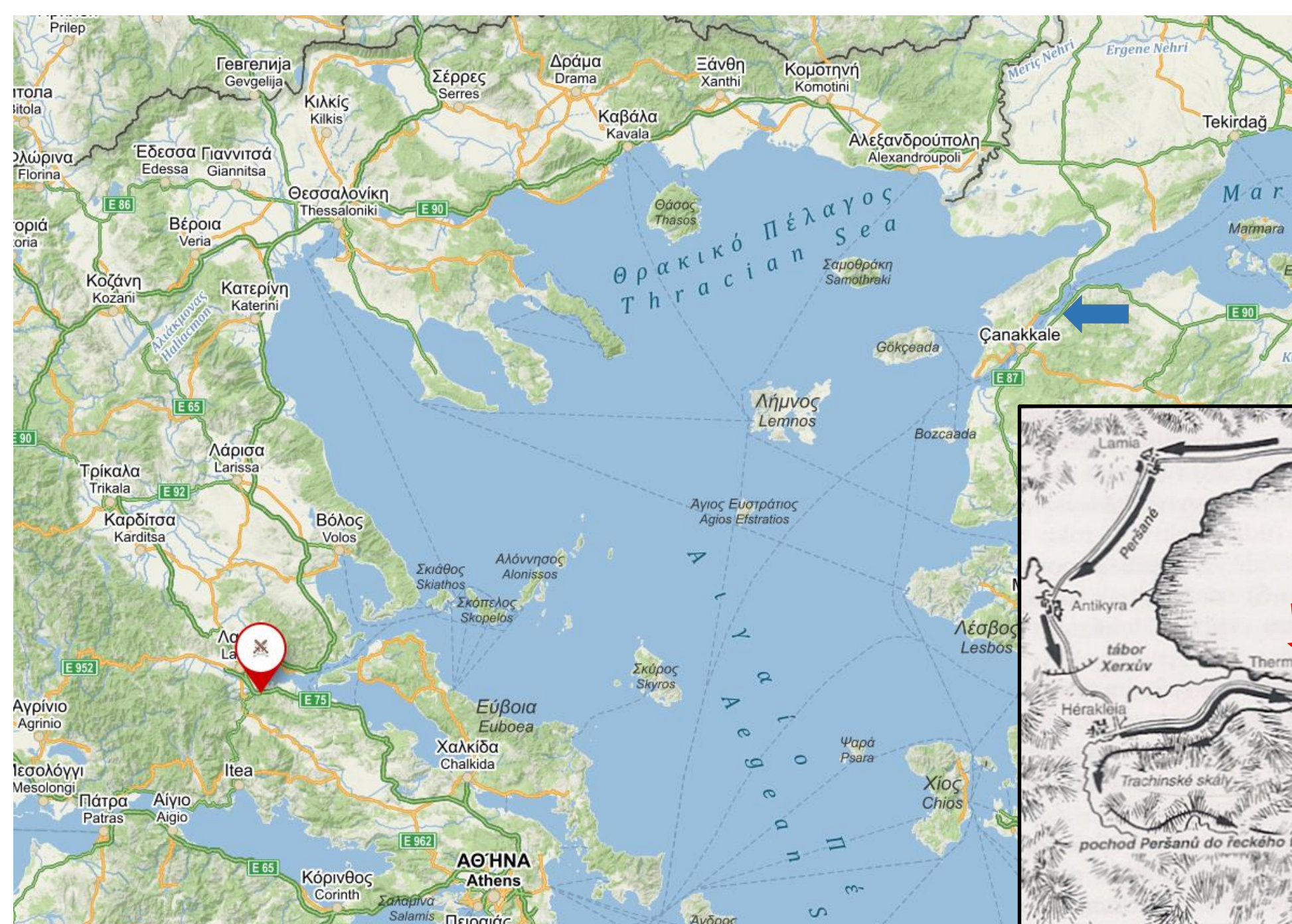
K bitvě se váže **legendární příběh o smrti vojáka po běhu z bojiště do Athén**, kde o výsledku informoval své spoluobčany (Hérodotos se o tom nezmiňuje). **Maratonský běh (42,195 km)** byl v jako jedna z disciplín zařazen v roce 1896 do programu obnovených olympijských her.

- V Athénách pak vznikly **dvě politické „strany“ s odlišnou představou o další obraně** proti Peršanům a využití výnosů nedávno objevených stříbrných dolů:
 - **Themistoklés** prosazoval **výstavbu válečného loďstva** a budování přístavu v Pireu.
 - **Aristeidés** byl zastáncem **budování silného pozemního vojska**. Ostrakismem byl však roku 482 př. n. l. z Athén vyhoštěn a začalo se budovat loďstvo, jehož základ tvořili **tzv. triéry**.
- **V roce 480 př. n. l.** uspořádal další perskou výpravu král Xerxés - pozemní vojsko odhadem 100-200 tisíc mužů směřovalo k průlivu Héliespontos (Dardanely), který přešlo po pontonových mostech a dál postupovalo při pobřeží. K Řecku směřovaly i perské lodě. I když část řeckých polis byla minimálně neutrální, vznikla **protiperská koalice** v níž hlavní **tíže obrany spočívala na Athénách a Spartě, které bylo svěřeno vrchní velení**.
- Prvním místem obrany byl zvolen **Thermopylský průsmyk**, kde v srpnu 480 př. n. l. podlehl spartský král **Léonidás** (cca 7000 vojáků) mnohonásobné přesile perského vojska, kterému se tím otevřela cesta do středního Řecka.



Tzv. **triéra** = **válečná loď**, kde **veslaři seděli ve třech řadách**. Posádku dále tvořil velitel, předák veslařů, 170 veslařů, 10 lodníků, kormidelník, hráč na píšťalu určující tempo a bojová jednotka 10 těžkooděnců a čtyř lučištníků. Veslaři byli chudí, svobodní obyvatelé, čímž vzrostl jejich společenský význam.

Na obrázku Olympias plavidlo Řeckého námořnictva (délka 36 m, výtlač 42 tun, spuštěna na vodu 1987) rekonstrukce athénské triéry a významný počín experimentální archeologie. Je v současnosti jedinou triérou ve službě – [slouží pro příležitostné plavby a jako muzejní exponát](#).



průliv Hélyespontos (Dardanely)

bojiště u Thermopyl



Molón labe!



Poslední fáze obrany Thermopyl pouze několika sty vojáků vstoupila do dějin.

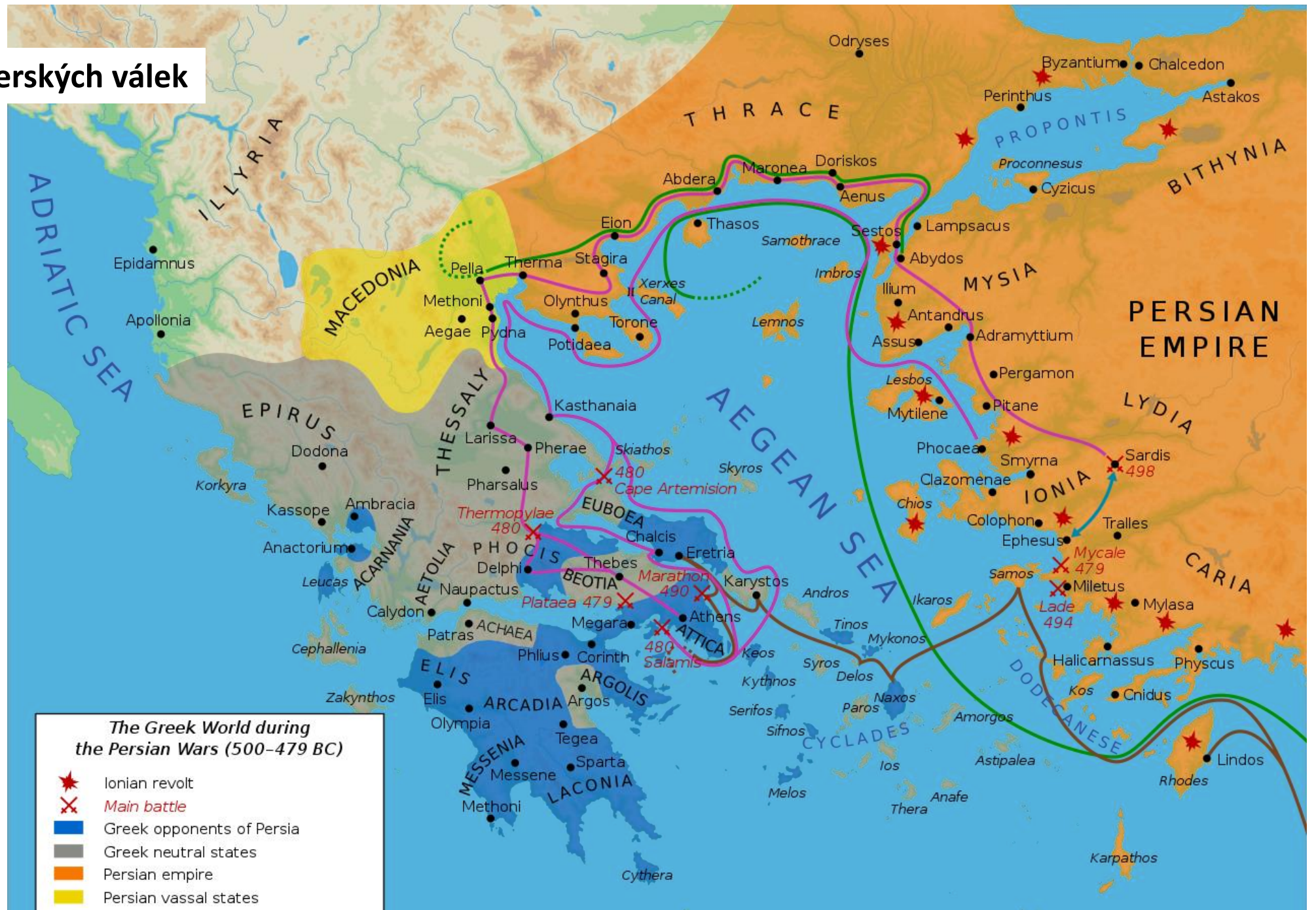
Řecký básník Simónidés z Keu složil na počest Spartánů padlých v bitvě známý epitaf, který byl vyryt do kamene na místě, kde byli pohřbeni:

*„Jdi, poutníče, a zvěstuj Lakedaimonským,
že my tu mrtvi ležíme, jak zákony kázaly nám.“*



- Peršané vyplnili Attiku a Athény, ale Athéňané se stihli evakuovat na blízký **ostrov Salamis**. Další linií obrany se stala **tzv. korintská šíje** (Isthmos) - na nejužším místě pouze 6 km široká a od počátku konfliktu s Persií opevňovaná.
- **V září 480 př. n. l. byla svedena námořní bitva u Salaminy** (strategický plán Themistoklés - Athéňan, velení loďstva Eurybiadés – Spartán) v níž početní převahu perských lodí oslabila jejich přílišná velikost a obtížné manévrování v úzkém průlivu – **rozhodné řecké vítězství** mj. oslavil Aischylos v dramatu *Peršané*.
- **V roce 479 př. n. l., po pokusu rozbít jednotu řeckých spojenců, byli Peršané v jediném dni poraženi i v pozemních bitvách u Plataj a u Mykalé.** Řecko i Egejské moře bylo zbaveno perské nadvlády - **zde končí Hérodotův popis řecko-perských válek.**
- Boje proti Peršanům dále pokračovaly mimo území Řecka – pod vedením Athén vznikl **tzv. Athénský námořní spolek (délský spolek)** jehož vojska operovala v Malé Asii, na Kypru a jako spojenec Egyptanů také na jeho území, t. č. pod perskou nadvládou.
- Žádný ze soupeřů nebyl schopen získat úplnou kontrolu nad východním Středomořím a tak uzavřeli **v roce 449 př. n. l. tzv. Kalliův mír** – perské válečné flotile byl zakázán vjezd do Egejského moře a černomořských úžin a byla uznána nezávislost řeckých polis v Malé Asii – **období řecko-perských válek definitivně skončilo.**

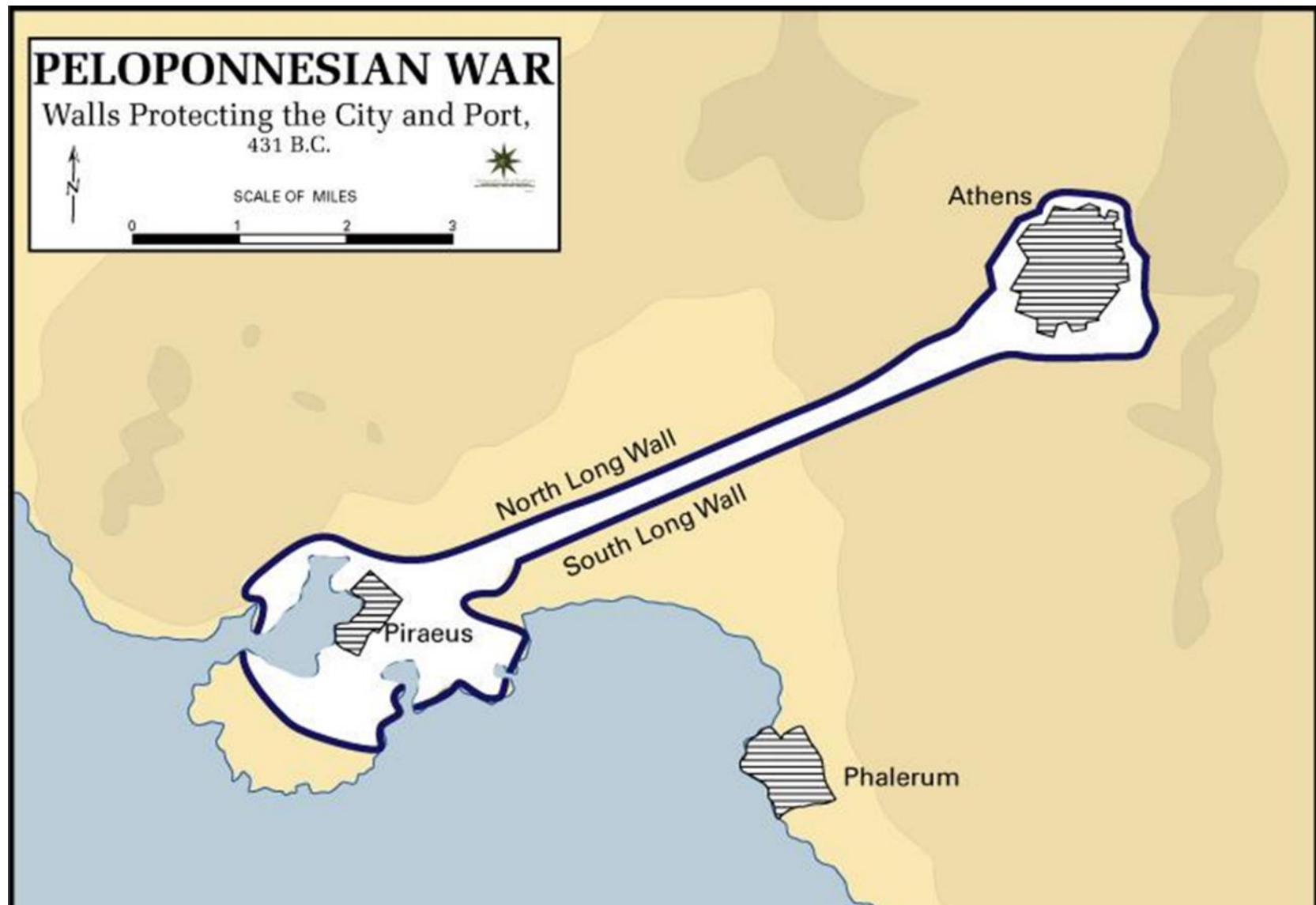
Hlavní fáze řecko-perských válek



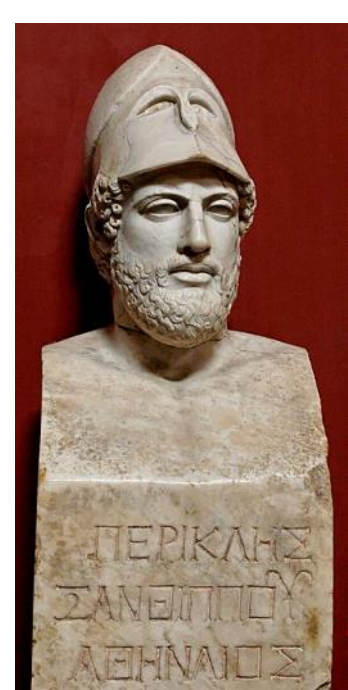
- Athénský námořní spolek se začal přetvářet v „athénskou říši“ - **50. – 30. léta 5. st. př. n. l. přinesla největší rozkvět Athén** – nejvýznamnějším athénským politikem té doby byl **Periklés** (Kleisthénův vnuk a mj. stratégos = hlavní vojenský velitel v letech 442 - 429 př. n. l.).
- Cílem Periklovi politiky bylo **upevnit moc Athén v zahraniční politice** a **posílit demokratické zřízení** * uvnitř. **Snažil se vyhnout válce se Spartou.** Mimo jiné zavedl tyto reformy:
 - **odměny za vykonávání úřadů**, čímž je zpřístupnil i chudým
 - **bohatí platili příspěvky polis** (bylo pro ně ctí) – např. stavba lodí nebo pořádání divadelních představení
 - polis organizovala **veřejně prospěšné práce pro chudé** = stavby opevnění, veslaři na válečných lodích
 - polis **podporovala válečné invalidy, sirotky a vdovy po občanech, kteří padli v boji**
 - každý občan měl **právo podávat žaloby proti úředníkům nekonajícím své povinnosti**
 - **podporoval výstavbu Athén** zničených za řecko – perských válek = postavena akropolis („vyšehrad“) s chrámem **Parthenón**, a tzv. **Dlouhé zdi**, opevnění spojující Athény s přístavem Pireus
- **Athénská otrokářská demokracie** (se všemi nedokonalostmi) je dosud **předobrazem současných demokratických státních režimů** – šlo o tzv. „přímou demokracii“, což znamená, že se všichni plnoprávní občané přímo účastnili hlasování apod.
- **Athény** využívaly nejen **vlastní zdroje**, ale i **finanční prostředky získané od spojenců** a díky tomu se staly **kulturním centrem Středomoří**, jímž zůstaly i později, kdy jejich politický a ekonomický význam značně poklesl.

* Athénské demokratické zřízení

- posilování role dému (démos = lid)
- rozhodující vliv měl sněm (*ekklésia*) = shromáždění plnoprávných mužů od 20 let výše
- sněm měl zákonodárnou moc, rozhodoval o důležitých otázkách (válka, mír, hospodářské a náboženské otázky), volil strategy, mohl udělovat občanství
- sněm se scházel asi čtyřicetkrát do roka, účastnilo se jej asi 5 tisíc lidí
- mezi zasedáními sněmu řídila Athény „rada pěti set“
- byly zavedeny porotní soudy rozhodující o závažných otázkách
- byla přesně vymezena kompetence úředníků
- byl zrušen volební cenzus (volební právo podle výše majetku)
- úředníci byli losováni



Vybudováním Dlouhých zdí (hradeb) se Athény v podstatě staly ostrovem v pevnině. Ve starověké řecké válce bylo téměř nemožné získat opevněné město jinými prostředky než kapitulací vyhladovělých obránců. Athény se tak mohly spolehnout na podporu své námořní flotily.



Periklés (cca 500 př. n. l. – 429 př. n. l.) byl starověký athénský demokratický politik, jemuž i odpůrci přiznávali **neobyčejné řečnické schopnosti**. Jedním z příkladů jeho rétorického talentu je **jeho slavnostní řeč nad padlými z roku 431 př. n. l., z prvního roku peloponéské války**, kterou zachytil Thúkýdidés v *Dějinách peloponéské války*. Zde je ukázka:

„Máme ústavu, která se nezhlíží v zákonech sousedů, ba spíše je vzorem pro jiné, než aby je napodobovala. Říká se mu demokracie, vláda lidu, protože se opírá o většinu, ne jen o několik málo jedinců. Před zákonem jsme si všichni rovni, pokud jde o osobní zájmy. Pokud však jde o společenský význam, má při vybírání pro veřejné úřady každý přednost podle toho, v čem vyniká, podle schopností, ne podle své příslušnosti k určité skupině. Ba ani chudoba a skromný původ nikomu nebrání dojít hodnosti, je-li schopen vykonat něco pro obec.

Ve vztahu ke společnosti žijeme svobodně a stejná svoboda panuje v každodenním vzájemném styku, kde neplatí žádné podezírání, kde se nehněváme na souseda, jestliže něco dělá podle své chuti, a nevyvoláváme mrzutosti, které sice nemusejí být škodlivé, vyhlížejí však nepříjemně. V soukromém životě se chováme jeden ke druhému bez vzájemného obtěžování a v životě veřejném nepřekračujeme zákony, především ze studu, posloucháme své spoluobčany, kteří právě zastávají úřady, a zákony, především ty, které byly dány na ochranu lidí, jimž bylo ukřivděno, a ty, které jsou sice nepsané, ale jejich porušení přináší podle obecného soudu hanbu. Poskytujeme duchu možnost nejrozmanitějšího oddychu po denním úsilí. Pořádáme rok co rok závody a slavnosti, zařizujeme se vkusně i v soukromí, takže radost z toho všeho den co den zahání smutnou náladu.

Díky velikosti naší obce proudí k nám z celého světa všechno. Okoušíme tedy a užíváme plodů ciziny stejně pohodlně jako těch, které se rodí u nás. Naše obec je otevřena všem. I způsobem přípravy na válku se lišíme od svých nepřátel. Do svého města dovolujeme vstoupit komukoli a nestává se, že bychom někdy vyháněním cizinců někomu bránili v poučení nebo v podívání na něco, z čeho by nepřítel mohl mít prospěch, protože by to nebylo utajeno, neboť víc než na vojenské přípravy a úskoky spoléháme na odhodlanost k činům vyrůstajícím v našem srdci. Ve výchově se některé národy snaží dosáhnout mužnosti namáhavým cvičením hned od dětství, kdežto my trávíme život ve volnosti, a přesto nejsme o nic horší, když dojde k zápasu s rovnocenným soupeřem ...

Athénský námořní spolek krátce před vypuknutím peloponéské války.



Peloponéská válka (431 – 404 př. n. l)

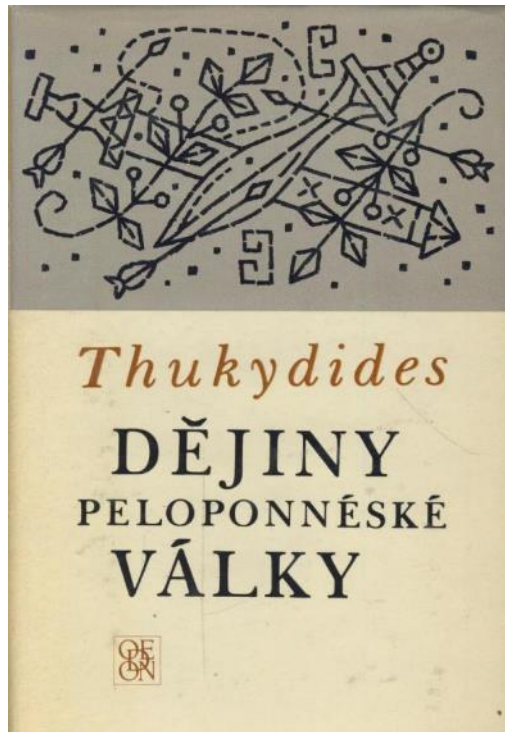
- Po odeznění perské hrozby se objevila opět řada třecích ploch mezi řeckými polis – zejména mezi Athénami a Spartou. Mezi příčiny vzniku konfliktu můžeme zařadit:
 - **mocenský vzestup Athén** (úspěch plodí závist)
 - **spory mezi Athénami a některými spojenci Sparty** (členy peloponéského spolku)
 - **zotavení Sparty ze zemětřesení a následné desetileté války s heilóty**
- V zimě 432/431 př. n. l. probíhala **mírová jednání athénské a peloponéského spolku**, ale obě strany vznášely obvinění a absurdní požadavky a defacto se chystaly k válce.
- **1. fáze = tzv. Archidámova válka (431 – 421 př. n. l.)** Spartané pod vedením krále Archidáma II. opakovaně pustošili Attiku. Venkovští obyvatelé athénské polis se ukryli pod ochranu Dlouhých zdí a zásobování města zajišťovala námořní doprava z kolonií. Athénské loďstvo přepadalo pobřeží Péloponésu. **Zprvu byly síly soupeřů vyrovnané**. V roce 430 př. n. l. **postihla Athény silná epidemie** (tyfus). O rok později zemřel Periklés a jeho pozici převzal **Kleón**. Boje pokračovaly **se střídavými úspěchy a neobvyklou krutostí** na obou stranách (popravy civilního obyvatelstva) až do roku 421 př. n. l., kdy byl uzavřen tzv. Nikiův mír (podle athénské vojevůdce Níkie) – měl trvat 50 let, ale realita byla jiná.



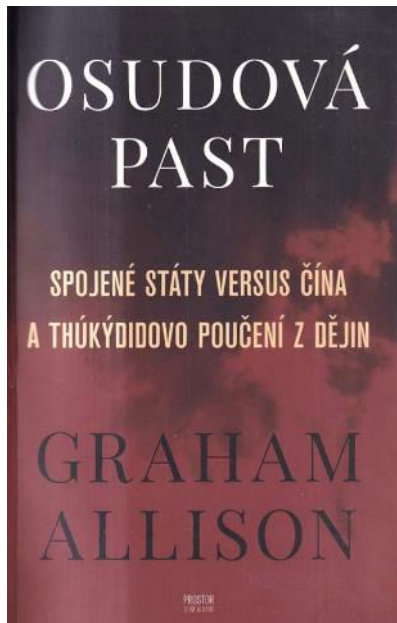
Athény, Sparta a jejich spojenci v období peloponéské války.

- Kleón v roce 420 př. n. l. umírá a jeho pozici přebírá Alkibiadés (jeden z nejvýraznějších a nejrozporuplnější z athénských vůdců), který prosadil pokus obsadit Sicílii, spartského dodavatele obilí – tažení v letech 415 - 413 př. n. l. skončilo porážkou a přeběhnutím Alkibiada, na stranu Sparty (Plútarchós o něm v *Životopisech slavných Řeků a Římanů* napsal: „Byl stejně zběhlý v dobrém i ve špatném a proměnlivější než chameleon ...“)
- 2. fáze – Dekelejská válka (413 – 404 př. n. l.) na Alkibiadovu radu Spartáné obsadili athénskou pevnost Dekeleiu a odtud škodili athénskému venkovu. Sparta získala finanční pomoc od Persie, která mohla znovu kontrolovat maloasijské Řeky. Od Athén odpadali spojenci, z jejích stříbrných dolů utíkali otroci = chyběly finanční prostředky. Vojenské neúspěchy vyústily v athénskou politickou krizi = svržení demokracie a nastolení vlády oligarchie. Po návratu Alkibiada a obnovení demokracie (408 př. n. l.) bylo znovu budováno loďstvo (např. z chrámových pokladů = 26 t stříbra) a Athény dosáhly několika vítězství v bitvách, nikoliv však ve válce. V roce 405 př. n. l. bylo athénské loďstvo poraženo u Aigospotamoi („u Kozích řek“) v Héliespontu.
- Spartáné oblehli Athény z moře i země – ty po 9 měsících v roce 404 př. n. l. kapitulovalo.
- Alkibiadés byl v roce 404 př. n. l. z popudu Athén i Sparty zavražděn v perském exilu.

- **Peloponéská válka za 27 let zdevastovala většinu Řecka. Neměla jasného vítěze:**
 - Athény **ztratily „velmocenské“ postavení**, museli strhnout Dlouhé zdi a vydat válečné lodě a rozpustit Athénský námořní spolek. Zrušení demokracie a Spartou **vnucená vláda 30-ti oligarchů tzv. „vláda třiceti tyranů“**. Byla krátkodobá a spojená s terorem vůči části obyvatelstva. Přinesla pronásledování politických odpůrců a majetných občanů, jimž byl odebírán majetek.
 - Sparta se stala **nakrátko řeckým hegemonem, ale brzy vstoupila do období zásadních vnitřních změn** – konzervativní režim založený na rovnostářství a státním vlastnictví půdy postupně nahrazovala sociální diferenciace s **prohlubující se společenskou nerovností** (mj. zbohatnutí mnohých na válečné kořisti). Chudnoucí občané se dávali najmout jako **žoldnéři cizích armád*** = **zmenšování vojenské síly** Sparty. Roku 399 př. n. l. došlo k prvnímu známému spiknutí spartských občanů proti svému státu.
 - Řecko bylo **celkově oslabeno**. Persie se znovu aktivně vměšovala se do řeckých záležitostí. Vznikala **dočasná spojenectví polis většinou krátkého trvání** - v letech 379 – 362 př. n. l. byly nejsilnější polis **Théby** (nakonec poraženy v bitvě u Mantineie) a poté opět Athény a to až do **přelomové bitvy u Chaironeie v roce 338 př. n. l., kdy se hlavní řeckou silou stala makedonská monarchie.**
- **Bitvou u Chaironeie končí klasické období řeckých dějin = polis i nadále existují, ale již neurčují chod dějin.**



Thúkydídés – athénský generál (stratégos) sepsal *Dějiny peloponéské války*. Zakladatel vědeckého dějepisectví zobrazil předeheru a průběh války do roku 411 př. n. l., kdy jeho spis končí. **K historickým pramenům přistupoval kriticky**, vyloučil z dějin božské zásahy a události vysvětluje mocenskými a hospodářskými poměry. Od jména autora je odvozen pojem **Thúkydidova past** – popis situace, kdy hrozba rostoucí velmoci (Athény) a pocit ohrožení u dosavadního hegemonu (Sparta) nakonec skončí válkou.

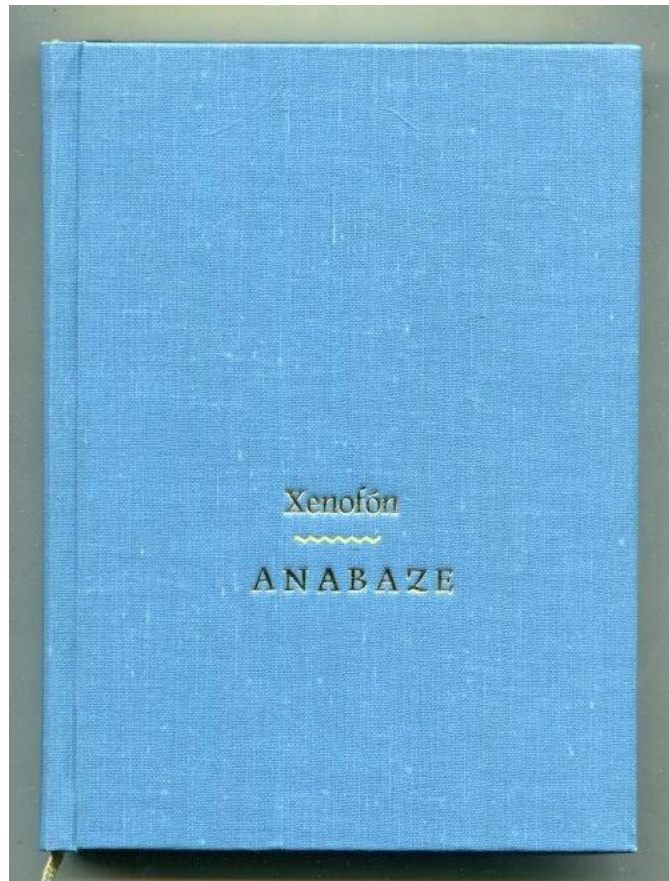


Graham Allison (1940) - profesor politických věd z Harvardu, v knize z roku 2018 uvádí, že situace, jako kdysi mezi Spartou a Athénami, se za posledních 500 let šestnáctkrát opakovala – 12 x skončila válkou a 4 x se podařilo zachránit mír. Sedmnácté opakování je na obzoru a autor se ptá, zda **mohou sílíci Čína a stávající velmoc USA uniknout z Thúkydidovy pasti.**

„Graham Allison zpřístupňuje současná dilemata zahraniční politiky nejen expertům, ale hlavně běžným občanům. Proto jsem pravidelně vyhledával jeho rady jako senátor i jako viceprezident. Ve své nejnovější knize si Allison pokládá jednu z nejdůležitějších otázek současnosti – jak zvládnout kritický vztah mezi Čínou a USA.“

Joe Biden, prezident Spojených států

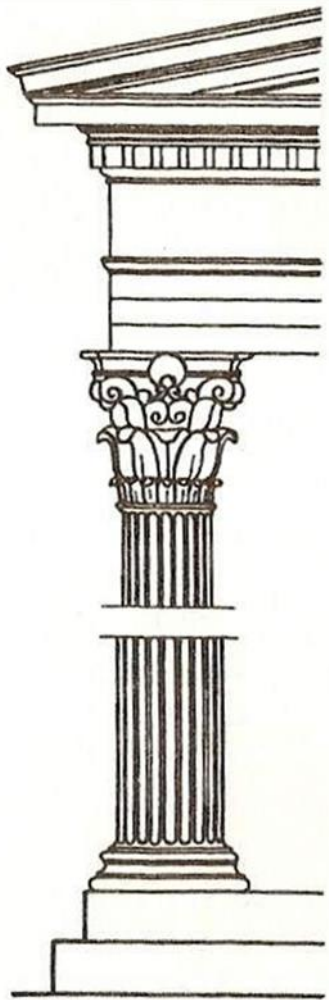
* Významné dílo antické literatury – **Anabáze** (z řec. *anabásis* = cesta nebo pochod vzhůru = myšleno od pobřeží) řeckého vojáka, filosofa a historika Xenofóna. **Xenofón** (cca 430 – 353 př. n. l.) Athéňan, žák Sokrata a obdivovatel Sparty se roku 401 př. n. l. s žoldněřským vojskem Řeků zapojil do konfliktu krále Artaxerxa II. a jeho bratra Kýra Mladšího o nadvládu nad Perskou říší. Kýros ve stejném roce padl v bitvě u Kúnax a jeho řeční žoldáci, se ocitli bez velení, jež bylo zradou perského správce odstraněno, hluboko v nepřátelském území. Dokázali se ubránit a **zvolili si nové velitele – mezi nimi i Xenofóna, kteří je po značných útrapách dovedli s velkými ztrátami po 2 letech zpět domů**. Anabázi používal jako „průvodce“ Alexandr Veliký na počátku výpravy do nitra Perské říše. **Slovo anabáze dnes používáme pro komplikované putování nebo také složité vyjednávání, zařizování.**



Umění klasického období

Architektura

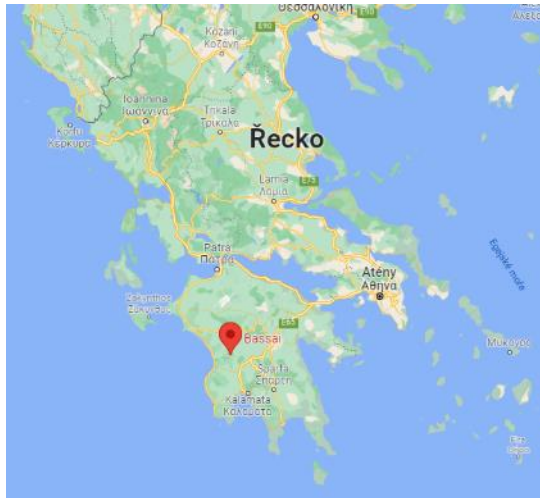
- **Chrámové stavby** – střediska náboženství.
- **Obnovena athénská Akropole** zničená v řecko-perských válkách.
- **V městských sídlech budovány mnohé veřejné stavby** – náměstí, správní budovy, divadla, stadiony, knihovny, kasárna.
- Historik a teoretik architektury Leonardo Benevolo (1923-2017) označil **starověké řecké město** - polis - ve svém tisícistránkovém díle *The History of the City, MIT Press, 1971* jako **nadčasový urbanistický vzor.**



Korintský sloup používán již v klasickém období. Největší obliby dosáhl až na územích pod správou Římské říše.

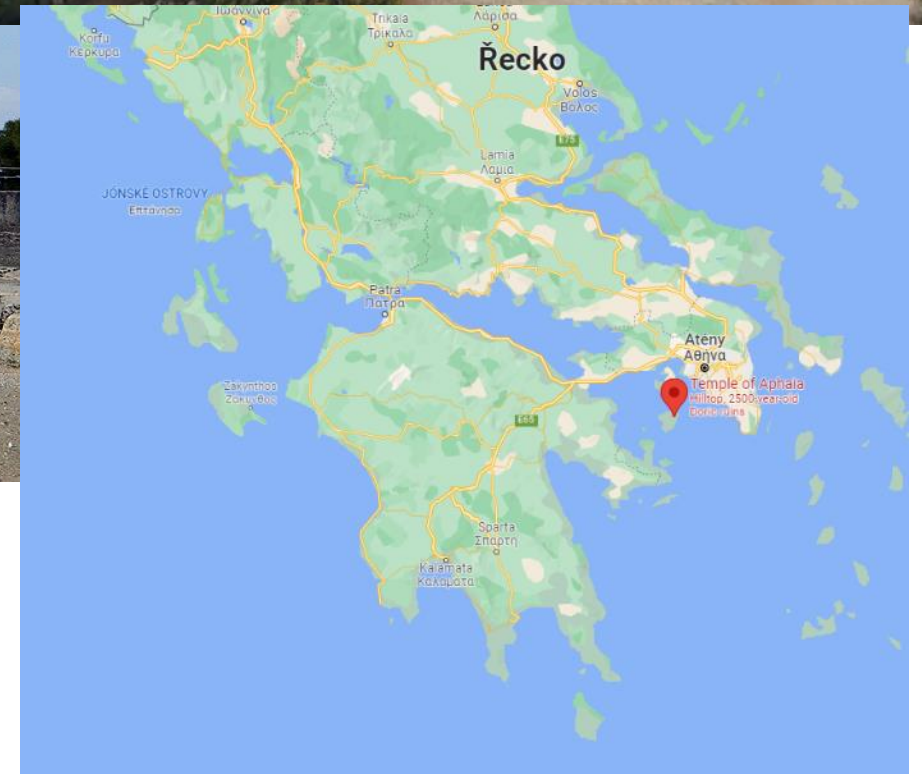
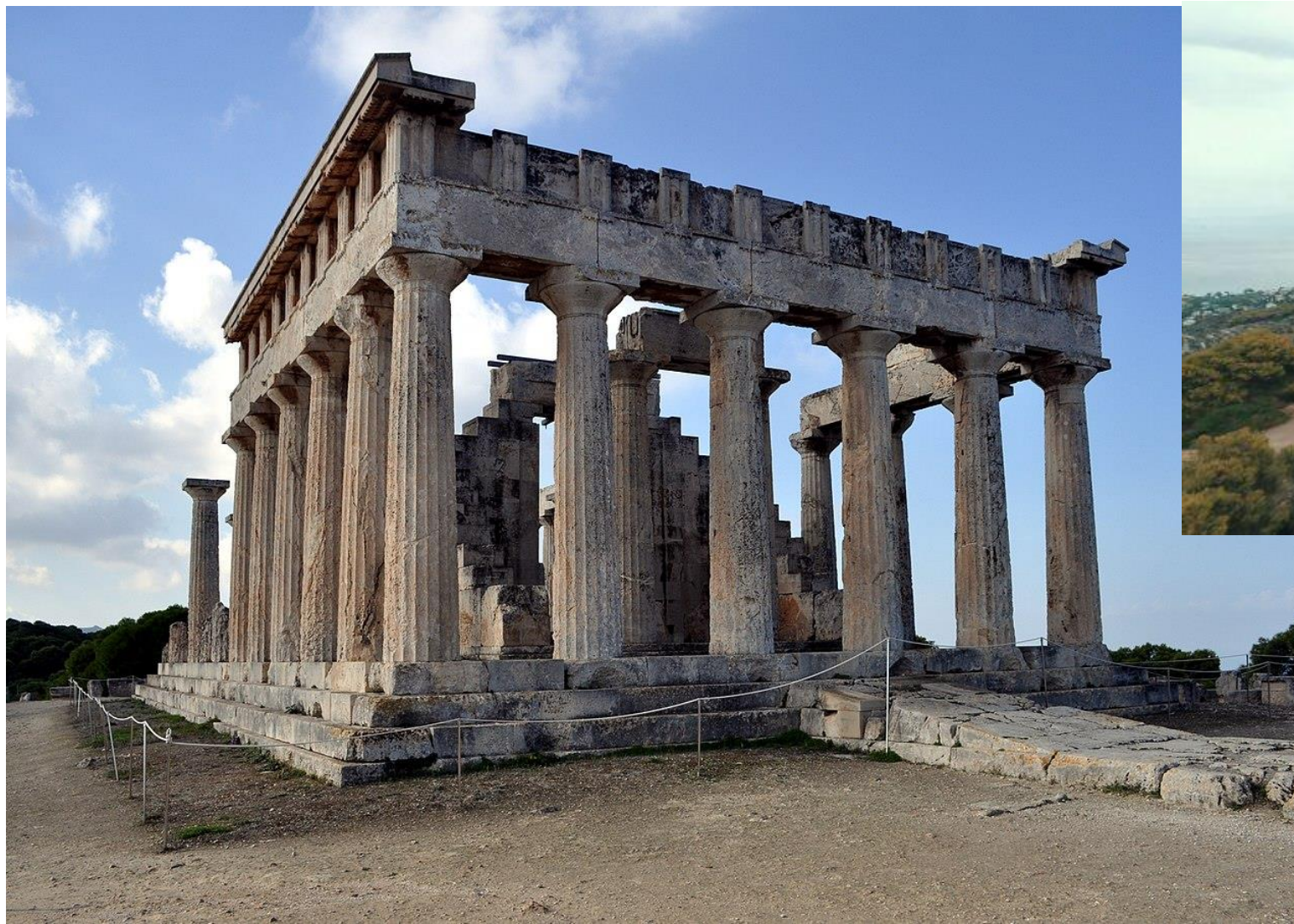
Hlavice zdobena akantovými listy (sochař Kallimachos – údajný autor).

Apollonův chrám v Bassai v horách v oblasti Arkádie v centru poloostrova Peloponés - mezi lety 420-400 př. n. l. zde byly poprvé použity všechny tři základní styly řecké architektury.





Akantové listy jako ozdobný architektonický prvek jsou zobrazením listů či paznehtníku měkkého či paznehtníku ostnitého (paznehtník = rod Acanthus). Motiv byl používán od antiky až do období baroka.



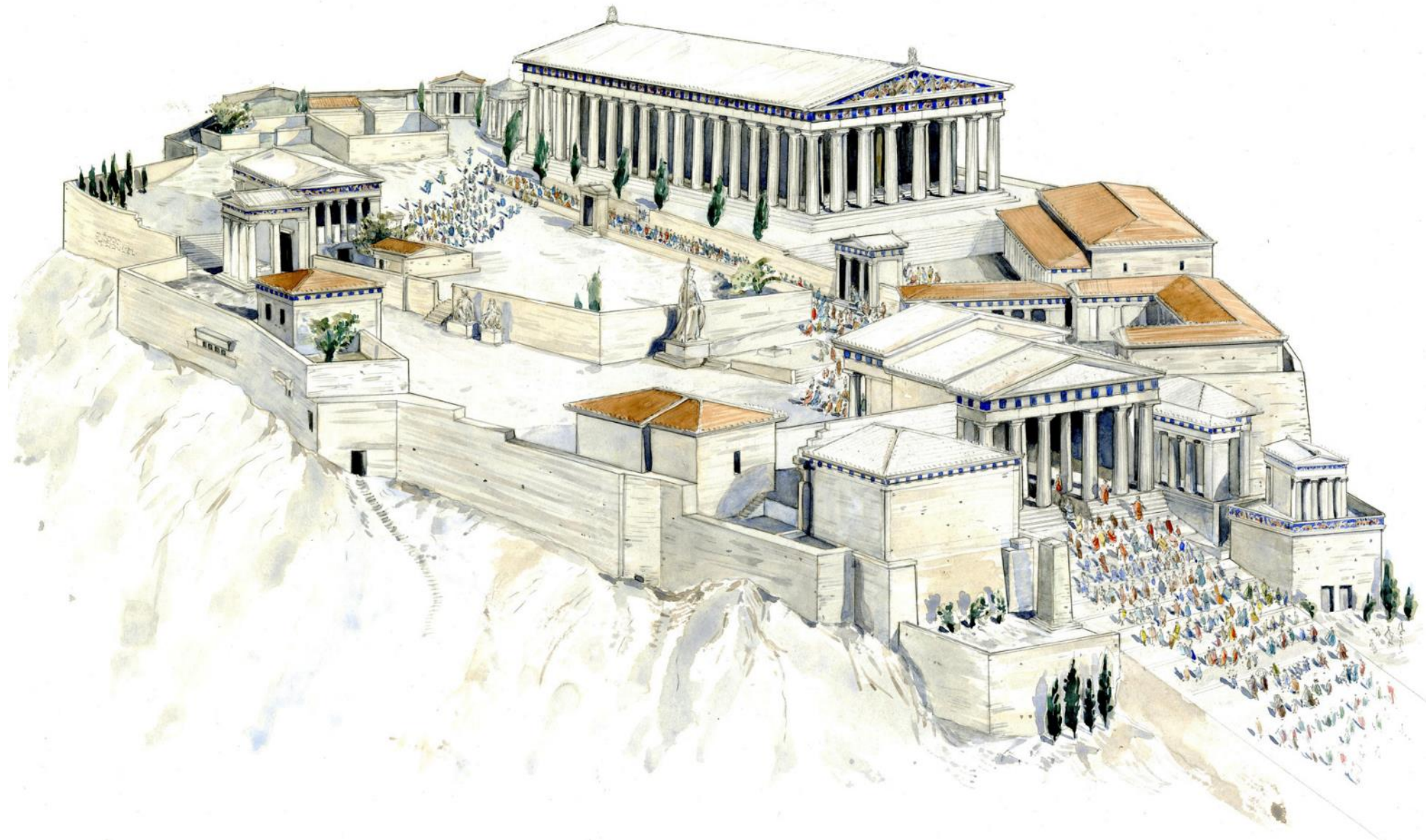
Chrám zasvěcený bohyni Afaia na ostrově Aigina – cca 490 př. n. l. – příklad rané architektury klasického řeckého období.

Tzv. druhý Héřin chrám (někdy nazývaný Poseidónův) – cca 450 př. n. l., jeden z pozůstatků tří dóřských chrámů na místě starořeckého města Poseidóniá **poblíž dnešního Paesta** v jihoitalském kraji Kampánie.

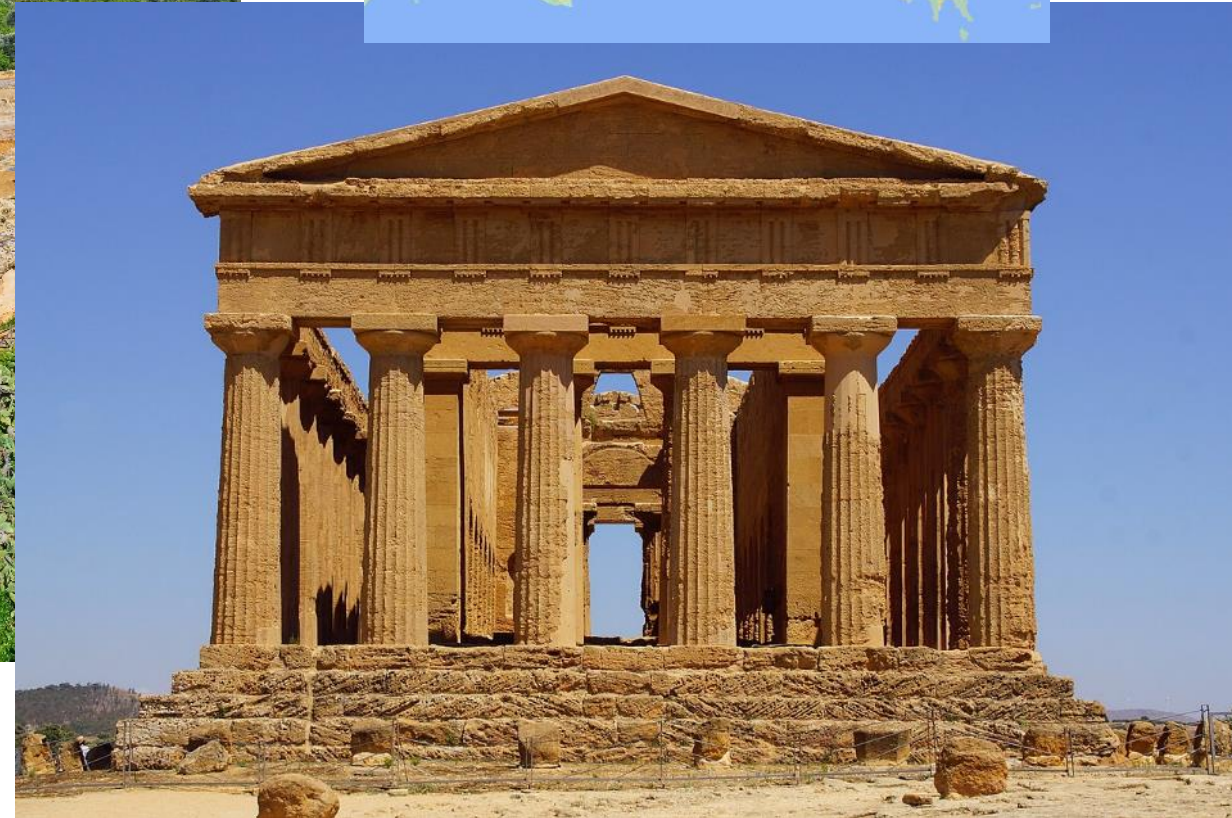
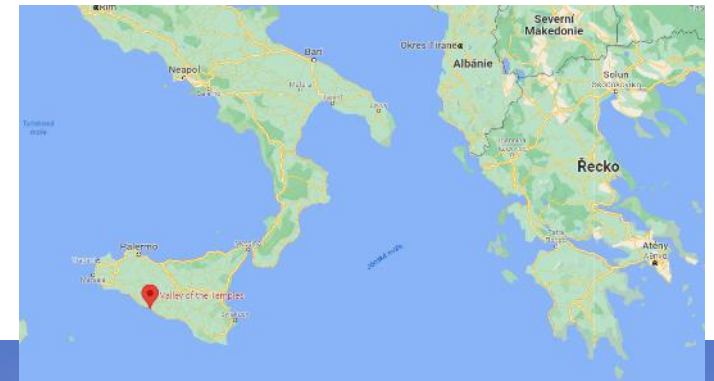




Parthenón (řec. chrám panen) **byl hlavním chrámem antických Athén** zasvěceným bohyni Athéně Parthenos (Panenské). Byl vystavěn v letech **447 – 438 př. n. l.** převážně v dórsském stylu na athénské Akropoli (architekti Iktinos a Kallikrates), kde můžeme jeho pozůstatky, tvořící dominantu řecké metropole, spatřit dodnes. Uvnitř stávala 12 m vysoká socha bohyně Athény ze zlata a slonoviny – dílo sochaře Feidia. Půdorys 31×69 m.



Rekonstrukce vzhledu athénské akropole.



Chrám Concordia je řecký chrám na Sicílii poblíž města Agrigento (starověký Akragas) nacházející se v archeologické lokalitě zvané **Údolí chrámů**. Není známo, komu byl chrám zasvěcen. Spolu s **Parthenonem** je považován za **nejzachovalejší dórský chrám** na světě. Vyrostl kolem roku 430 př. n. l. Půdorys 20x42 m.



Chrám Dia Olympského - zřícenina velkého chrámu v centru Athén. Stavba začala v 6. st. př. n. l., dokončen až za vlády římského císaře Hadriána v roce 132 našeho letopočtu. Během římského období byl největším chrámem v Řecku.

Starořecká sloupová architektura = nadčasový architektonický prvek ...



Biblioteca Marciana je italská národní knihovna na náměstí sv. Marka v **Benátkách** – 1537 – 91, ve stylu italské renesance.



Braniborská brána v Berlíně, Německo – postavena 1788 a 1791 - architekt Carl Gotthard Langhans.



Stará Petrohradská burza, Rusko – 1805 - 1810 - navrhl francouzský architekt Thomas de Thomon.



Benjamin Henry Latrobe (1764 – 1820) byl britsko-americký neoklasicistní architekt. Emigroval do Spojených států. Od roku 1803 byl po 14 let ve funkci **architekta Kapitolu – sídla Kongresu USA**. Je autorem **originální variace na antické téma = sloupů s hlavicemi v podobě kukuřičného klasu** podpírajících klenutý strop ve vestibulu Senátu. Sloupy měly mezi zákonodárci vzhledem k poctě vzdávané důležité americké plodině velký úspěch. Je nazýván „otcem americké architektury“.



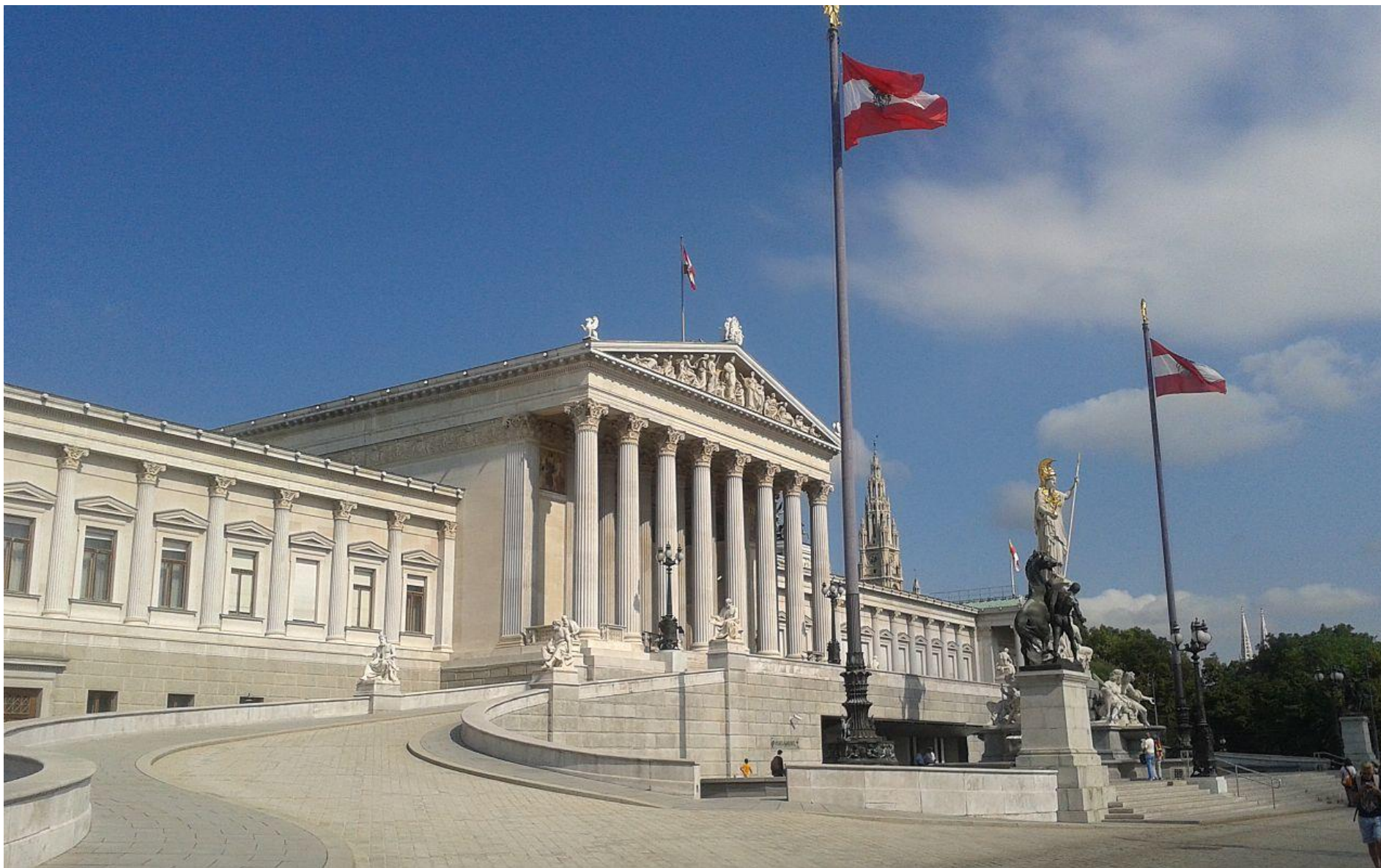
Zámek Kačina u Kutné Hory - patří mezi nejvýznamnější stavby empírového stylu v Česku - 1802-22.



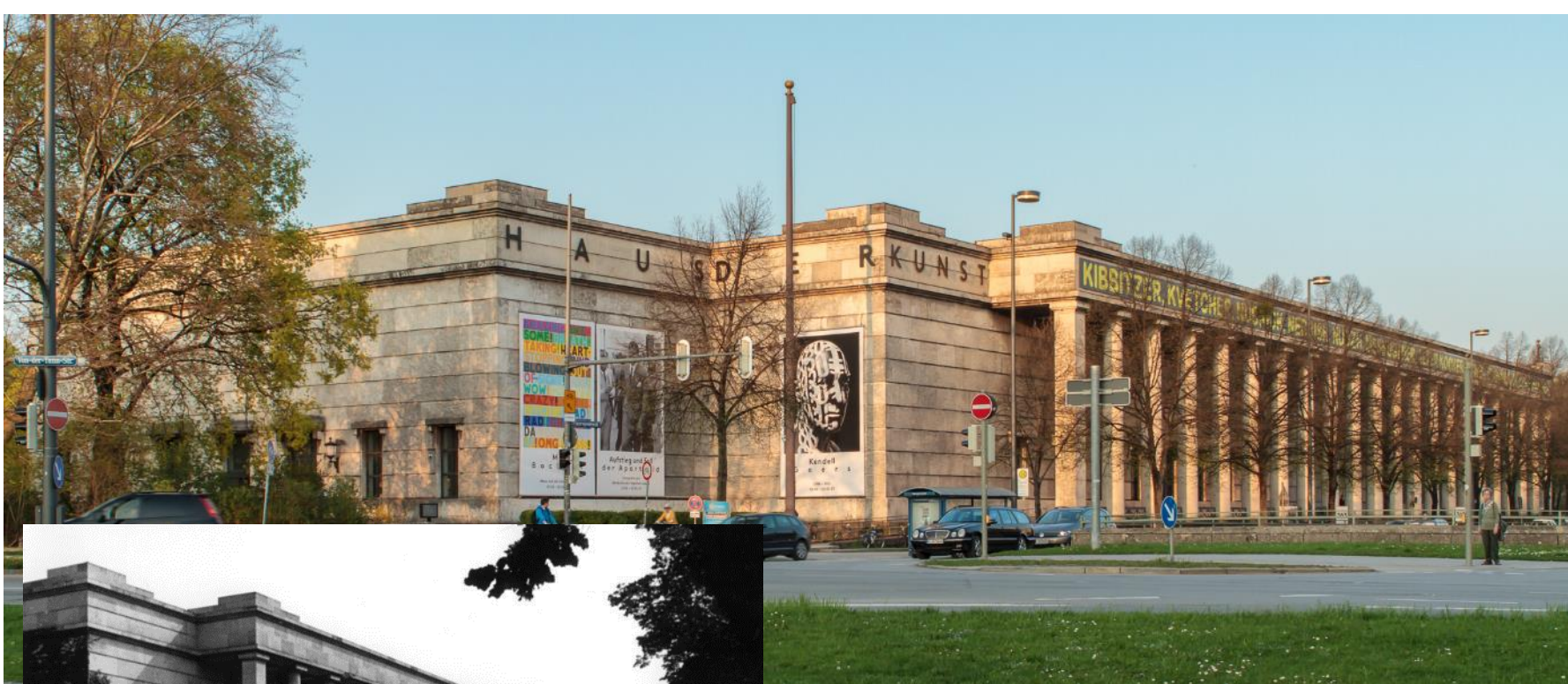
Nový zámek v Kostelci nad Orlicí - v empírovém stylu - 1829-33.



Britské muzeum, Londýn - 1823 - 1852 - architekt Sir Robert Smirke.



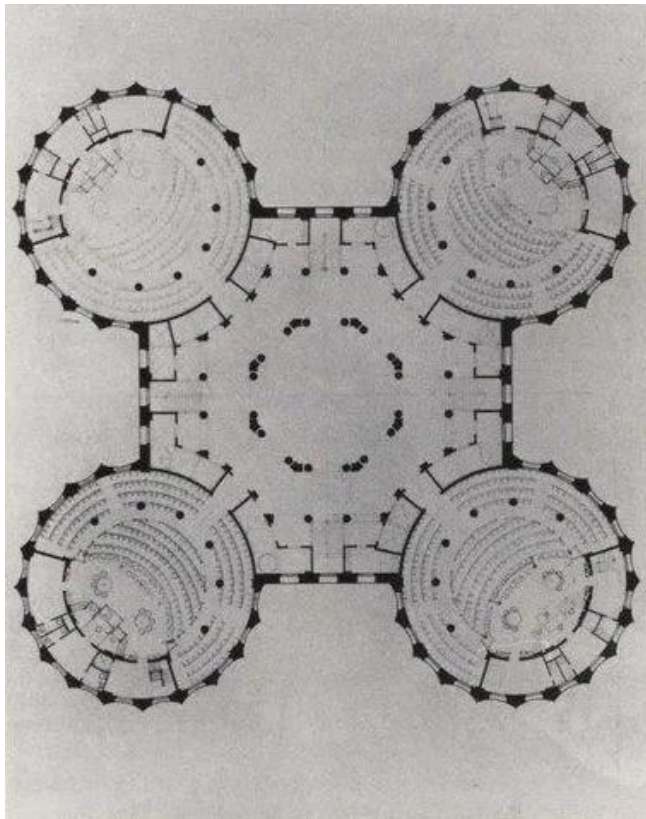
Budova parlamentu Rakouska – 1874 - 1883 - architekt Theophil von Hansen.



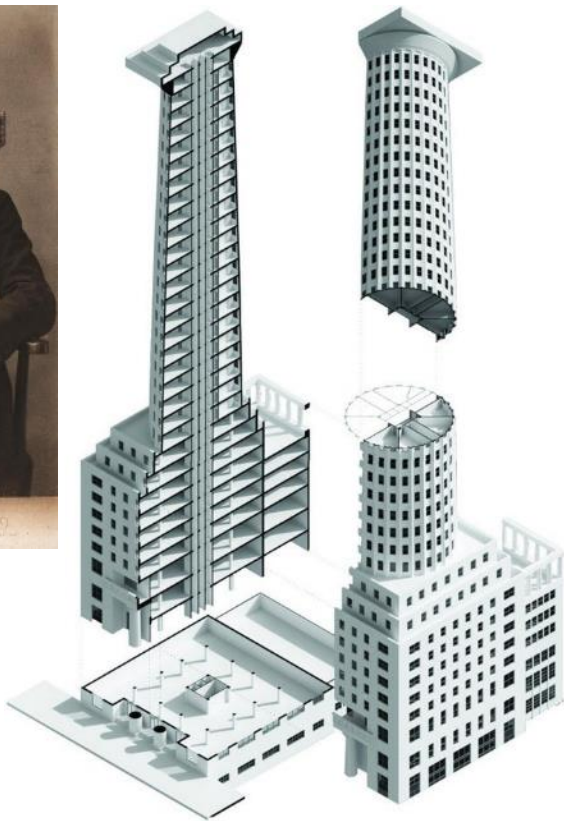
Dům umění v Mnichově – 1933-37, architekt Paul Ludwig Troost, který už projektoval budovy nacistické strany v Mnichově. Stavbu financovali velcí němečtí průmyslníci (např. Bosch, Siemens, Krupp, von Opel, Sachs a další), kteří ji věnovali Hitlerovi k narozeninám.



Kulturní dům v Ostrově nad Ohří, 1953 – 55, architekt Jaroslav Krauz. Antický architektonický odkaz použitý u stavby ve stylu tzv. socialistického realismu. V 50. letech 20. století bylo pro pracovníky rozvíjejících se jáchymovských uranových dolů vyprojektováno sídliště Nový Ostrov pro 25 000 obyvatel. Dnes žije v Ostrově žije 16 000 obyvatel a nejen kulturní dům, ale i další stavby z 50. let představují unikátní doklad architektury socialistického realismu, a stává se proto předmětem zájmu historiků architektury a památkářů.



James Riely Gordon (1863 - 1937) byl americký architekt, podle jehož návrhů bylo v USA letech 1885 až 1901 postaveno 18 soudních budov. **Nerealizovaný projekt soudní budovy v New Yorku z roku 1910** – „chrám práva“ měl mít podobu 4 sdružených dórských sloupů o celkové výšce cca 300 m s alegorickou sochu justice na vrcholu.



Roku 1922 vyzval Robert McCormick, vydavatel novin **Chicago Tribune**, k vytvoření nového sídla deníku. Podle zadání to měla být „nejkrásnější kancelářská budova na světě“ a samozřejmě mrakodrap. Soutěže, která ovlivnila architekturu 20. století, se zúčastnilo 260 architektů z 32 zemí. Jeden z návrhů zaslal i světově významný česko-rakouský architekt **Adolf Loos** (1870 – 1933) – brněnský rodák navrhl 122 m budovu v podobě dórského sloupu. Vítězové, Raymond Hood a John Mead Howells, navrhli novogotickou věžovou stavbu.

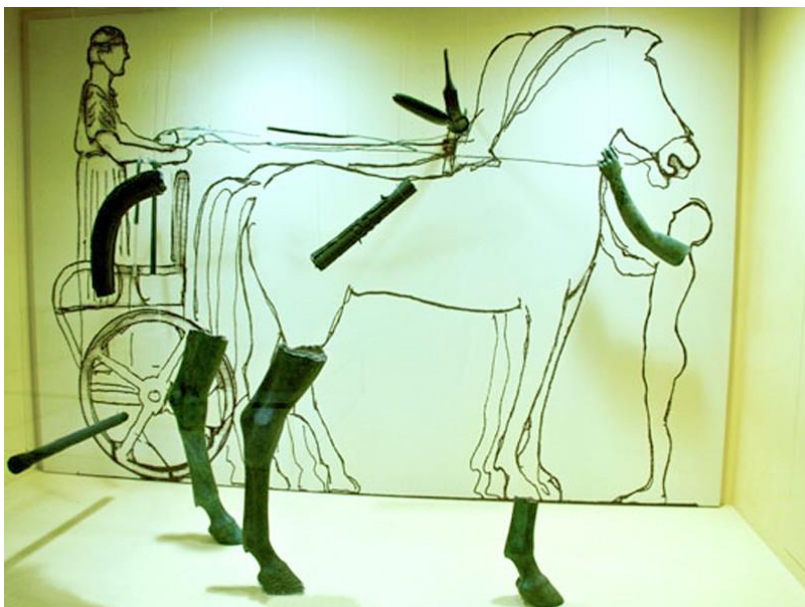


Sochařství

- **Realistické zachycení proporcí lidského těla.**
- Základním materiálem byl **bílý mramor a bronz, méně dřevo, slonovina, zlato.**
- Dochovány jsou **jen zlomky z původního počtu soch a většinou pouze římské kopie.**

- **Nejvýznamnější sochaři a sochy** klasického období:
 - Neznámý autor - *Delfský vozataj*
 - Neznámý autor - *Bronzy z Riace*
 - **Myrón** - socha *Diskobolos*
 - **Feidiás** - *Athéna pro Parthenón na Akropoli, Zeus v chrámu v Olympii*
 - **Polykleitos** - *Doryforos*
 - **Práxitelés** - *Afrodíta Knidská*
 - **Lýsippos** - *Apoxyomenos*

- Architektura a sochařství = **jeden z prostředků soupeření mezi řeckými polis.**

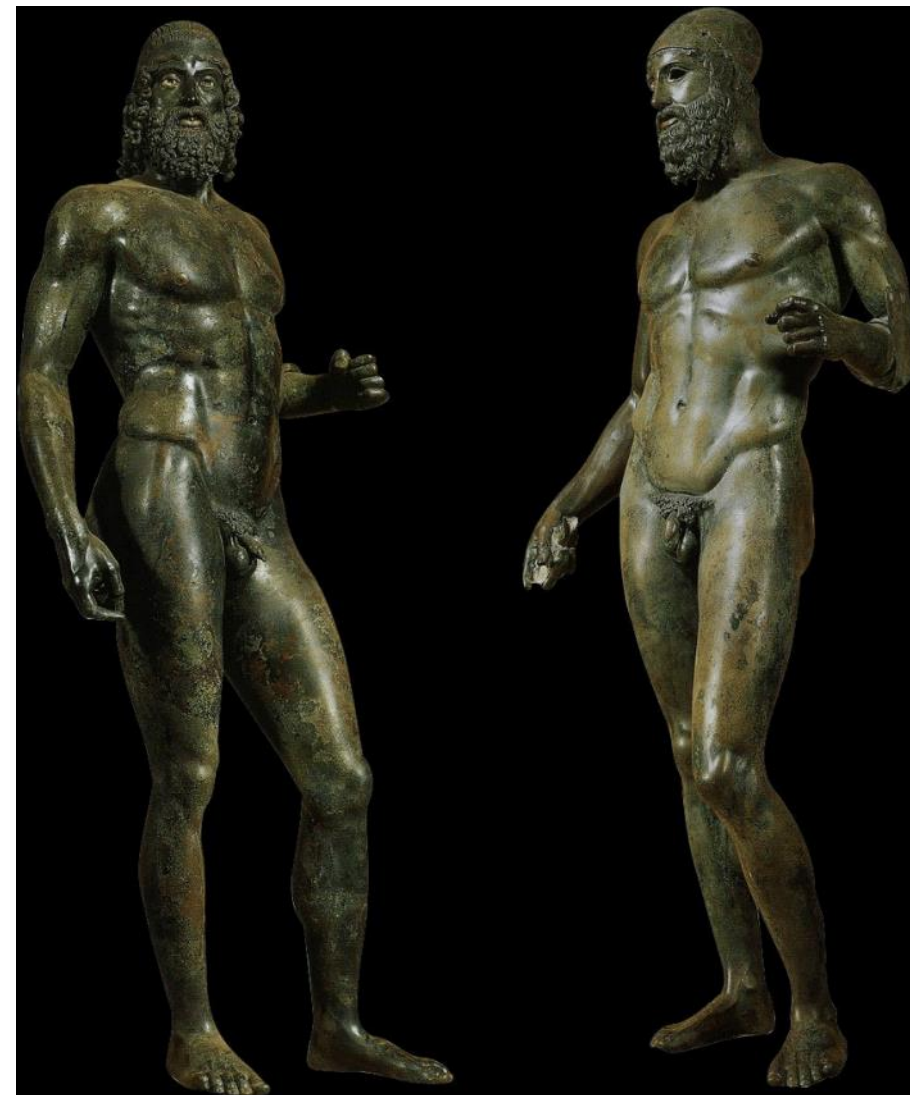
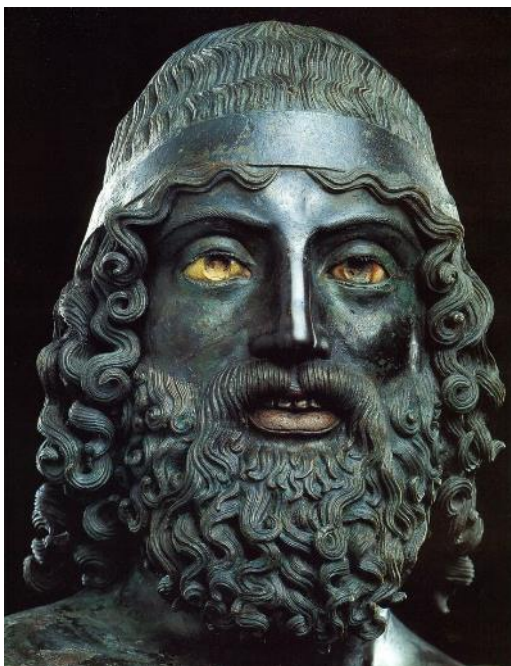
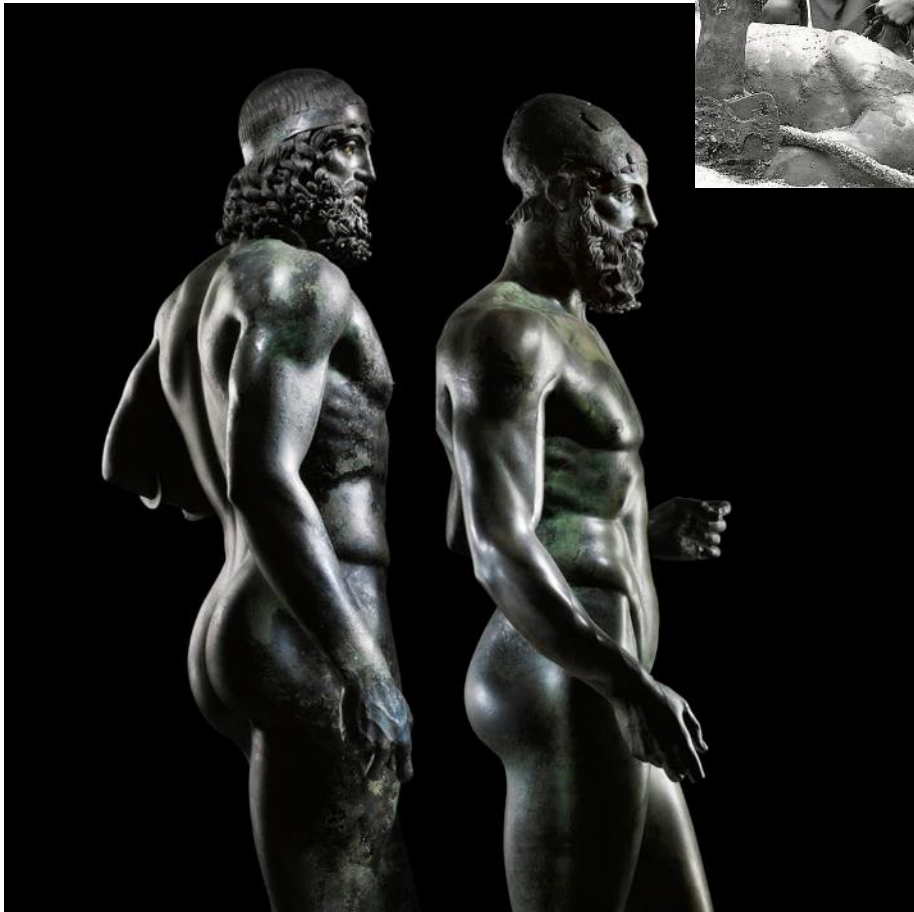
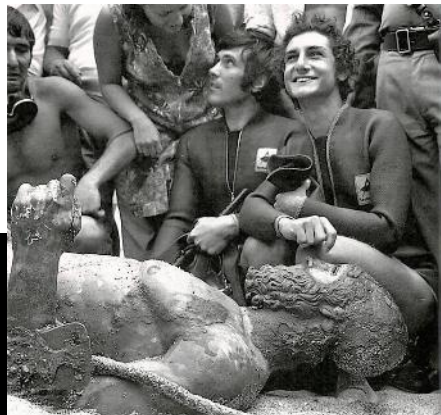


Delfský vozataj – cca 470 př. n. l., bronz, 1,8 m výšky. Jedna z nejznámějších soch starověkého Řecka **byla poctou Apollónovi a oslavovala vítězství** vozu sicilského tyrana Polyzala z Gely **v tzv. pýthijských hrách**, konaných každý 3. rok olympiády v Delfách. Socha byla **původně součástí sousoší**, z něhož byly dále nalezeny pouze fragmenty.

Jde o sochu **na pomezí stylizovaným geometrickým zobrazením a idealizovaným realismem.**

Vozataj, ač vítěz, stojí s obdivuhodnou skromností a tváří v tvář davům zcela ovládá své emoce. **Sebekázeň byla v klasickém Řecku znakem civilizovaného člověka.**

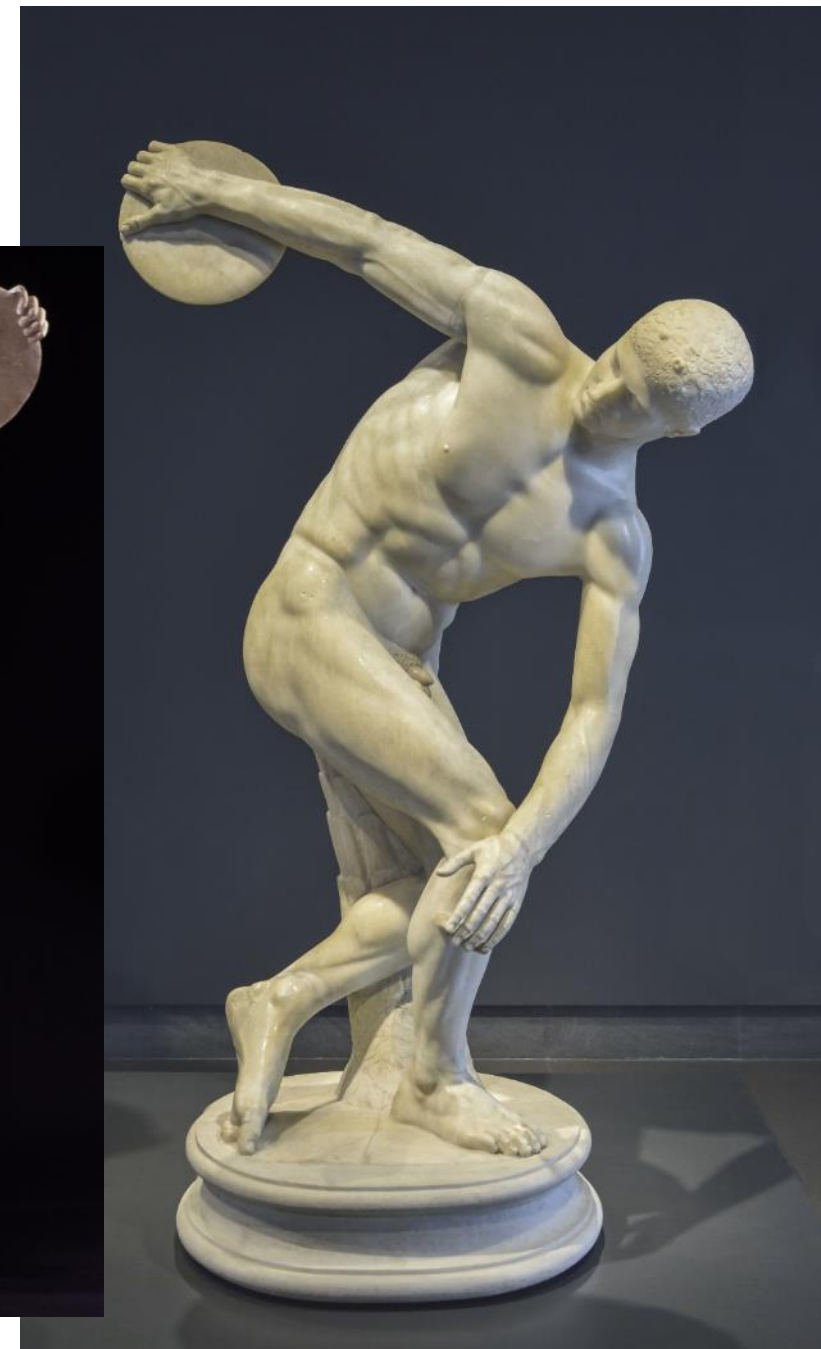
Bronzy z Riace – sochy 2 válečníků v mírně nadživotní velikosti, 460 - 450 př. n. l. Nalezeny potápěčem v moři v roce 1972 poblíž Riace v jižní Itálii (nyní v muzeu v Reggio Calabria). Jde o dva z mála dochovaných řeckých bronzů, které byly později obvykle roztaveny. I u těchto soch se některé části nezachovaly (např. štíty, zbraně, přilba).



Diskobolos, dílo sochaře Myróna z let asi 460–450 př. n. l. Jedna z nejznámějších antických soch **byla v originále bronzovým odlitkem**. Dílo známe jen z kopií či jejich torz. Tato kopie o výšce 156 cm byla nalezena roku 1781 na římském pahorku Esquilinu. Dnes v Národním muzeu v Římě.

Kalokagathia (řec. ze spojení slov *krásný* a *dobrý*) pojem, který vyjadřuje antické řecké přesvědčení, že krásné a dobré patří k sobě a mají mnoho společného. Jde o **vyjádření ideálu harmonie, souladu tělesné i duševní krásy, dobroty a ctnosti – vlastností „řeckého gentlemana“**.

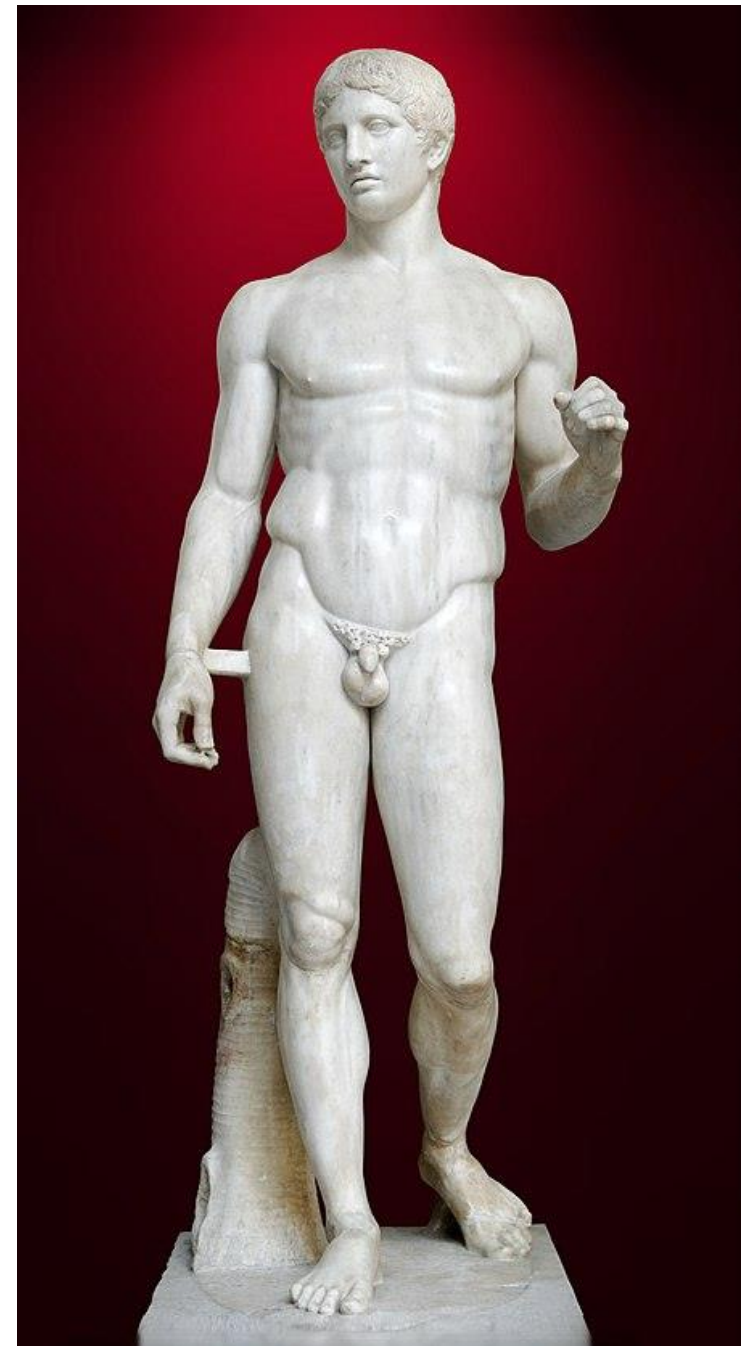
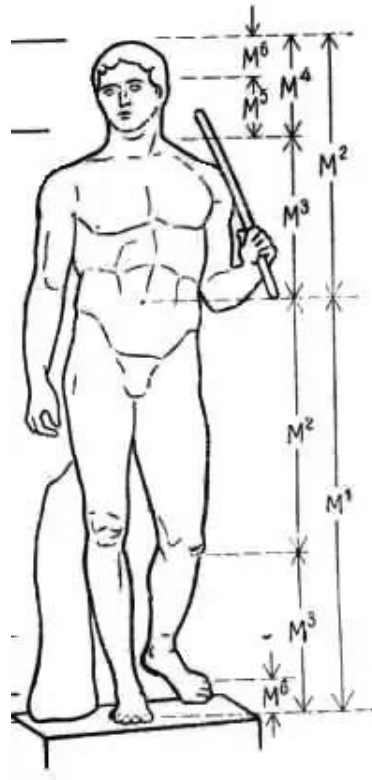
Od 19. století se pojem kalokagathie používal zejména v počátcích sportu a tělesné výchovy - novodobé olympijské myšlenky, sokolského hnutí, skauting ...



Socha Athény Parthenos v athénském Parthenonu – **sochař Feidiás**, cca 440 př. n. l., 11 m výšky, dřevo, slonovina a mj. i přes 1,3 t zlata. Vpravo kopie z Národního archeologického muzea v Athénách, vlevo replika v historickém parku v Nashvillu (USA).



Doryforos (doslova „nosič oštěpu“) - **sochař Polykleitos**, kolem 440 př. n. l., původně bronzový originál v mírně nadživotní velikosti, jehož umístění neznáme. Socha je raným příkladem **tzv. klasického řeckého kontrapostu** = stojící lidské postavy s jednou mírně pokrčenou nohou. Polykleitos tímto dílem podpořil své písemné pojednání s názvem Kanón (**kánon = závazné pravidlo, vzor, ideál**), aby v praxi ilustroval to, co považoval za dokonale harmonické a vyvážené proporce lidského těla.



Afrodita z Knidu – sochař Praxitelés, 2. pol. 4. stol. př. n. l. Ztvárnění nahé ženy v životní velikosti bylo ve své době novinkou. Socha město Knidos proslavila, jezdili se na ni podívat i ze vzdálených oblastí Řecka. Uvádí se, že existuje 49 antických kopií. Podle písemných pramenů byla sochaři modelem slavná řecká hetéra Fryné. Podoba originálu je známá z mincí.





Apoxyomenos (v řečtině škrabka) – autor **Lýsippos**, dvorní sochař Alexandra Makedonského (Velikého), mramor, římská kopie z 1. stol. n. l. řeckého originálu cca 330 př. n. l. Socha představuje atleta při seškrabování potu, oleje a prachu z těla pomocí malého zakřiveného nástroje. Socha je dokladem důležitosti, kterou atletice Řekové přisouvali.



Lýsippos byl autorem portrétů Alexandra Velikého a předních osobností řecké kultury.

Literatura a divadlo

- Vrcholné období **sborové lyriky** – např. **Simónidés z Keu** a **Pindaros**.
- Ze sborového zpěvu a obřadů zasvěcených bohu Dionýsovi se vyvinulo **drama** – sbor, sólový herec, dvojice herců v dialogu (dramatik Aischylos), třetího herce přivedl na scénu dramatik **Sofoklés = každý z herců (pouze mužů) mohl představovat několik postav (masky)**. Divadelní představení byla uskutečňována **v nekrytých divadlech s výbornou akustikou**.
- **Hráli se dva typy divadelních her:**
 - **tragédie** - truchlohra s tragickým koncem (dramatici Aischylos, Sofoklés, Eurípidés)
 - **Aischylos** – téma viny napříč generacemi až do konečné očisty (např. trilogie *Oresteia*, *Upoutaný Prométheus*)
 - **Sofoklés** – od osudu rodů se obrací k osudům jednotlivce a jeho konfliktům s lidmi a dobou (***Oidipús* = prototyp tragédie**)
 - **Eurípidés** – „filosof na scéně“, každodennost zbavená mýtů, lidem už nevládne osud, ale posedlosti a vášně. Rozuzlení příběhu ve stylu „deus ex machina“ (např. *Médeia*)
 - **komedie** (stará attická komedie) - žertovná forma kritiky společenských jevů
 - **Aristofanés** – komedie z athénské prostředí, adresná kritika politiků. Jeho hry jsou vulgární i poetické zároveň, např. *Jezdci*, *Oblaka*, *Mír*, *Ptáci*, *Lýsistraté*, *Plutos*, *Žáby*, *Ženský sněm*

Epidauros byl významným kulturním i náboženským centrem. Soustředil se zde kult boha Asklépia. Dodnes jsou zde pozůstatky jeho chrámu a léčitelského komplexu a spolu s obrovským, dobře zachovaným divadlem, kde se mohlo bavit až 14 tisíc diváků. U divadla končila 12 km dlouhá cesta poutníků od přístavu.



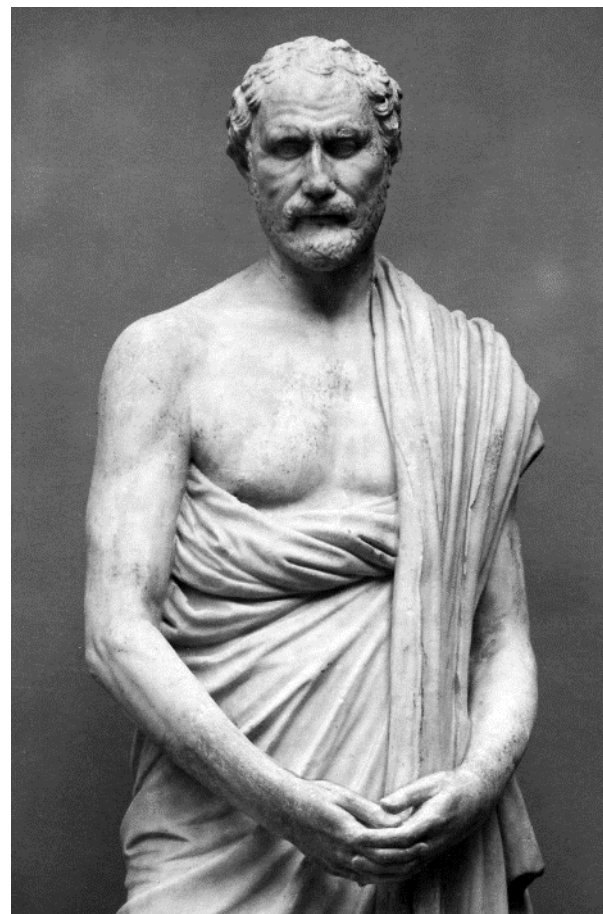
- Historická literatura
 - **Hérodotos** – *Dějiny*
 - **Thúkydídés** – *Dějiny peloponéské války* (do roku 411 př. n. l.)
 - **Xenofón** – *Hellénika* (řecké dějiny 411 – 362 př. n. l.), *Anabáze*, *O Kýrově výchování*
- **Řečnictví** – v souvislosti s politickou činností a soudnictvím. Hlavním centrem Athény.
 - **Démostenés** – nejslavnější řečník (rétor) klasického období – proslulé čtyři řeči proti Filipovi Makedonskému (tzv. filipiky)

4) Antické Řecko pod nadvládou Makedonie (338 – 301 př. n. l.)

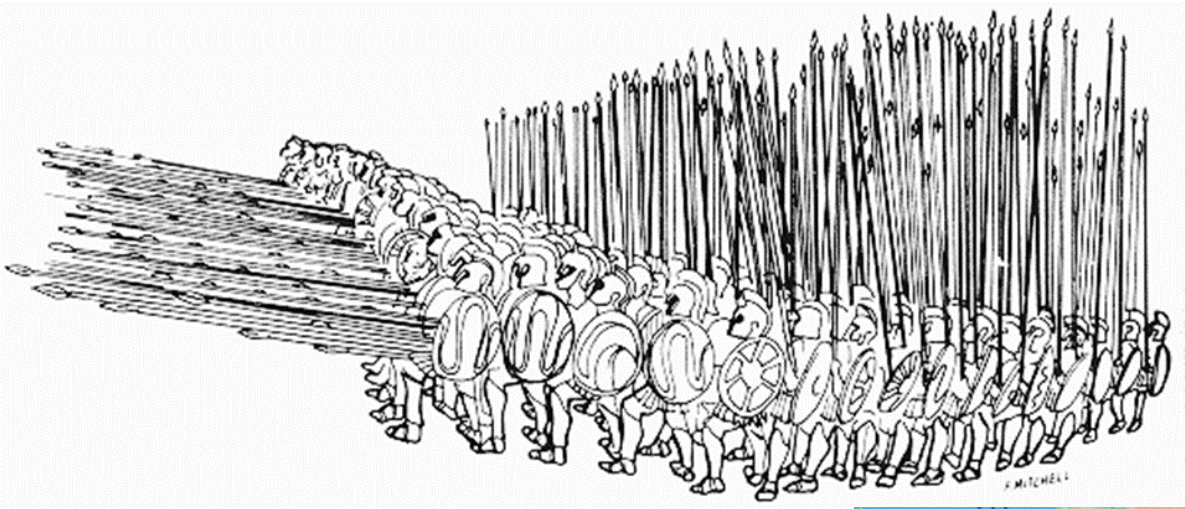
- Makedonie se v 6. st. př. n. l. sjednotila – původně pastevecké a zemědělské obyvatelstvo využívalo kulturní a společenské podněty z vyspělejších oblastí Řecka.
- Řekové považovali Makedonce za „barbary“ s výjimkou jejich vládců, kteří se prohlašovali za potomky mýtického hrdiny Hérakla.
- Král ve funkci vrchního velitele, nejvyššího kněze i soudce byl volen aklamací vojenským shromážděním.
- Zdrojem makedonského bohatství bylo dříví vyvážené do řeckých polis ke stavbě lodí a později (za Filipa II. zlaté doly v pohoří Pangaion na severovýchodě Řecka)
- V 5. st. př. n. l. Makedonie začala konflikt s Řeky a získala přístup k Egejskému moři.
- Správní centrum makedonského království bylo v Pelle (399 – 167 př. n. l.).
- Nástup Makedonie jako mocnosti je spojen s vládou krále Filipa II. (vládl 359 – 336 př. n. l.).



- **Filip II.** prožil v mládí několik let jako rukojmí v Řecku - ve 23 letech se stal králem. Odstranil své politické odpůrce a **provedl reformu makedonské armády** - zavedl **tzv. makedonskou falangu** (5 řad vojáků s dlouhými kopími, za nimi 10 řad vojáků se vztyčeným kopím). Díky tomu a dalším vojenským reformám vytvořil v té době nejsilnější armádu.
- Po **obsazení SZ pobřeží Egejského moře a Thrákie** (založil zde Filippopolis – dnešní druhé největší bulharské město Plovdiv) **začal intenzivně zasahovat do celořeckého dění** - využíval při tom jak své vojenské síly, tak oslabení a tradiční nejednoty řeckých polis.
- **Rozhodující bitvu** svedli Makedonci s řeckými spojenci **u Chairóneie v roce 338 př. n. l.** – vítězný **Filip II.** se po té stal **hegemonem Řecka**. K poraženým se zachoval tolerantně. Vytvořil s nimi **tzv. Korintský spolek, který rok na to vyhlásil perské říši válku.**
- Uprostřed válečných příprav byl **Filip II. na svatbě své dcery v roce 336 př. n. l. zavražděn.**
- **Končí období řeckých polis, které byly brzy na to nahrazeny obrovskými helénistickými říšemi.**



Hlavním Filipovým odpůrcem byl athénský politik, který se i přes výraznou vadu řeči se stal nejslavnějším řečníkem Řecka - **Démostenés** (384 - 322 př. n. l.). Jeho útočné *Řeči proti Filipovi* vešly do historie jako **tzv. filipiky**. Ve třetí o Filipovi např. říká: „*Nejenže není Řek a nemá s Řeky nic společného, ale není to ani barbar pocházející ze země, o které lze hovořit s úctou, nýbrž je to ničema z Makedonie, kde nebývalo možné ani koupit pořádného otroka.*“ Po ovládnutí Řecka Filip Démosthena kupodivu nijak nepronásledoval. **Pojem filipika zůstal zachován jako označení ostré kritiky.**



Až do 5. st. př. n. l. byla **pevnost Aigai** u dnešního městečka Vergina **správním centrem Makedonie, než ji nahradila Pella**. V roce 1977 zde byly odkryty pozůstatky starověkého sídla s velkou mohylou s **hrobkami makedonských králů** a následně v roce 1993 bylo otevřeno muzeum.



Fasáda hrobky Filipa II. Makedonského



Nový typ umění oslavující dobyvatele světa.



Slunce z Verginy

V pravděpodobné hrobce Filipa II. byl mramorový sarkofág se zlatou schránkou vážící 11 kg. Uvnitř byly nalezeny kosti a **zlatý věnec** z dubových listů a žaludů o váze 717 g. Na víku schránky je symbol označovaný jako **slunce z Verginy = symbol řecké Makedonie.**

Symbol byl v nedávné době **předmětem vážného sporu mezi Řeckem a nově nezávislou Republikou Makedonie**, která jej zobrazila na své vlajce. Po komplikovaných jednáních nakonec vláda Republiky Makedonie v roce 2019 schválila změnu názvu země na Severní Makedonie a úplné odstranění symbolu ze všech veřejných prostor kromě archeologických nalezišť.

- Po zavraždění svého otce Filipa II. nastoupil na trůn dvacetiletý **Alexandr III. Makedonský (zvaný Veliký) – vládl 336 – 322 př. n. l.**
- Alexandrovým učitelem byl filozof Aristotelés. Alexandr prošel důkladnou vojenskou přípravou a již jako osmnáctiletý úspěšně velel makedonské jízdě v bitvě u Chairóneie.
- V roce 336 př. n. l. ho **zástupci řeckých polis** s výjimkou Sparty **zvolili vrchním velitelem v chystané válce proti Persii.**
- Po převzetí moci potlačil své makedonské konkurenty a upevnil svou moc v Thrákii a Ilýrii.
- Během jeho bojů proti barbarům na Balkáně v roce 335 př. n. l. chtěli řecké polis od Makedonie odpadnout (řečník Démosthenés, je přesvědčil, že Alexandr v Ilýrii padl). Alexandr na tuto vzpouru zareagoval okamžitě – první vzbouřené město, **Théby, dobyl, nechal srovnat se zemí** (mimo chrámů a rodného domu básníka Pindara), jeho území rozdělil mezi okolní obce, 6 000 obyvatel bylo usmrceno a dalších 30 000 prodáno do otroctví = obnovil svou autoritu v Řecku.
- **Roku 334 př. n. l. zahájil tažení do Persie** – vojsko nebylo příliš početné: 30 000 makedonských pěšáků a 5000 jezdců + 7000 řeckých pěšáků, 600 jezdců a 160 trojveslic.

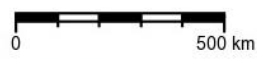
- **Tažení do Persie a dál do Asie trvalo 11 let** a bylo nejen sledem vítězných bitev, ale také snahou o upevnění vlády na nových územích a vážných konfliktů s vlastními veliteli a armádou:

- **334 př. n. l. – bitva u řeky Gránikos**, postup do vnitrozemí Malé Asie a přezimování v Gordiu („**Gordický uzel**“)
- **333 př. n. l. –** postup dál na JV do Tarsu, **bitva u Issu** (dnes turecko-syrská hranice) s obrovskou kořistí včetně zajetí Dáreiovy rodiny
- **332 př. n. l.** postup podél Středozemního moře - **dobývání Tyru** (Fénicie) a **Gazy** (Palestina) / **mírová nabídka Dáreia III.** / **obsazení Egypta bez boje a korunovace Alexandra jako faraona**
- **331 př. n. l. - založení Alexandrie u Egypta** (nejvýznamnější ze 70 měst, která založil či přejmenoval), potom z Egypta k řece Tigris v Mezopotámii, v říjnu **bitva u Gaugamél** (sev. Irák) a **přes Babylónu do Sús**, kde usedl na perský královský trůn (titul „král Asie“). Další posily z Řecka a obtížná cesta s velkými ztrátami do Persepole
- leden **330 př. n. l. – obsazení Persepole** (v Íránu), královské rezidence. Ukončení tažení do Persie a propuštění spojeneckých vojáků
- **330 - 329 př. n. l. – s žoldnéři další pronásledování Dáreia III. a pak jeho vraha Béssa na území Baktrie** (Afganistánu) a **Sogdiany** (Uzbekistán) / Alexandrova rostoucí záliba v orientálních zvycích a **konflikt s veliteli a popravy zrádců**
- **328 - 327 př. n. l. – povstání v Sogdianě, Alexandr zavraždil velitele Kleita, začlenění Peršanů do armády, svatba s Roxanou, pokus prosadit proskynézy**
- **326 př. n. l. –** dosažení dnešního Pákistánu a řeky Indus, **bitva s vojskem krále Póra u řeky Hydaspés, definitivní vzpoura vojáků**
- **325 - 324 př. n. l. – ústup zpět –** ve 3 skupinách – jedna **severní cestou přes průsmyky do Sús**, další od ústí Indu do Indického oceánu **plavbou podél pobřeží do Perského zálivu a třetí pod vedením Alexandra** s velikými ztrátami pochodem **přes pákistánské pouště do Sús a Ekbatány**, hromadná svatba 10 000 perských žen s makedonskými vojáky, Alexandr se ženil s dvěma perskými princeznami
- **únor – červen 323 př. n. l. – pobyt v Babylónu, plány na další výboje**, krátce po oslavě na počest svého mrtvého přítele Héfaistióna, kterého prohlásil za poloboha, Alexandr **v nedožitých 33 letech umírá. O místě jeho pohřbení se pouze spekuluje.**

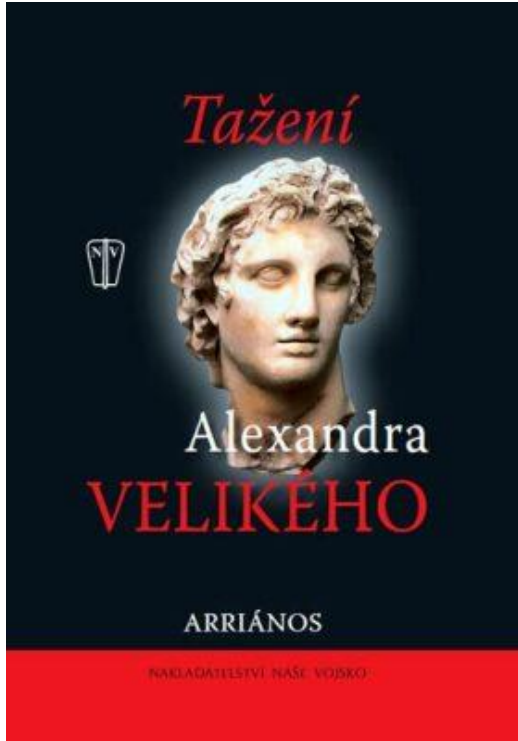


**THE EMPIRE OF ALEXANDER
334-323 B.C.**

- ➔ Conquest course of Alexander
- ⊗ Battle
- ⊙ Siege
- Town founded by Alexander
- ◉ Settlement of existing town
- ⌋ Mountain pass
- Greek colony
- Persian royal road
- A. Alexandria



Arriános (asi 95 - 175 n. l.) původem Řek, římský úředník, voják a spisovatel podrobně vylíčil výpravy Alexandra Makedonského v díle ***Alexandrova anabase***. Česky vyšlo jako *Tažení Alexandra Velikého*. Arriános čerpal z nedochovaných vzpomínek Alexandrova vojevůdce Ptolemaia – pozdějšího egyptského krále/faraona Ptolemaia I.

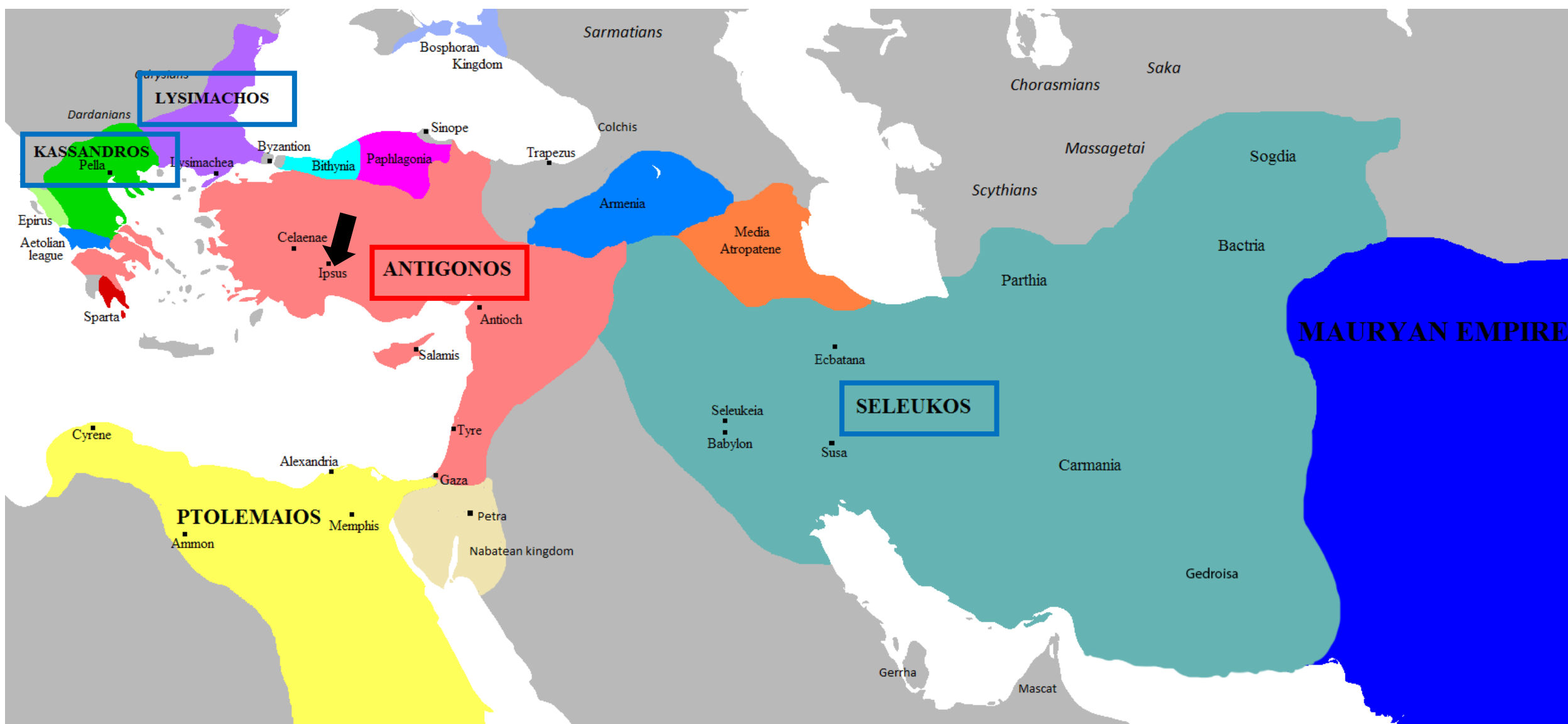


Některé významné události z krátkého a dramatického života Alexandra Velikého zobrazuje mj. stejnojmenný **film režiséra Olivera Stonea** z roku 2004, který je přes některé nedostatky [pravděpodobně nejlepším filmovým ztvárněním starověku](#) ...



K dispozici např. na <https://uloz.to/file/HTwait2EwSQV/alexander-veliky-fullhd-czdabing-mkv#>

- Náhlou smrtí Alexandra zmizela autorita, která udržovala jednotu říše.
- O vládu nad říší svedli **desetiletí trvající konflikt jeho nejbližší spolubojovníci (diadochové).** Jejich vzájemné konflikty se označují jako tzv. války diadochů (322 – 281 př. n. l.).
- **Diadochové si definitivně rozdělili jeho říši v bitvě u Ipsu v roce 301 př. n. l.**
- Vznikly tak **helénistické*** říše, z nichž některé trvaly po dobu téměř dalších 300 let – postupně se všechny staly kořistí vzrůstající se římské říše – např. v Egyptě vládnoucí Ptolemaiovci podlehli definitivně římské říši až v roce 30 př. n. l.



Bitva u Ipsu z roce 301 př. n. l. mezi diadochy Antigonem na jedné straně a koalicí třech dalších Alexandrových spolubojovníků: Kassandrem, Lýsimachem a Seleukem **byla rozhodující bitvou válek diadochů**. Ptolemaios se bitvy neúčastnil. Zajímavostí je, že šlo v evropských dějinách o největší vojenské použití slonů – cca 500 zvířat.



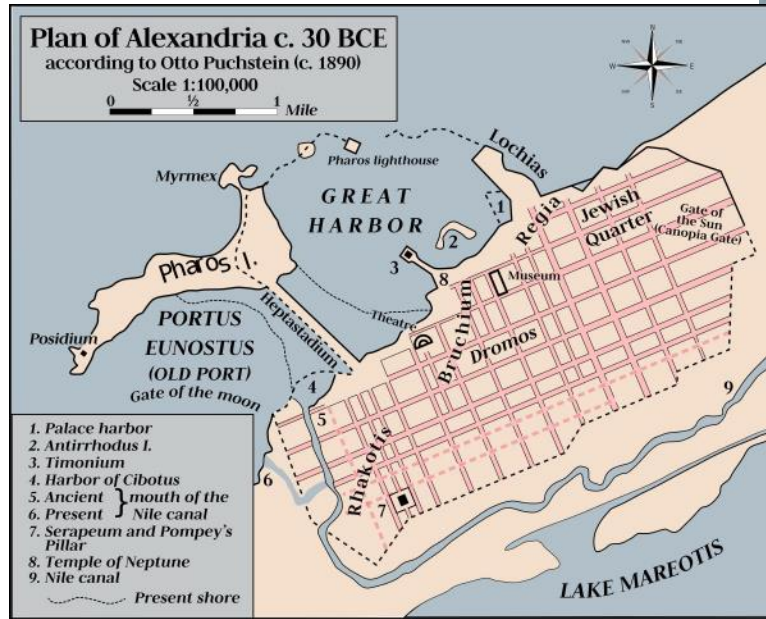
Alexandrova říše – rozdělení po bitvě i Ipsu.

- Alexandr šířil řeckou kulturu, zároveň většinou neničil významné perské památky a choval se tolerantně k podmaněným národům.
- V městech zakládaných Alexandrem se **usazovalo řecké obyvatelstvo** (jako již mnohem dříve v řeckých koloniích u Středozemního a Černého moře). **Množství sňatků Řeků a neřeckých žen** bylo dalším významným prvkem prolínání řecké a východní (orientální) kultury a tím vzniku kultury nové tzv. helénistické (*Hellénes* = Řekové)*.
- Významným jednotícím faktorem byl řecký jazyk.
- Helénismus ovlivnil země od Kartága na sev. Afriky na západě, po severní Indii na východě.
- **Po konečném mocenském vítězství Říma nad nástupnickými řeckými monarchiemi přežívala helénistická kultura ještě minimálně jedno další století.**

Umění a kultura helénistického období

Architektura, sochařství, malířství

- Projektování výstavných měst **s pravoúhlou sítí ulic a rozlehlými náměstími**.
- **Kulturním centrem** se stala **tzv. *gymnasia*** – místa získávání základů vzdělání a také kultivace lidského těla - součástí byla *palaistra* (zápasiště) a *dromos* (běžecká dráha).
- Dalším symbolem řecké civilizace bylo **divadlo (*theátron*)** – místo dramatických představení, ale také projednávání veřejných záležitostí.
- Významným prvkem řeckých měst bylo **kryté sloupořadí (*stoá*)** – příjemné místo pobytu za deště i prudkého slunce sloužilo hlavně k obchodování.
- **Sochařství usilovalo o realistické až naturalistické zobrazení člověka a světa** (viz Láokoón) - zachycení dynamiky pohybu, vzrušení, ale také zoufalství a zmaru.
- **Vázové malířství v podstatě zaniklo, nástěnné a deskové malby se nedochovaly** – určitou představu lze získat z **mozaik** a římských kopií např. z Pompejí.



Díky štědré podpoře Ptolemaiovců vládnoucích v Egyptě se **nejvýznamnějším centrem helénistické kultury stala Alexandrie** – byl vybudován vědecký ústav nazývaný **Múseion (chrám Múz)** = zde žili a pracovali učenci a umělci, aniž by se museli zabývat starostmi o své živobytí. Měli k dispozici **rozsáhlou knihovnu (Bibliotéku)**, v níž byla v originálech nebo alespoň v opisech **soustředěna všechna významná díla té doby**. Čítala přes půl milionu svitků.



Maják na ostrově Faros u vjezdu do alexandrijského přístavu, býval řazen k sedmi divům světa. Stavba byla zahájena okolo roku 300 př. n. l. a za architekta je považován Sóstratos z Knidu. Za nejnižší a patrně i nejpravděpodobnější výšku bývá v literatuře udáván rozměr 117 m. Definitivně ho zničilo zemětřesení roku 1326. Dnes na jeho místě stojí Kajt Bejova pevnost z roku 1480.



Pergamon - řecká polis na SZ Malé Asie na útesu 25 km od Egejského moře, byla v letech **282 - 133 př. n. l.** centrem helénistického království, regionální velmoci pod vládou dynastie **Attalovců**. Ti úspěšně bojovali s invazí Keltů (Galatů) a později se stali spojenci Říma. Král Attalos I. podporoval rozvoj vědy a umění jak v jiných polis, tak ve svém sídle – např. akropoli přebudoval podle athénskému vzoru. Bezdětný král Attalos III. odkázal království Římu a to se v roce 129 př. n. l. stalo římskou provincií Asia.

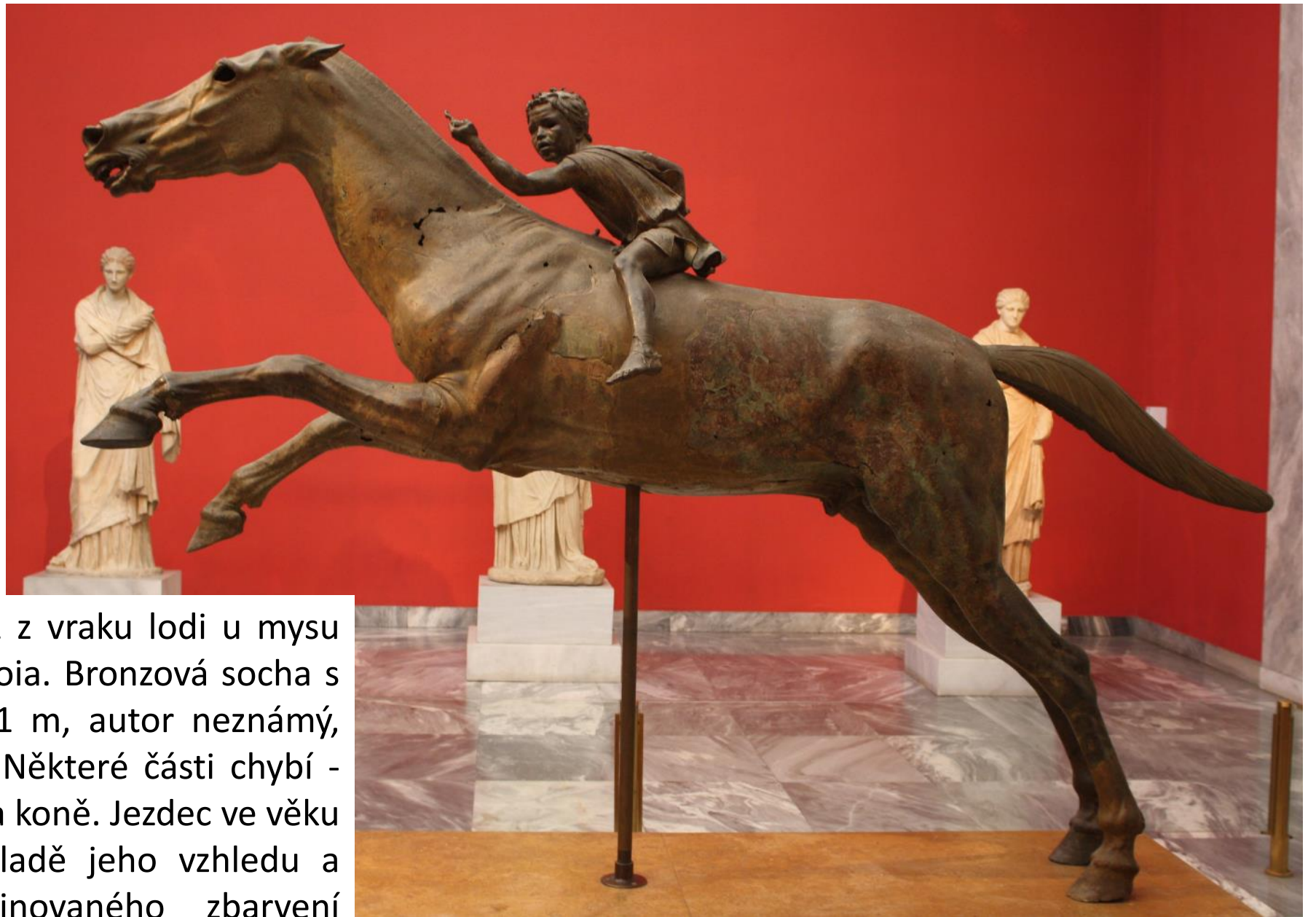
Bohatství a záliba v oslavách vojenských vítězství vedla k rozkvětu architektury a sochařství. Proslulý **Pergamonský oltář (184 př. n. l.)** je zdoben vlysem zobrazujícím zápas bohů a gigantů = boj mezi pergamskými Řeky a Galaty. Zachované části vlysu jsou vystaveny v Pergamonském muzeu v Berlíně.



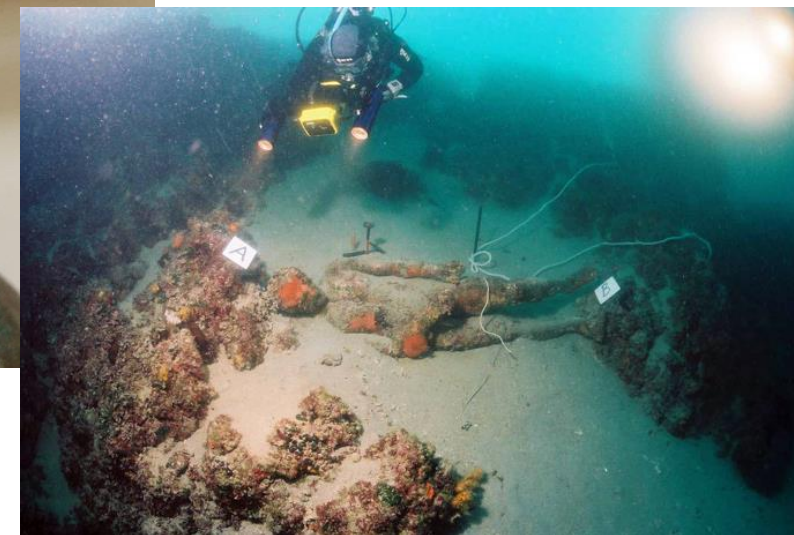
Dramatické scény z Pergamonského oltáře stylově připomíná sousoší **Láokoón a jeho synové** (pozn. Danajský dar), výška 2,08 m, datace cca 200 př. n. l. po 70. léta 1. stol. n. l., vytvořeno pravděpodobně na ostrově Rhodos.

Není jasné, zda jde o originál nebo kopii. Bylo vykopáno v Římě v roce 1506 a od majitele pozemku odkoupeno papežem Juliem II. Ten je vystavil ve Vatikánu. Dodnes je exponátem Vatikánských muzeí.

Objev díla měl velký vliv na italské umělce, např. Michelangela, a ovlivňoval italské umění do období baroka.



Jezdec z Artemisia – nález z vraku lodi u mysu Artemision na ostrově Euboia. Bronzová socha s délkou 2,9 m a výškou 2,1 m, autor neznámý, datováno cca 150 př. n. l. Některé části chybí - bič a otěže jezdce a uzdečka koně. Jezdec ve věku cca 10 let možná na základě jeho vzhledu a původního černého patinovaného zbarvení pocházel z Afriky. Jeho účes je však řecký.



Chorvatský Apoxyomenos („škrabka“) - bronzová socha z 2. - 1. stol. př. n. l. Objevena v roce 1996 na dně moře jihovýchodně od ostrova Lošinj . Vystaven v muzeu v chorvatském městě Mali Lošinj.



Mozaika lovu jelena, pozdní 4. st. př. n. l., Pella v Makedonii. S největší pravděpodobností zobrazuje Alexandra a Héfaistióna a je opatřena prvním známým podpisem mozaikáře.



Nezametená podlaha - římská kopie helénistické mozaiky, autor Sosuse z Pergamonu, cca 200 př. n. l.

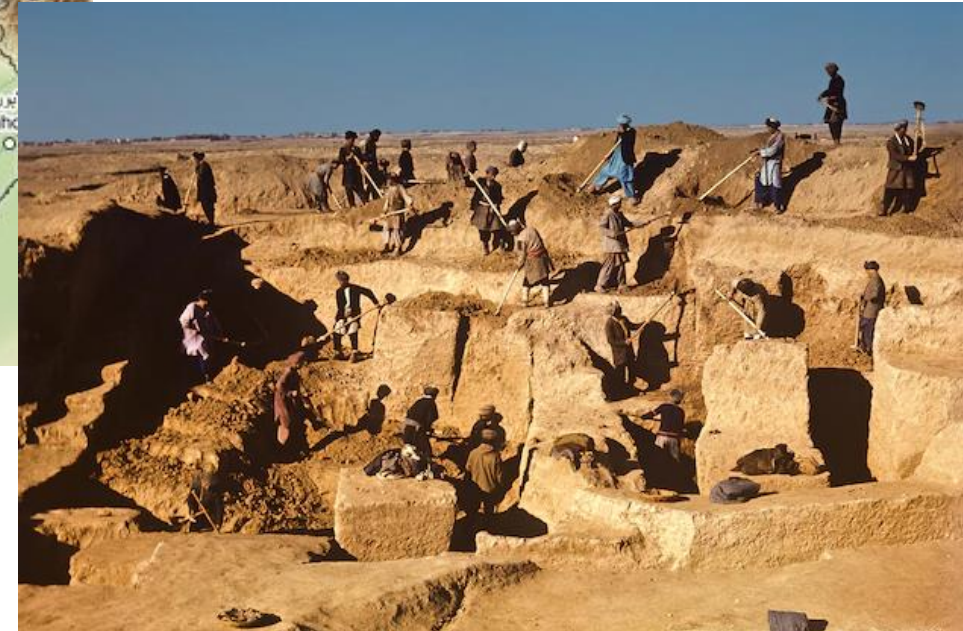


Ptolemaiovská mozaika psa a nádoby na víno z helénistického Egypta, datovaná 200-150 př. n. l.

Baktrie - dnes sev. Afganistán - patří k nejvýchodnějším oblastem, kde se projevil vliv helénistické kultury. Až do 1. stol. n. l. se tu mísili vlivy řecké, indické a čínské. Vznikl zde např. spis *Otázky Milindovy* = dialog o Buddhově učení mezi panovníkem řecko-indického království Menandrem a buddhistickým mnichem Nágasénou. V roce 1978 zde učinil sovětsko-afghánský tým archeologů mimořádný objev v **Tillya Tepe** („kopci zlata“). Mohyla o průměru 80 metrů a výšce 4 m ukrývala pohřeb kočovné rodiny z 1. stol. n. l. Hroby muže a pěti žen v kruhu kolem něj obsahovaly **poklad 20 000 zlatých šperků a luxusních předmětů a ceremonálních zbraní.**

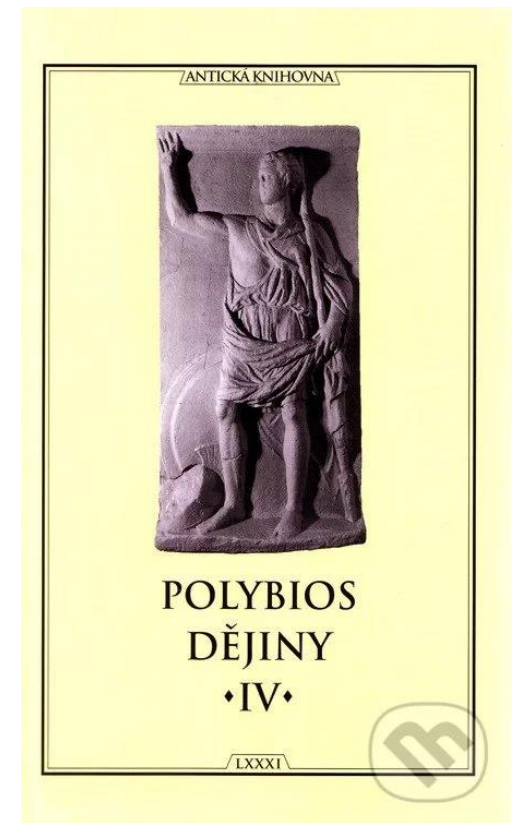
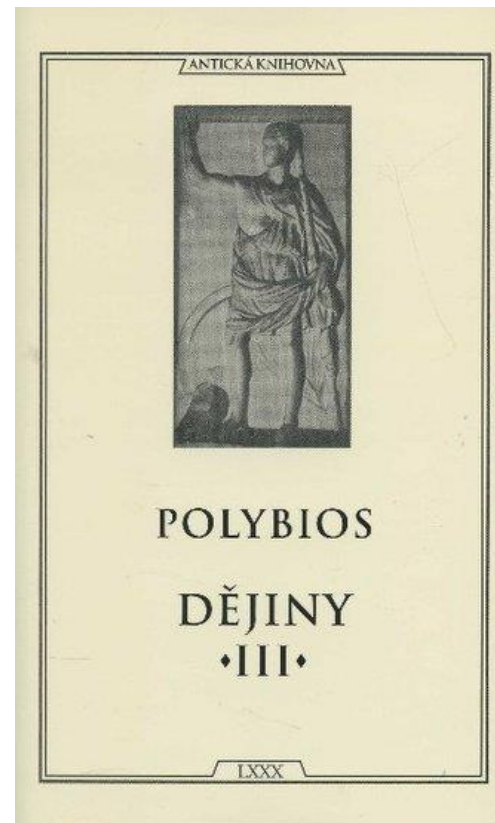
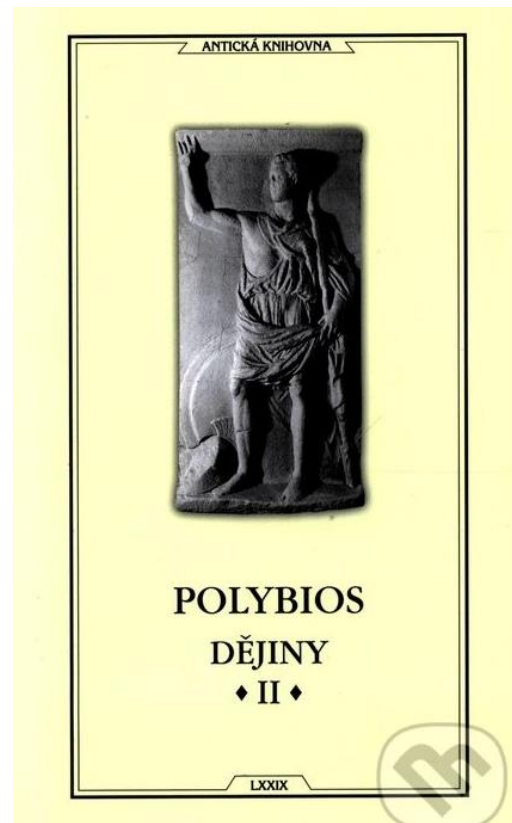
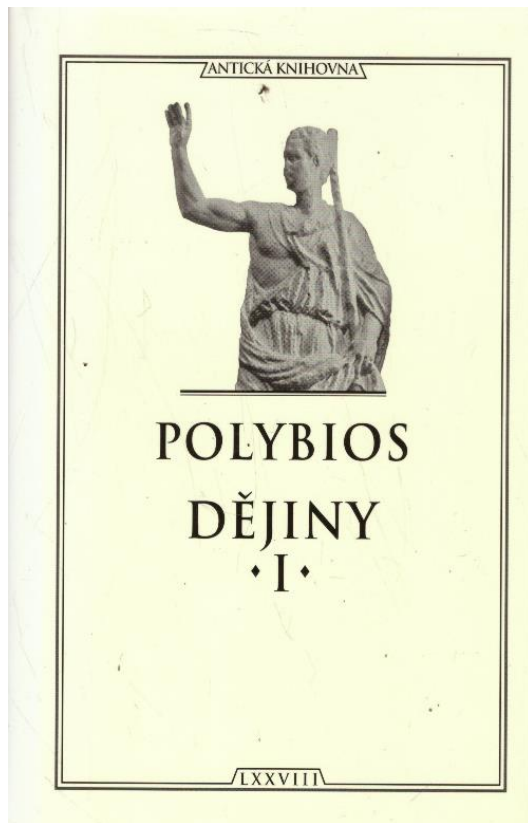


Baktrijská Afrodita z Tillya Tepe. Zlatá figurka je svědectvím o prolínání helénistických, indických a místních baktrijských uměleckých motivů.



Literatura a divadlo

- **Didaktický epos** – básně s naučnou tematikou – např. *Fainomena* (nebeské úkazy) – autor Arátos popisoval básnickou formou hvězdnou oblohu, mýty o vzniku souhvězdí a výklad předpovídání počasí.
- **Búkolská (pastýřská) poezie** – tzv. **eidyllia** = o kráse venkovského života tvořil např. Theokritos ze Syrakus na Sicílii – odtud pochází slovo **idyla**.
- **Historiografické spisy** – pro vzdělanou vrstvu společnosti – např. řecky psané *Dějiny Egypta egyptského kněze Manethóna* ze 3. st. př. n. l. a *Dějiny* řeckého autora Polybia, který ve 2. st. př. n. l. popsal vzestup římské moci.
- **Romány** – nový literární druh – dobrodružná próza spjatá s činy Alexandra Velikého, příběhy o lásce a odloučení, ...
- Tzv. **nová attická komedie** – **už se nevěnuje kritice společnosti**, ale celkově zdařilému zobrazování všedního prostředí a lidských povah (konfliktu dětí a rodičů, záměny osob, ...). Autoři Menandros či Filémón ze Syrakus vytvořily **ustálené typy jednajících postav**: zamilovaný mladík, vynalézavý otrok, lakomý stařec, chlubitivý voják, ...



Polybios (asi 203 př. n. l. - asi 120 př. n. l.) byl starověký **řecký politik a nejvýznamnější historik období helénismu**. Je autorem rozsáhlého díla **Historiai (Dějiny)**, které zachycuje proměnu Římské říše ve světovou **velmoc v letech 264 - 144 př. n. l.**, pro které je klíčovým pramenem. Po bitvě u Pydny žil 17 let v Římě jako rukojmí, kterému se však dostalo mimořádného postavení – byl učitelem a přítelem **Scipiona Africana mladšího – vítěze nad Kartágem**.

Z díla jednoho z největších historiků starověku čerpali např. i tvůrci Ústavy Spojených států amerických.



Plútarchos (asi 46 - 127) byl řecký spisovatel, historik a filozof, který procestoval Řecko, Egypt a Malou Asii a jako autora díla **Životopisy slavných Řeků a Římanů** (Bioi paralléloi, tj. Paralelní životopisy) je jedním z významných informátorů o dějinách antického světa zhruba od 5. do 1. století př. n. l.

S odkazem na Plútarcha zvolil formu paralelního životopisu také např. britský historik **Alan Bullock** (1914 - 2004) v díle ***Hitler a Stalin – paralelní životy, HarperCollins, 1991.***

Vědy

- **Matematika a přírodní vědy** – nejvýznamnějším centrem byla Alexandrie
 - **Theofrastos z Eresu** (asi 372 - 287 př. n. l.) – zakladatel botaniky
 - **Eukleidés** (asi 325 - 260 př. n. l.) – jeho **Základy** (Stoicheia) sloužily do novověku jako učebnice geometrie (na stř. školách v Anglii do 20. století).
 - **Erathostenés z Kyrény** (276/272 - 194 př. n. l.) – správce alexandrijské knihovny a autor spisů o zeměměřičství, měření času a astronomii. vyčíslil obvod Země kolem poledníku na cca 40 000 km, což je téměř úplně přesné.
 - **Archimédés ze Syrakus** (287 - 212 př. n. l.) – **nejvýznamnější matematik a fyzik antiky** se zabýval různými problémy – od stanovení hodnoty čísla π , přes zkoumání slunečního zatmění a hydrostatiku, až po konstrukci jeřábů a válečných strojů. Zemřel při dobytí Syrakus Římany během 2. punské války.
 - **Hiparchos z Níkaje** (asi 190 - 125 př. n. l.) – stanovil přesně délku slunečního roku a sestavil katalog 800 hvězd a jejich souřadnic
 - **Vědecké objevy v praxi** – dvojčinná pumpa, vodní hodiny, sluneční hodiny, vodní varhany, Archimédův šroub

Filosofie a náboženství

- Hledány odpovědi na otázky smyslu života jednotlivce, jak dosáhnout **životního štěstí** a duševního klidu. Jak správně žít a umřít.
 - Kynická filozofie = chudoba je přednost a chudý má lepší předpoklad pro filozofii než bohatý. Díogenés ze Sinópe (asi 412 - 323 př. n. l.) – pověstný svým stylem života opovrhujícím vším majetkem. Vlastnil údajně pouze misku z vydlabané dýně, ale i tu zahanbeně zahodil, když viděl, že pes se dokáže napít i bez ní.
 - Stoická filozofie = vyšla z kynické. Zénón z Kitia pokládal za kritérium kvality člověka pokládal mravní ctnost bez ohledu na rasovou, národnostní a sociální příslušnost. Důraz na povinnost především privilegovaného občana vůči společnosti a státu. Kritizoval funkci a vliv peněz a okázalost symbolů státní správy.
 - Epikureismus = filosof Epikúros spatřoval štěstí člověka v tělesné a duševní slasti, ve stavu, kdy člověk necítí bolest v těle a neklid v duši. Odmítal účast na veřejných záležitostech, doporučoval klidný život mezi přáteli.
 - Skepticismus = hlásal omezenost našich smyslů i rozumu. Poznat pravdu není možné, můžeme se k ní s určitou pravděpodobností přibližovat – představitelem byl Pyrrhón z Élidy.

- **Filozofický racionalismus** (důraz na rozum) **narušoval víru v tradiční „olympské“ bohy a jejich uctívání bylo stále více jen pouhým ustáleným zvykem.**
- V době proměn a společenských otřesů **sílila víra v osud** (Náhoda, Štěstěna) **a útěchu v blaženém posmrtném životě.**
- **Ptolemaios I. zavedl oficiální kult boha zvaného Serápis** vzniklého spojením dvou tradičních egyptských kultů (bůh Usir a posvátný býk Ápis) a řeckých bohů Dia a Háda – uctívání tohoto nového božstva se rychle šířilo helénistickým světem – **šlo už vlastně o jakýsi předstupeň monoteismu, proto se pak v Egyptě poměrně rychle šířilo nové monoteistické náboženství – křesťanství.**



Serápis (na hlavě jeho busty je měřicí nádoba na obilí) byl patronem egyptské Alexandrie a celé ptolemaiovské říše, v souvislosti s politickým a kulturním vlivem Egypta se jeho kult od 4. st. př. n. l. postupně rozšířil nejdříve do Řecka a nakonec do celého antického Středomoří.

Pro svou popularitu byl spolu s uctíváním Isidy, původně egyptské bohyně Esety, **později vážným konkurentem křesťanství.**

Poslední chrám jeho manželky Isidy/Esety na nilském ostrově Philae **byl uzavřen až v první polovině 6. st. n. l.**

Úpadek starověkého Řecka – Řecko mezi Makedonií a Římem

- Po smrti Alexandra Velikého (323 př. n. l.) se část řeckých polis opakovaně **neúspěšně pokoušela zbavit makedonské nadvlády v tzv. lamijské válce 323/322 př. n. l. a tzv. Chrémonidově válce (s finanční podporou Egypta) cca 267/261 př. n. l.**
- Zatím, co se Řekové, jak pro ně bylo typické, stále dokola hašteřili mezi sebou, **na západě postupně sílila budoucí supervelmoc – Řím.** Snahy o jednotu Řeků byly neúspěšné.*
- Mezi tím, v roce **279 př. n. l. pronikli do Řecka Keltové,** kteří byli společnými silami Řeků definitivně poraženi až při pokusu vyplnit Delfy s bohatou pokladnicí Apollónovy věštírny.

* Polybios např. věnuje velkou pozornost jednomu z mírových jednání mezi makedonskou stranou a řeckými polis v roce 217 př. n. l., během něhož **politik Ageláos pronesl projev** (zejména k makedonskému králi Filipovi V.), **z něhož téměř prorocky zaznívá volání po jednotě Řeků** a obavy z válečných událostí v Itálii:

„Řekové by neměli nikdy vést války mezi sebou, nýbrž měli by velice děkovat bohům, kdyby hovořili všichni společným hlasem a kráčeli ruku v ruce jako lidé překonávající tok řeky. Mohli by odrážet útoky barbarů a chránit sebe i své obce. Jestliže to bylo zhora nemožné, pak by alespoň nyní měli být svorní a mít se na pozoru, když uvažují o síle vojsk a rozsahu války, která se rozpoutala na západě. Každému, kdo se jen trochu zajímá o veřejné dění je přece zřejmé, že – ať ve válce zvítězí Kartágiňané nad Římany nebo Římané nad Katágiňany – nespokojí se patrně vítězové s vládou nad Itálií a Sicílií, nýbrž přijdou a značnou měrou rozvinou své útočné síly ...

... Bude-li čekat, až mraky, které se nyní objevují na západě, dolehnou na krajiny Řecka, potom, je nutno se velice obávat, že příměří, války a vůbec hry, které nyní mezi sebou provozujeme, budou nám všem vyrvány z rukou, takže budeme vzývat bohy, aby nám dopřáli válčit mezi sebou a uzavírat mír, kdykoli si to přejeme, zkrátka rozhodovat sami o svých sporech.“

Polybios, Dějiny (5, 104)

- Od 3. stol. př. n. l. dochází vedle „běžných“ konfliktů mezi řeckými polis k válkám s Římany:
 - epirský král **Pyrrhos** se pokusil v letech 280 - 275 př. n. l. obsadit Sicílii a jih Itálie (pojem **Pyrrhovo vítězství**).



Pyrrhovy války na Sicílii a jihu Itálie – pětiletý vojenský konflikt s Římany a Kartaginci (280 – 275 př. n. l.)

Pyrrhos I. Épeirský (cca 319–272 př. n. l.)

Illyrie



- Makedonský král **Filip V.** vedl s Římany na území Illyrie a Řecka v letech 215 - 197 př. n. l. tzv. 1. a 2. makedonskou válku = **197 př. n. l. porážejí římské legie v bitvě u Kynoskefal makedonskou falangu a Makedonie se stává druhořadou politickou mocí**). Římané následně **vyhlásili svobodu „všech Řeků, jak těch, kteří sídlí v Asii, tak těch v Evropě“ od makedonské nadvlády** – šlo však jen o obratnou politickou taktiku Římanů, kteří znali vzájemné složité vztahy Makedonie a řeckých polis.

- Římský senát vyhlásil válku makedonskému králi Perseovi, tzv. **3. makedonská válka** (171 – 168 př. n. l.) spojená s **bezohledným postupem římských vojsk** v řeckých obcích včetně spojeneckých (vyžadování válečné daně, plenění památek, zotročování obyvatel) – rozhodující **bitva u Pydny** v roce **168 př. n. l.** znamenala **zánik makedonského království**.
- Vítěz nad Makedonií, římský konzul Lucius Aemilius Paullus nechal z Řecka **odvést obrovskou kořist** a po návratu do Říma mu bylo povoleno **slavit třídní triumf** v jehož rámci byl **jako součást kořisti veden král Perseus se svými dětmi**. Římský vojevůdce získal ke svému jménu **přízvisko Macedonicus**.
- Jedinou **rozhodující silou (nejen) na Balkáně se stal Řím**.



- **Čtvrtá makedonská válka** (150 - 148 př. n. l.) byla vedena mezi římskou republikou a makedonskými povstalci, které vedl uchazečem o trůn Andriscus, předstírající, že je synem bývalého krále Persea.
- Posledním vojenským vystoupením Řeků proti Římu byla tzv. **achájská válka v roce 146 př. n. l.**, která skončila porážkou a **zničením Korintu** = nejradikálnější protiřímsky zaměřené polis.
- Ve stejném roce, kdy bylo poraženo Kartágo (146 př. n. l.) **se z řeckého poloostrova stal římský protektorát.**

Otázky:

1. Z čeho byl odvozen pojem antika a kdy se začal používat?
2. Časové vymezení antiky zhruba od do
3. Co dnes označujeme pojmem antika?
4. Vysvětlete význam antiky pro dnešek, uveďte příklad.
5. Kde vznikla řecká civilizace?
6. Stručně popište geografické a klimatické podmínky řecké pevniny.
7. Co víte o otroctví ve starém Řecku?
8. Uveďte jména dvou nejvýznamnějších řeckých filozofů.
9. Maximem stavebních schopností Řeků byla stavba
10. Společné znaky řeckého umění: a)..... b)..... c) d)
11. Z hlediska náboženství byli Řekové
12. Za sídlo 12 nejvýznamnějších bohů Řekové považovali
13. Jak postupovali staří Řekové při hledání odpovědí na důležité životní otázky?
14. Nejstarší kulturou starého Řecka byla
15. Kde a kdy se rozvíjela tzv. mínojská kultura?
16. Nejvýznamnější lokalitou mínojské kultury je
17. Kde a kdy se rozvíjela tzv. mykénská kultura?

18. Co bylo nejcennějšími nálezy v hrobech mykénské kultury?
19. Objevitelem Tróje byl, inspirovaný Homérovým eposem
20. Proč označujeme tzv. homérské období jako „*temná staletí*“?
21. Archaické řecké období datujeme od do
22. V archaickém období vzniká typ státu označovaný jako
23. Co víte o *polis*?
24. Agoru můžeme považovat za předobraz dnešních
25. Uveďte 2 nejvýznamnější řecké polis.
26. Řecká kolonizace – kdy, proč a kam?
27. Koho označovali Řekové jako *barbary*?
28. Klasické období starověkého Řecka probíhalo od do
29. Vysvětlete rozdíl mezi monarchií a tyranií.
30. Nejvýznamnější sportovní hry starého Řecka se konaly v
31. Co bylo typické pro život mužských obyvatel Sparty?
32. Základ řeckého vojska tvořili
33. Co byl a k čemu byl využíván tzv. ostrakismus?
34. Základem řecké architektury byly, které se lišily
35. K čemu se většinou využívaly řecké vázy?
36. Homér je považován za autora eposů a

37. V klasickém období řeckých dějin došlo ke konfliktu Řeků s
38. Co bylo podstatou úspěchu Řeků během řecko-perských válek?
39. Předobrazem současných demokratických států je
40. Nejvýznamnějším athénským demokratickým politikem byl
41. V rámci otrokářské demokracie se úředníci/politici vybírali většinou
42. Uvedte příčiny peloponéské války.
43. Jak skončila z celořeckého pohledu peloponéská válka?
44. V čem byla přelomová bitva u Chaironeie v roce 338 př. n. l.?
45. Vysvětlete, jakou situaci popisuje tzv. Thúkydidova past.
46. Slovem *anabáze* dnes označujeme
47. Vysvětlete, proč je starořecká sloupová architektura nadčasovým architektonickým prvkem.
48. Které materiály používali řečtí sochaři?
49. Vysvětlete pojem *kalokagathia*.
50. Vysvětlete pojem *kánon*.
51. Jakou vlastností vynikaly stavby řeckých divadel?
52. Nejslavnějším řečníkem starověkého Řecka byl
53. Správním centrem makedonského království byla
54. Podstatou vojenského umění makedonského vojska bylo použití tzv.

55. **Alexandr Veliký vládl v letech, během tažení do Asie porazil a jeho vojska postoupila na východě až na území dnešní**
56. **Co bylo podstatou tzv. helénistické kultury?**
57. **Nejvýznamnějším centrem helénistické kultury byla**
58. **Co to byly tzv. války diadochů?**
59. **Vysvětlete rčení *Pyrrhovo vítězství*.**
60. **Kdo a ve kterém roce definitivně ovládl řecký poloostrov?**

Zdroje:

- <http://www.dejepis.com/>
- <http://ksv.upol.cz/txt/PSD.pdf>
- PUTNA, Martin C. Řecké nebe nad námi, aneb, Antický košík: studie k druhému životu antiky v evropské kultuře. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1419-5.
- LEVI, Peter. Svět starého Řecka: kulturní atlas. Praha: Knižní klub, 1995. ISBN 80-7176-214-8.
- BURIAN Jan a Pavel OLIVA. Civilizace starověkého Středomoří. 2. vydání. Praha: Arista Books, 2015. ISBN 978-80-87867-20-4.
- OLIVA, Pavel. Řecko mezi Makedonií a Římem. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0435-1.
- SVOBODA, Ludvík, ed. Encyklopedie antiky. 2. vyd. Praha: Academia, 1974.
- BOUZEK Jan a Ondřejová Iva. Řecké umění, učební texty. Studia Hercynia VIII, supplementum, Praha 2004
- ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. Řecký zázrak. Praha: Knižní klub, 2000. ISBN 80-242-0403-7.
- CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=555455>
- https://hotelove.cz/wp-content/uploads/2020/03/recko_mapa_1_geograficka-scaled.jpg
- <https://www.neiporihotel.com/wp-content/themes/nei-pori/timthumb.php?src=https://www.neiporihotel.com/wp-content/uploads/2015/04/mount-olympus-greece.jpg&h=350&w=647&zc=1&q=70>
- <http://architecturalmoleskine.blogspot.com/2011/11/agora-of-athens-urbanism.html>
- https://www.google.com/search?q=dodoni+drone+photo&tbm=isch&ved=2ahUKEwiB7MKGxbDyAhXEu6QKHW9TCgUQ2-cCegQIABAA&oeq=dodoni+drone+photo&gs_lcp=CgNpbWcQA1CwWliuXmDzYWgAcAB4AIABXYgB-QGSAQEZmAEAoAEBqgELZ3dzLXdpei1pbWfAAQE&scIent=img&ei=dLoXYYHIEMT3kgXvpqko&bih=937&biw=1903&hl=cs#imgrc=HvDvluUwY6J29M
- <https://i.pinimg.com/originals/ab/29/63/ab2963b3100aacc084ddd934e408d511.jpg>
- <https://i.pinimg.com/originals/f6/a2/f5/f6a2f5a333f5144ba8d1258f7187e047.jpg>
- https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7a/Omphalos_museum.jpg
- <https://img.youtube.com/vi/KxmRILEEJ5o/0.jpg>
- http://1.bp.blogspot.com/-7FU08r4871k/Uycbna8cxl/AAAAAAAAxQ/OO_XSdWiN0U/s1600/Diova+socha+v+Olympii+-+Zden%25C4%259Bk+Burian.jpg
- <https://smarthistory.org/wp-content/uploads/2020/08/olympia-plan-copy-scaled.jpg>
- <https://photos.smugmug.com/Reizen/GRIEKENLAND/Griekenland-2002/Delphi-Museum-2002/i-jLCTpXC/0/d1025c51/L/MvD-20020819-38-Delphi-Wagenmenner-Onderdelen-L.jpg>
- <https://live-for-art.com/wp-content/uploads/2021/05/charioteer.png>
- By RaminusFalcon - Own work, CC BY 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3721638>
- <https://ancient-greece.org/art/charioteer.html>
- https://lh3.googleusercontent.com/proxy/ByJfj4PY3diWlduj6LD452ffV06KUAkqt7EOVug-m3EqvyLiAdp2omJCs51TSvLcJZTf_E-yOzXxqAXIC_czYHoqixiTHZNPizg-DjrqiwiFyhmL7sRGGQ0UMC3oCrplHKfuDPZ0Ng62T3k9DFcRQjbKomwuRcFocbcTSXtt_INbL

- https://www.metmuseum.org/TOAH/hd/ecyc/hd_ecyc.htm
- <https://www.christies.com/features/Cycladic-art-a-guide-for-new-collectors-9983-1.aspx>
- <https://www.christies.com/lot/lot-amedeo-modigliani-tete-5329649/?from=salesummery&intobjectid=5329649&sid=360228e8-2f09-46f2-811a-845ff2b22bbf>
- https://smarthistory.org/wp-content/uploads/2018/08/Kamares_vases_Heraklion-EDITED.jpg
- <https://www.osel.cz/11514-kamarska-keramika.html>
- <https://neveda.cz/web/content/2018/05/phaistos-disc-1.jpg>
- <https://www.ancientworldmagazine.com/articles/harvester-vase/>
- https://etc.usf.edu/clipart/19300/19336/vaphio_19336_lg.gif
- <https://www.lindahall.org/arthur-john-evans/>
- https://images.slideplayer.cz/11/3316083/slides/slide_12.jpg
- <https://www.soultatos.gr/uploads/content/knossos%20Palace.jpg>
- By Eric Gaba (Sting) - Own work, based on Image:Crete_topographic_map-fr.svg (modified and translated) created by myself ;Compass rose : Image:Brújula.svg (modified) created by Serg!o under GFDL, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3180935>
- https://media.vogue.co.uk/photos/5d5481792278ef0008d76192/16:9/w_1280,c_limit/original
- <https://bookfreak21.files.wordpress.com/2020/01/bull-leaping.jpg>
- <https://pbs.twimg.com/media/EgxShDXXYAAitJ5.jpg>
- <https://smarthistory.org/wp-content/uploads/2018/08/Snake-goddess-whole.jpg>
- <https://cdn.kastatic.org/ka-perseus-images/985494201e865389911dfce9136db926347e7d3d.jpg>
- Dr. Senta German, „Bull's Head Rhyton“, *Smarthistory*, 16. srpna 2018, přístup 17. srpna 2021
- <https://www.worldhistory.org/img/c/p/1200x627/136.jpg>
- <https://www.greeka.com/seedo/photos/786/mycena-lion-gate-top-1-1280.jpg>
- <http://www.olympictours.gr/shore-excursions/private/naflion/naflion-to-mycena>
- By Ken Russell Salvador - originally posted to Flickr as kens pics 447, CC BY 2.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=5525261>
- <https://cdn.thecollector.com/wp-content/uploads/2020/06/mycena-citadel-palace-map-site.jpg>
- <https://i.redd.it/nrthrerkw6o41.jpg>
- Autor: Andreas Trepte – Vlastní dílo, CC BY-SA 2.5, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3381033>
- <https://news.wttw.com/sites/default/files/article/image-non-gallery/thisone.jpeg>
- http://1.bp.blogspot.com/-4k8wiXsxihY/VR6Ue7WR_GI/AAAAAAAABAk/RIKXpdotiwl/s1600/Grave%2Bcircle%2BB%2BBat%2BMycena%2Bdiagram.jpg
- https://www.heritagedaily.com/wp-content/uploads/2020/12/2729340526_7e5c02da66_k-scaled.jpg

- https://www.metmuseum.org/TOAH/hd/ecyc/hd_ecyc.htm
- <https://110101-313254-raikfcquaxncofqfm.stackpathdns.com/wp-content/uploads/2014/12/greece500bc.jpg>
- https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/1109307/mod_resource/content/1/Aristoteles%20-%20Politika.pdf
- Autor: Sting, CC BY-SA 2.5, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=295872>
- <http://media.getty.edu/museum/images/web/enlarge/01519201.jpg>
- [https://www.christies.com/img/LotImages/2010/NYR/2010_NYR_02364_0088_000\(a_cycladic_marble_reclining_female_figure_name-piece_of_the_schuster_m\).jpg?w=780](https://www.christies.com/img/LotImages/2010/NYR/2010_NYR_02364_0088_000(a_cycladic_marble_reclining_female_figure_name-piece_of_the_schuster_m).jpg?w=780)
- <http://albertis-window.com/wp-content/uploads/2017/05/Harvester-Vase-unrolled.jpg>
- Autor: Christos Koudounis – Vlastní dílo, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=51879149>
- Autor: Lommes – Vlastní dílo (Translated from File:Bronsealderens_sammenbrudd.jpg), CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=58443542>
- Autor: Andreas Trepte – Vlastní dílo, CC BY-SA 2.5, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3781616>
- https://www.passportandpixels.com/wp-content/uploads/2021/05/Troy-filming-80_pp.jpg
- <https://www.dailyartmagazine.com/greek-designs-dark-ages/>
- <https://kniobot-images.s3.eu-central-1.amazonaws.com/upload/images/large/4278333.jpg>
- <https://is.muni.cz/th/tq3w4/bakalarka.txt>
- Autor: Marsyas – Vlastní dílo, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=46729>
- <https://bad.ancientworldmagazine.com/site/assets/files/1039/krater.1920x0.jpg>
- https://otik.zcu.cz/bitstream/11025/12770/1/Bakalarska%20prace_EvaSlachova.pdf
- Autor: derivative work: Dejvid (talk)Battle_of_Delium_detail_map-fr.svg: Eric Gaba (Sting) – Battle_of_Delium_detail_map-fr.svg, CC BY-SA 2.5, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=5546602>
- <https://euro-map.com/karty-grecii/attika/granica-attiki-na-karte-grecii.png>
- https://www.researchgate.net/figure/Map-of-the-Persian-Empire-Circa-500-BCE-Source_fig1_328126304
- Autor: Cattette – Vlastní dílo, CC BY 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=101190617>
- https://external-preview.redd.it/SI76iBfX9x82adA6YZiq4VywKABvoA3gacYk_bE-RA.jpg?auto=webp&s=c805d77f44d0f0dd9f28935a1c1ba2e7b4ef852c
- Autor: Eric Gaba (Sting - fr:Sting) – Own work ; based upon a drawing of Jean Taillardat in La Trière athénienne et la guerre sur mer aux Ve et IVe siècles, 1968., CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2977742>
- <https://www.historynotes.info/wp-content/uploads/2012/03/Miltiades-1.jpg> <https://cdn.britannica.com/25/64725-050-2B6C4B2E/Dardanelles.jpg>
- <https://www.giovannicarrieri.com/photography/history/thermopylae/monument-to-the-battle-of-thermopylae..jpg>
- https://www.tripadvisor.com/Attraction_Review-g189412-d282022-Reviews-Leonidas_Monument-Thermopylae_Phthiotis_Region_Central_Greece.html#/media-atf/282022/86519937:p/?albumid=-160&type=0&category=-160
- Autor: Marsyas – Création personnelle avec Adobe Illustrator (données basées sur E. Lévy, La Grèce au Ve siècle, Paris, 1995)., CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=6945048>

- Autor: User:Bibi Saint-Pol – Own work. Data from Image:Perserkriege.jpg by Captain Blood, which uses the dtv-Atlas Weltgeschichte. Von den Anfängen bis zur Gegenwart, p. 56. Blank map from Image:Map greek sanctuaries-fr.svg., CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1724898>
- https://www.dantikvariat.cz/books_images/obr_184706.jpg
- Autor: Map_Macedonia_336_BC-es.svg: Marsyas (French original); Kordas (Spanish translation)derivative work: MinisterForBadTimes (talk) – Translation of Map_Macedonia_336_BC-es.svg (data from R. Ginouvès and al., La Macédoine, Paris, 1992), CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=7398609>
- <https://www.muzivcesku.cz/wp-content/uploads/2021/02/marble-statue-demosthenes-detail-original-copy-greek-c-280-bce.jpg>
- <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-24408d09dad19c81bba8b8166287dca8-lq>
- https://www.irozhlaz.cz/veda-technologie/historie/rceni-pod-rentgenem-milana-slezaka-filipika_1708270630_mls
- By Map_Peloponnesian_War_431_BC-fr.svg: Marsyasderivative work: Aeonx (talk) - Map_Peloponnesian_War_431_BC-fr.svg (E. Lévy, La Grèce au Ve siècle, Paris, 1995), CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=12530054>
- <https://www.aigai.gr/www.aigai.gr/en/explore/necropolis/royal/grave/of/philip/aiges/vergina.html>
- <https://i.pinimg.com/originals/35/f3/08/35f308a93790b6f8ffc67fed76fab28c.jpg>
- [https://img.pixers.pics/pho_wat\(s3:700/FO/50/98/45/38/700_FO50984538_1a229a0288867d3332741570744bad30.jpg,700,505,cms:2018/10/5bd1b6b8d04b8_220x50-watermark.png,over,480,455.jpg\)/fototapety-recke-sloupy-formulare.jpg.jpg](https://img.pixers.pics/pho_wat(s3:700/FO/50/98/45/38/700_FO50984538_1a229a0288867d3332741570744bad30.jpg,700,505,cms:2018/10/5bd1b6b8d04b8_220x50-watermark.png,over,480,455.jpg)/fototapety-recke-sloupy-formulare.jpg.jpg)
- <https://izahradkar.cz/wp-content/uploads/2019/10/7-paznehtnik-Acanthus-lze-delit-v-podzimnich-mesicich-foto-P.-Hanzelka.jpg>
- https://s3.amazonaws.com/finegardening.s3.tauntoncloud.com/app/uploads/2018/01/23223141/acanthusmollis_mg_3_lg-main.jpg
- Autor: Zee Prime at cs.wikipedia, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=6347027>
- By FDV - Own work, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=65764603>
- Autor: Harrieta171 – Vlastní dílo, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=594036>
- Autor: Sébastien Bertrand from Paris, France – Flickr, CC BY 2.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1315049>
- By Foto Wolfgang Pehlemann, CC BY-SA 3.0 de, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=45935120>
- Autor: Andreas Trepte – Vlastní dílo, CC BY-SA 2.5, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=14981851>
- Autor: Berthold Werner, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=71504245>
- Autor: Scotch Mist – Vlastní dílo, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=45781126>
- <https://i.pinimg.com/originals/59/4d/ce/594dceb9331c191c4ae78eb564d77b1c.jpg>
- <https://docplayer.cz/7427310-Recke-archaicke-socharstvi.html>
- <https://cdn.kastatic.org/ka-youtube-converted/Uwppdiq9mYME.mp4/Uwppdiq9mYME.png>
- By Sailko - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=30520395>
- <https://cdn.quotesgram.com/img/67/14/163184139-journeyofodysseus.jpg>
- <https://www.classicist.org/articles/classical-comments-the-temple-of-apollo-epicurius-at-bassae-and-its-orders/>

- Autor: Paweł 'pbm' Szubert (talk) – Vlastní dílo, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=39926755>
- <https://www.archaeology.wiki/wp-content/uploads/2020/06/AFAIA-604x338-1.jpg>
- By Bruno Rijsman - Paestum Temples (Italy, October 2020) - 17, CC BY-SA 2.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=101155433>
- By Bruno Rijsman - Paestum Temples (Italy, October 2020) - 9, CC BY-SA 2.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=101155370>
- By Marialorelyn - Own work, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=89272354>
- By LBM1948 - Own work, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=79864892>
- <https://blog.britishmuseum.org/an-introduction-to-the-parthenon-and-its-sculptures/>
- https://www.aoc.gov/sites/default/files/styles/scaled_lg/public/2020-09/LatrobeBlogBody_NationalStatuaryHall.jpg?itok=-KLT6xLm
- <https://i2.wp.com/img717.imageshack.us/img717/3216/skycourthouse.jpg?w=640>
- <https://i.pinimg.com/originals/cf/7e/ff/cf7effdf25c49bd7f84614e11de9f5a5.jpg>
- <https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcSuiMVELXAEHoRjvSswDzhZHAr-kD4qLZK28w&usqp=CAU>
- https://d2v9ipibika81v.cloudfront.net/uploads/sites/22/2015/10/Capitol_west_front750.jpg
- https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f6/Haus_der_Kunst_-_Munich_-_2013.jpg
- By Bundesarchiv, B 145 Bild-F000899-0005 / Müller, Simon / CC-BY-SA 3.0, CC BY-SA 3.0 de, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=5448243>
- By Bundesarchiv, B 145 Bild-F000899-0007 / Müller, Simon / CC-BY-SA 3.0, CC BY-SA 3.0 de, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=5448244>
- <https://gracedubuque.files.wordpress.com/2014/10/british-museum-6.jpg>
- By A.Savin (WikiCommons) - Own work, FAL, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=61624689>
- By Sturm - Own work, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=37412466>
- <https://www.kudyznudy.cz/files/14/14bf0edc-48f6-4e62-9080-4e7655097dcb.jpg?v=20200830092215>
- Autor: Petr1888 – Vlastní dílo, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=40314804>
- https://www.kampocesku.cz/jpg/galerie/velky/20096_hrad3.jpg
- <https://www.theatre-architecture.eu/cs/internetove-muzeum/?theatreId=433>
- Autor: This Photo was taken by Wolfgang Moroder.Feel free to use my photos, but please mention me as the author and send me a message.This image is not public domain. Please respect the copyright protection. It may only be used according to the rules mentioned here. This specifically excludes use in social media, if applicable terms of the licenses listed here not appropriate.Please do not upload an updated image here without consultation with the Author. The author would like to make corrections only at his own source. This ensures that the changes are preserved.Please if you think that any changes should be required, please inform the author.Otherwise you can upload a new image with a new name. Please use one of the templates derivative or extract. – Vlastní dílo, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=48327658>
- https://media.britishmuseum.org/media/Repository/Documents/2014_10/6_8/4de9ff15_c58f_4fd5_91b6_a3bc009296ff/mid_00396828_001.jpg
- https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/bb/NAMA_Ath%C3%A9na_Varvakeion.jpg
- <https://higherinquietude.wordpress.com/2014/07/04/the-canon-of-polykleitos/#jp-carousel-1366>
- By Effems - Own work, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=94031776>

- <https://www.cbdb.cz/books/29562.jpg>
- <https://www.databazeknih.cz/knihy/dejiny-peloponeske-valky-30219>
- https://www.antikavion.cz/kniha/osudova-past-spojene-staty-versus-cina-a-thukydidovo-pouceniz-dejin-graham-t-allison-2018-280187?gclid=Cj0KCQiA0p2QBhDvARIsAACSOOt2ZuudMgFVqKIOxMDIEU4mquqyfoR-9FUP6Vo_tMVOmkNbPDKTVIaAIIUEALw_wcB
- <https://i.pinimg.com/originals/cc/ba/64/ccba64d2a313fc45be9e805ca2829b19.jpg>
- <http://i.imgur.com/X2utogS.jpg>
- <https://www.researchgate.net/profile/Tomas-Markevicius/publication/341129783/figure/fig5/AS:962587369930753@1606510121531/a-Riace-Bronzes-ca-450-BCE-bronze-Reggio-di-Calabria-National-Archaeological.ppm>
- <https://i.pinimg.com/originals/e5/d2/92/e5d2922985e38e7da0492d51d20e1aae.jpg>
- <http://ancientrome.ru/art/artworken/img.htm?id=7343>
- https://cdn.fischer.cz/Images/000413/epidauros-0_1200x0.jpg
- <https://www.csfd.cz/film/90790-alexander-veliky/galerie/?page=7>
- <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/40/MacedonEmpire.jpg>
- https://www.knihydobrovsky.cz/thumbs/book-detail/mod_eshop/produkty/t/tazeni-alexandra-velikeho-9788020611666.jpg
- Autor: Diadochen1.png: Captain_BloodDiadochi IT.svg: Luigi Chiesa (talk) This vector image includes elements that have been taken or adapted from this file: Battle icon gladii.svg.derivative work: Homo lupus – Vlastní dílo; The Macedonian Empire, 336-323 B.C. AND Kingdoms of the Diadochi in 301 BC and 200 BC. Historical Atlas by William R. Shepherd, 1911. Courtesy of the University of Texas Libraries, The University of Texas at Austin., CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=31138196>
- Autor: Lestat (Jan Mehlich) – Vlastní dílo, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3099513>
- <https://twitter.com/hellenisticpod/status/1199893849210003456?lang=fa>
- <https://www.metmuseum.org/exhibitions/listings/2009/afghanistan>
- <https://www.aiamilitarypanel.org/profiles/cptraining/afgh05-207.html>
- <https://www.nationalgeographic.com/history/history-magazine/article/discoveries-bactrian-gold-afghanistan-silk-road>
- <https://www.facebook.com/30933883233054/posts/alexandria-egyptit-was-founded-in-c-331-bc-by-alexander-the-great-and-was-once-t/719095165590750/>
- <https://www.h-r-z.hr/en/images/stories/apoksiomen/album1/01.jpg>
- <https://www.turbosquid.com/3d-models/wonders-lighthouse-alexandria-pharos-3d-model/333588>
- <https://www.s-antikvariat.cz/antikvariat/knihy/ziva-dila-minulosti/842-zivotopisy-slavnych-reku-a-rimanu-2-svazky-963.html>
- https://antikvariaturebnice.cz/wp-content/uploads/2021/07/Scan_20210701_172353.jpg
- https://mrtns.eu/tovar/_xl/130/xl130727.jpg?v=1631187229
- <https://im9.cz/iR/importprodukt-orig/db8/db88601bceec66b8373a2c99fd134c337.jpg>
- <https://img-cloud.megaknihy.cz/158707-large/e15a344cbea567273ade7ded170987dc/dejiny-iii-polybios.jpg>